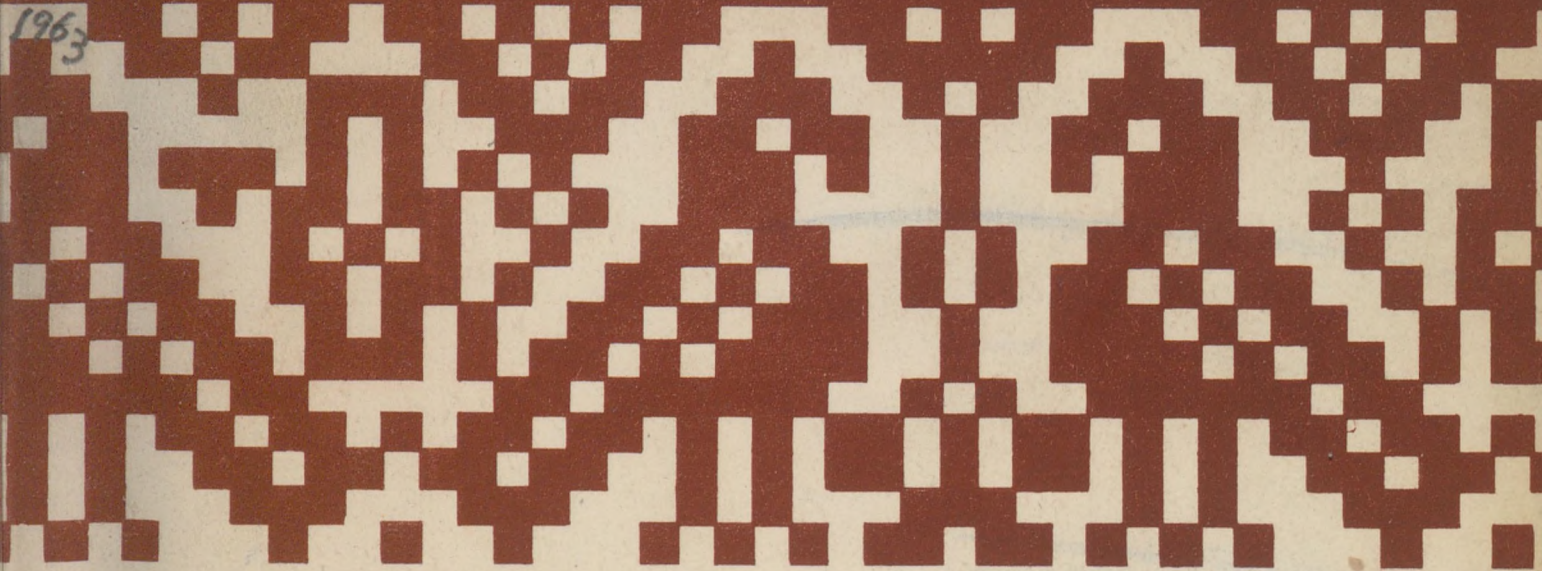

302.939

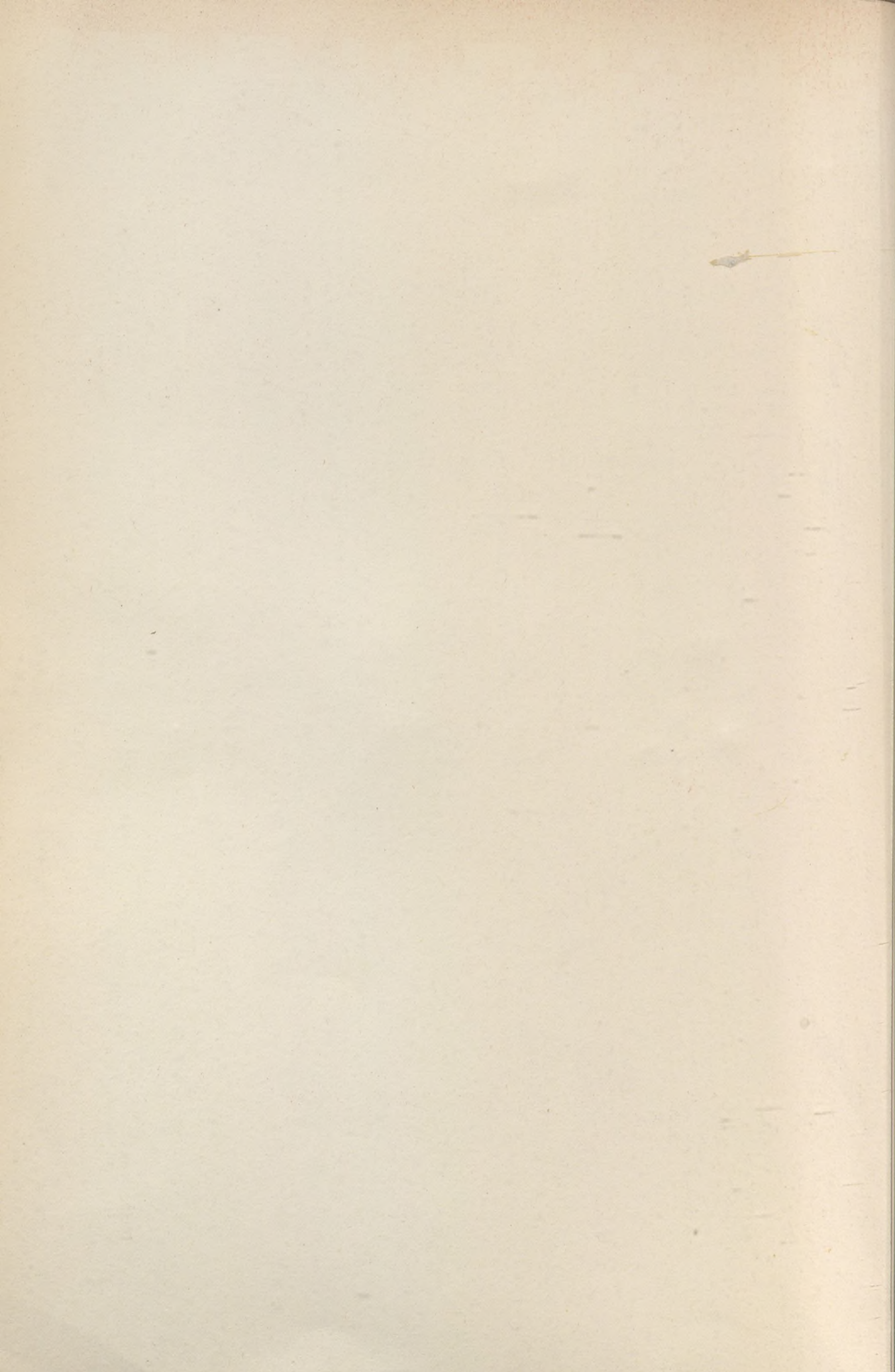
1963

MÚZEUMI

EZERKILENC SZÁZHATVANHÁROM 1 SZÁM

~
KÖZLEMÉNYEK

MÚZEUMI
KÖZLEMÉNYEK

EZERKILENC SZÁZHATVANHÁROM 1 SZÁM

A M U Z E U M I T E R Ű L E T T Á J É K O Z T A T Ó J A

Kiadja:

a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya által megbízott
M u z e u m i K a b i n e t

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Gerelyes Ede, Korek József /felelős szerkesztő/, Kovács István, Lakatos
László, Major Gyula, Radocsay Dénes, Szolnoky Lajos, Vizy Ottó

T A R T A L O M:

L i p t a i E r v i n: Dr.Hadnagy László	1
A magyar muzeumok munkája 1962-ben, és szemelvények 1963. évi terveikből	2
F ü l e p F e r e n c: A magyar régészet feladatai az MSzMP. VIII.Kongresszusa után	10
B é n i M i k l ó s n é: Az 1962. évi Muzeumi Hónap értékelése és az 1963. évi Muzeumi Hónap feladatai . .	18
K a s z a b Z o l t á n: Tudományos kutatás a Természettudományi Muzeum Állattárában	29
É r y I s t v á n: Muzeumaink szerepe és tevékenysége népművelési célkitűzéseink megvalósításában	35
B a r b a r i t s L a j o s: Eredeti és nem eredeti tárgyak a muzeumban	47
U z s o k i A n d r á s: A szombathelyi Savaria Muzeum állandó kiállításai	52
S z é m a n I s t v á n: A textiliák megóvásának módszerei és problémái	56
K i s s G y u l a: A helyi gyűjteményvezetők velemi tanfolyama	61
R a d i c s F e r e n c: Beszámoló a Muzeumok Igazgatói Tanácsának debreceni üléséről /1963.márc.27-28/ . .	65
K o r e k J ó z s e f: A magyar régészet feladatai a MSzMP. VIII.Kongresszusa utáni előadás vitája a Magyar Nemzeti Muzeumban	69
Hirek	70

Felelős kiadó: Vízzy Ottó
Készült a Muzeumok Rotaüzemében,
9 iv terjedelemben, 400 példányban
Felelős vezető: Dr. Dajbukát Gergely

DR. HADNAGY LÁSZLÓ

Élete virágjában, nagyszabásu tervei megvalósításának kezdetén rabolta el közülünk a halál dr. Hadnagy László miniszterhelyettes elvtársunkat.

Életutja a néphez hű fiatal értelmiség felszabadulásunk utáni fejlődésének példája. A felszabadulás után, kezdő tanárként, lelkesen vetette bele magát abba a küzdelembe, amely az elnyomott osztályok politikai, gazdasági és kulturális felemelésére irányult. Résztvett a népművelés minden munkájában, kollégiumot szervezett, a forradalmi politikai eszmék lelkes agitátora volt. A felszabadulás óta eltelt évek alatt a megyei művelődésügy ugyszólván valamennyi munkakörében dolgozott. Fejlődését nem véletlenül irányították: kiváló képességei, hozzáértése, példamutató emberi magatartása, a szocializmus ügyéhez való hűsége szükségszerűen emelték egyre magasabb szintű beosztásokba.

A Művelődésügyi Miniszter helyettesévé történt kinevezése logikus folytatása volt kitérők nélküli, kommunistákhoz méltó életpályájának. A sors csak egy szűken mért esztendőt engedélyezett számára ahhoz, hogy a Művelődésügyi Minisztériumban, a korábbiaknál jóval szélesebb hatáskörben kamatoztassa a nép javára tudását, szervezőképességét, emberségét. Bár igen sokrétű és nagy terület irányítását kellett kezébe vennie, rövid idő alatt teljes áttekintésre tett szert a hozzá tartozó főosztályok munkájában és a népművelés aktív, kezdeményező, ugyanakkor megfontolt és bölcsen mérlegelő vezetőjévé vált.

Ideális vezető, eszményi munkatárs volt. Beosztottai elé komoly erőfeszítéseket igénylő, de reális feladatokot állított és azok megoldását maga is cselekvően segítette elő. Állandó jókedélyével, fáradhatatlan munkabíráásával minden közösségi munka motorja volt.

Az őt övező szeretet egyik fő forrása az a mély felelősségérzet, igazságosság, megértő törődés volt, amellyel beosztottainak és az ügyes-bajos dolgaikkal hozzá fordulóknak problémáival foglalkozott.

A muzeumügy dr. Hadnagy László elvtársban hozzáértő vezetőt, áldozatkész barátot, segítőtársat veszített el. Még megyei elnökhelyettesként fő kezdeményezője volt a zalaegerszegi népi ház-muzeum létrehozásának. Szerette a muzeumokat, nagy jelentőséget tulajdonított muzeumaink tudományos és népművelő munkájának. Szívesen tartózkodott muzeológusaink között; minisztériumi működésének idején - és az előtt is - több kiállítást nyitott meg, előadásokat, pártnapot tartott muzeumainkban. Nagy szerepe volt abban, hogy a muzeumi terület 1962-63-ban jelentős pénzügyi és létszám-fejlesztésben részesült. Behatóan foglalkozott terveinkkel és minden támogatást megadott végrehajtásukhoz.

Nehéz tudomásul venni, hogy többé már nem jelenik meg közöttünk, nem számíthatunk tanácsaira, segítségére. Nyomasztó szomorúsággal tölti el az embert az a tudat, hogy Róla a jövőben már csak múlt időben beszélhetünk.

Nagyon közel állt hozzánk, ezért nagyon nehéz bucsút vennünk Tőle. Emlékét úgy őrizzük a leghivebben, ha példáját követve minden tudásunkat és erőnket népünk ügyének, hazánk kulturális felemelkedésének szenteljük.

Dr. Liptai Ervin

A MAGYAR MUZEUMOK MUNKÁJA 1962-BEN, ÉS SZEMELVÉNYEK 1963.ÉVI TERVEIKBŐL

Összeállította:

a Múzeumi Főosztály

A magyar muzeumok munkája 1962-ben

A múzeumi területen az elmúlt esztendő legfontosabb eseménye a vidéki muzeumok átadása volt a megyei tanácsok kezelésébe. Másfél évtizeddel ezelőtt a muzeumok gyorsabb fejlődésének feltételeit a központi, minisztériumi irányítás alá vonás teremtette meg. Napjainkban azonban a vidéki muzeumok már csak úgy tudnak tudományos és népművelési feladataiknak maradéktalanul eleget tenni, ha a sajátos helyi viszonyokhoz alkalmazkodva, a művelődés helyi rendszerének részeként folytatják munkájukat.

A múlt esztendő kezdetétől közel 50 - azelőtt a Művelődésügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alatt dolgozó - vidéki muzeum a megyei tanácsok irányítása alatt kezdte el tevékenységét.

Egy év tapasztalatai azt bizonyították, hogy a múzeumi terület decentralizálása helyes intézkedés volt. A megyei tanácsok a vidéki muzeumok jó gazdáinak bizonyultak. Alaposan és körültekintően foglalkoznak a muzeumok ügyeivel és a korábbi állapotokhoz képest nem egy helyen lényegesen jobb feltételeket teremtettek a muzeumok további fejlődése számára. A megyei tanácsok felügyelete alatt kialakított megyei múzeumi szervezetek egységbe fogják össze egy-egy megye valamennyi muzeális jellegű gyűjteményét. Ez a körülmény lehetővé teszi, hogy az eddig sok esetben elhanyagolt, kedvezőtlen körülmények között működő kisebb gyűjtemények, falumuzeumok is országos színvonalra emelkedjenek.

A vidéki muzeumoknak a megyei tanácsok közvetlen felügyeleté alá helyezése, természetesen nem jelenti azt, hogy e muzeumok a jövőben kizárólag a helyi szükségletek kielégítését tartják fő feladatuknak. Súlyos hiba lenne, ha az el-

sősorban muzeumokban művelt tudományok: a régészet, a néprajz, a művészettörténet stb. országos egységét, fejlődésének egyetemes koncepcióját feladnánk. Ezért országos muzeumainkat: a Nemzeti Muzeumot, a Néprajzi Muzeumot, a Természettudományi Muzeumot, a művészeti muzeumokat azzal a feladattal bíztuk meg, hogy szakáguknak megfelelően fogják össze és segítsék a vidéki muzeumok tudományos és népnevelő munkáját. Elmondhatjuk, hogy most, a szervezeti decentralizálás után az eddiginél magasabb színvonalon sikerült megvalósítanunk a muzeumi szak-tudományok országos egységét.

Az 1962. év munkájának elemzéséből kiderül, hogy muzeumainknak a múlt esztendő eredményes időszaka volt. Még egyetlen évben sem nézhettek meg a dolgozók annyi állandó, időszakos és vándorkiállítást, mint 1962-ben; a múlt évben e kiállítások száma 979 volt, kb. kétszerese az 1958 évinek.

A múlt évben rendezett kiállításaink közül kiemelkednek a Természettudományi Muzeumnak az ember származásáról, az ásványok és kőzetek világáról rendezett kiállításai; a Petőfi Irodalmi Múzeum Móricz Zsigmond, Juhász Gyula, Komját Aladár kiállításai; az Iparművészeti Múzeum szőnyeg- és ötvös-kiállítása. Mind a szakemberek, mind pedig a látogatóközönség nagyra értékeli a Győrben, Szombathelyen, Nagykanizsán, Tokajban rendezett komplex-kiállításainkat, amelyek egy-egy szűkebb földrajzi egység történetét az őskortól napjainkig mutatják be. Ki kell emelnünk a Nemzeti Galéria, a Szépművészeti Múzeum időszakos kiállításait, továbbá a Nemzeti Múzeum ugynevezett „aranyvasárnap”-jait, amelyek igen nagy tömegeket mozgattak meg.

A muzeumlátogatóknak a kiállításokon szerzett élményeit elmélyítette, teljesebbé tette a sok tárlatvezetés. 1962-ben muzeológusaink mintegy 30 ezer tárlatvezetést tartottak általában 30 fős csoportoknak, ami azt jelenti, hogy a muzeumlátogatók kb. 20 %-a vett részt a tárlatvezetésekben.

A dolgozó tömegek egyre növekvő tudásszomja, muzeológusaink lelkiismeretes munkája azt eredményezte, hogy az előző évihez viszonyítva muzeumaink látogatottsága 12.5 %-kal emelkedett és az év végére meghaladta a 4 és fél millió főt. A muzeumlátogatók számának fejlődését a következő adatok érzékeltetik: 1955-ben 1,879.000, 1960-ban 2,961.000, 1961-ben több mint 4 millió látogatója volt a magyar muzeumoknak. A fővárosi muzeumok közül 1962-ben a Mezőgazdasági Muzeumot 288.000, a Szépművészeti Muzeumot 274.000, a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Muzeumot 197.000, a Magyar Nemzeti Galériát 180.000 látogató kereste fel. A leglátogatottabb vidéki muzeumok közül az egri Dobó István Vármúzeumban 361.000, a szegedi Móra Ferenc Múzeumban 167.000, a debreceni Déry Múzeumban 165.000 látogató fordult meg. Egy évvel ezelőtt már örömmel állapítottuk meg, hogy Magyarország - az ország lakosságának számához viszonyítva - a muzeumok látogatottsága tekintetében jelentősen megelőzte az olyan nagy muzeumi kultúrájú nyugati országokat mint Franciaország, Olaszország, Hollandia, Egyesült Államok stb. Az 1962. évi fejlődés eredményeképpen ez a kedvező helyzetünk tovább erősödött, és Csehszlovákia mögött a második helyen állunk.

Jelentősebb kiállításainkat nyomtatott vezetőkkel is ellátjuk. Arra törekedtünk, hogy a vezetők a kiállítás jobb megértéséhez nyújtott segítségen túl, alkalmasak legyenek arra is, hogy önállóan, népszerű ismeretterjesztő formában adják egy-egy fontosabb történelmi, vagy természettudományi kérdés összefoglaló ismertetését. A látogatók körében igen kedvelt pl. a Föld és élet keletkezéséről, a magyar föld régészeti emlékeiről szóló, reprezentatív külsőben megjelent vezető. Belföldön is, külföldön is nagy sikert arattak a Nemzeti Galéria és a többi művészeti muzeumok katalógusai is.

A muzeumok dolgozói 1962-ben jelentős eredményt értek el az előadásos propaganda terén is. Muzeológusaink a múlt évben összesen 2.089 előadást tartottak. A legtöbb előadást a régészeti területről tartották, de a helytörténet, a néprajz, a képzőművészet és a természettudományok köréből is számos előadás hangzott el.

A múlt évben rendeztük meg először az országban az országos Muzeumi Hónapot. Ez a nagyszabású akció felhívta a dolgozók figyelmét a muzeumokra és olyan tömegeket is a muzeumlátogatók körébe vont, akik eddig nem fordultak meg kiállításainkon. A Muzeumi Hónap megmutatta, hogy a terület a népművelés terén jelentős eredmények elérésére képes. Október hónapban 3 állandó, 115 időszaki kiállítás nyílt meg, 241 ismeretterjesztő előadás, 587 tárlatvezetés hangzott el, a muzeumi munkatársak 15 tudományos ülészen vitatták meg a legújabb tudományos eredményeket. A Muzeumi Hónap során új muzeumi népművelési formák születtek meg: muzeumi vetélkedők, régészeti, néprajzi kirándulások stb.

Az elmúlt esztendő folyamán eredményes volt a muzeumok tudományos munkája is.

Régészeink munkájából említésreméltó a tápéi halomsiros, a rákóczi falvi bronzkori temető, a szabadszállási szkita temető megmentése, a tiszavasvári szkita temető feltárásának folytatása. A legnagyobb volumenű feltárások a Dunántúlon római emlékeket hoztak napvilágra. Ezek eredményeképpen sikerült jobban megismernünk Pécs római elődjének épületeit, életét. A Fejér megyei Tácon /az egykori Gorsiumban/ egyre jobban kirajzolódnak a római kori város alapjai. Szombathelyen jórészt befejeződött az Isis-szentély feltárása és megkezdődött a romterület műemléki kialakítása. Dunaujvárosban egy V. századi ókeresztény bazilika feltárása indult meg, amelynek során máris szinte egyedülálló leletanyag került elő. A középkori ásatások közül jelentőségében kiemelkedik az Esztergom várában folytatott ásatások eredménye: itt egyes helyeken a vaskortól kezdve a késő középkorig minden települési réteget sikerült megtalálni és feltárni. Új lendületet vett a középkori falufeltárás, s a műemléki helyreállítást megelőző feltárások során új eredmények születtek a feudális központok kutatásában.

A helytörténet és a legújabbkori történet muzeumi feldolgozására és bemutatására sajnos még mindig nem rendelkezünk elegendő számú szakemberrel, ezért a területen még korántsem számolhatunk be olyan eredményekről, mint amilyenekről szeretnénk. A magyar munkásmozgalom tárgyait, dokumentumait a Legújabbkori

Történeti Múzeum gyűjti. E múzeum gyűjteménye az elmúlt esztendőben számos értékes tárggyal gyarapodott, így pl. sikerült megszerezni a Tanácsköztársaság vértanúhalált halt népbiztosának Szamuely Tibornak néhány személyes tárgyát, Károlyi Mihály értékes tárgyait.

A mezőgazdasági termelésnek és a paraszti életmódnak rendkívül gyors átalakulása nagy feladatokat ró néprajzi muzeológusainkra. A mezőgazdaság szocialista átalakulása nyomán a kezdetleges mezőgazdasági eszközök szinte egyik napról a másikra kerülnek ki a használatból, s ha ezeknek egy-egy jellegzetes példányát múzeumaink nem mentik meg, akkor ezek a fontos dokumentumok egyszer s mindenkorra elvesznek a tudomány és a népművelés számára. Néprajzi muzeológusaink az elmúlt esztendőben több mint 15.000 tárgyat gyűjtöttek be. Bár ez - összehasonlítva régebbi adatokkal - igen jelentős mennyiség, e számmal éppen az átalakulás gyors üteme miatt nem lehetünk megelégedve és mindent el kívánunk követni, hogy a jövőben a néprajzi gyűjtés tempóját fokozzuk.

Képzőművészeti gyűjteményeink az elmúlt esztendőben több mint 3.000 tárggyal gyarapodtak. Az új szerzemények közül csak néhányat emelünk ki: a Nemzeti Galériába került Vedres Márk hagyatéka, Rippl-Rónai József, Koszta József, Rudnay Gyula, Mednyászy László és mások nagyértékű festményei, Derkovits Gyula két rajza. A Szépművészeti Múzeum egyiptomi amulett és skarabeus gyűjteményén kívül a görög-római anyagát egészítette ki néhány kiemelkedő darabbal. A XV-XVI. századi külföldi mesterek néhány nagyértékű alkotását is sikerült megszerezni.

Iparművészeti gyűjteményeink 1962-ben 2.121 darabbal gyarapodtak. Az Iparművészeti Múzeumnak a múlt év folyamán egyebek között sikerült néhány kiemelkedő értékű gótikus, reneszansz és barokk butort megszerezni.

Az irodalmi muzeológia nálunk még nagyon rövid multra tekint vissza. Ez a munka elsősorban a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban folyik, bár jelentős eredmények születtek Debrecenben, Szegeden, Kaposváron is. A számos új szerzemény közül megemlítjük a Móricz Zsigmondra, Juhász Gyulára és Komját Aladárra vonatkozó új anyagokat, József Attilának a Tókéhez írt jegyzeteit, Nagy Lajos, Mikszáth Kálmán és mások kéziratait.

A múzeumokban folyó tudományos munka eredményei a múlt esztendőben is számos könyvben, tanulmányban, cikkben láttak napvilágot. 1962-ben a múzeumi területen 612 monográfia, tanulmány és cikk jelent meg. 15 múzeum saját évkönyve látott napvilágot általában 20-25 iv terjedelemben. Muzeológusaink dolgozatainak egy része idegen nyelveken is megjelent és a külföldi szakemberek körében is kedvező fogadtatásra talált.

1960. végén a sajtóban néhány cikk foglalkozott a múzeumok raktározási, nyilvántartási és restaurálási kérdéseivel. E cikkek egyike-másika - véleményünk szerint - nem rajzolt reális képet a múzeumokban uralkodó helyzetről. Hazánkban korábban még soha nem folyt olyan tempóju munka a múzeumi tárgyak megóvása ér-

dekében, mint a felszabadulás óta. Sajnos azonban sok évtized mulasztásait kell jóvátennünk és figyelembe kell vennünk azt is, hogy a muzeumi tárgyak gyarapodása évenként többszöröse a felszabadulás előttinek. Az elmúlt évek ilyen irányu munkájának eredményeképpen 1962. végére számos muzeum, köztük a legnagyobbak is /Nemzeti Muzeum, Iparművészeti Muzeum stb./ befejezte a revíziót és leltárkönyveit tisztázta. Bár a muzeumi nyilvántartás területén van még tennivalónk, nyugodtan mondhatjuk, hogy az elmúlt év ebben a tekintetben döntő változást eredményezett.

A muzeumi tárgyak megóvásának érdekében a fővárosban és a vidéken egyaránt emeltük a restaurátorok számát, új restaurátorműhelyeket hoztunk létre. A jövőben a restaurátorok számának további növelése mellett soronkövetkező feladatunknak a restaurátorok szakmai továbbképzését tekintjük.

A muzeumok dolgozói a tudomány és a népművelés eszközeivel kívánják szolgálni népünk kulturális felemelkedését. E cél szolgálataiban muzeumaink az 1962-es esztendőben nem jelentéktelen eredményeket értek el. Az elmúlt év eredményei megfelelő alapot szolgálnak a muzeumi terület további munkájához.

A magyar muzeumok 1963. évi terveiből

Az 1962. év eredményeire épülve muzeumaink fejlődése ez évben még fokozódni fog. Néhány olyan tényező jelentkezik, mely nagy eredmények kibontakozását biztosítja.

A megyei muzeumok tavaly kialakított szervezete ez év folyamán tovább erősödik. Ennek anyagi alapját a tanácsok pénzügyi vonatkozásban is biztosítják. 1963-ban a tanácsai kezelésben lévő muzeumok költségvetése jelentős mértékben emelkedett. Ez évben a megyei muzeumok 21 fiatal szakemberrel erősödnek meg. Ezek közül 15 muzeológus /régész, néprajzos, legújabbkori történész/, 6 pedig restaurátor. Ezek alapján bizakodva nézhetünk vidéki muzeumaink fejlődése elé. A megyei muzeumok szervezetének megerősödése lehetővé teszi a kis muzeumokban és helytörténeti gyűjteményekben a muzeumi munka megjavítását és kiterjesztését.

1963-ban az országos muzeumok új profiljának kialakításában is további eredményeket kívánunk elérni. Azt szeretnénk, hogy az országos muzeumok az általuk művelt tudományok országos központjaivá váljanak. Ezen a téren csak így tudnak fokozott mértékben segítséget nyújtani a vidéki muzeumoknak.

Az elmúlt évben a magyar muzeumokat 4,578.000-en látogatták meg. Ennek alapján azt a feladatot tűztük muzeumaink elé, hogy a látogatók számát 5 millióra emeljék. Tudjuk azt, hogy ez nem kis feladat, de megvannak annak lehetőségei, hogy ezt elérhessük.

Tervünkben ugyanis az szerepel, hogy a lehetőséghez képest minden megyeszékhelyet új állandó kiállítással lássuk el. Így komplex /régészeti, néprajzi,

legujabbkor, természettudomány, képzőművészet/, kiállítást tervezünk Székesfehérváron, Szekszárdon, Kecskeméten, Tatán, Szolnokon, Veszprémben, Miskolcon, Békéscsabán. Egerben a Várban befejeződött a gótikus palota helyreállítása; itt Eger történetét és a török elleni háborukat kívánjuk bemutatni. Monokon Kossuth Lajos szülőházában a Nemzeti Múzeum a nagy magyar szabadsághős emlékéhez méltó kiállítást rendez.

Pécsett nyitjuk meg az ország jelenleg legnagyobb állandó néprajzi kiállítását, - Budapestén a Visegrádi utcai pártház állandó kiállítását rendezzük meg. A Nemzeti Múzeum és a Petőfi Irodalmi Múzeum régebbi kiállításait korszerűsíti, az utóbbi helyen nyílik meg a Károlyi Emlékiállítás is. Megindulnak a Természettudományi Múzeum rendezésében a nagy Állattani kiállítás előmunkálatai is.

Állandó kiállítást nemcsak itthon, hanem külföldön is rendezünk. Így a brünni Spilberg várában a XVIII. század végén és a XIX. század elején ott selymződő magyar felvilágosodást képviselő írók /pl. Kazinczy Ferenc, Bacsányi János/ emlékét egy nagyobb kiállítással örökítjük meg. Oswiecim /Auschwitz/ egykori koncentrációs táborában a német fasiszták magyar áldozatai emlékének szentelt kiállítás előkészületeit kezdjük meg.

A magyar múzeumok könnyen mozgó alakulatai, melyekkel a legnagyobb sikereket lehet elérni: az időszakos és vándorkiállítások. 1963-ban kb. 600 ilyen kiállítás bemutatására kerül sor, főleg itthon, de kisebb részben külföldön is. Ezek közül megemlítjük a következőket: a Magyar Nemzeti Múzeum ebben az évben is folytatja a nagy közönségsikert jelentő „Arany vasárnapok”-at. A Szépművészeti Múzeum „Hamisítvány kiállítás”-t mutat be egyiptomi, görög-római és a későbbi korok képzőművészeti anyagából. A Magyar Nemzeti Galéria többek között Berény Róbert, Szőnyi István Emlékiállítást rendez és bemutatja a „Magyar romantika” c. tárlatát. Az év legnagyobb időszakos kiállítása a Műcsarnokban lesz „A magyar népművészet” címmel. Ezt 6 teremben a Néprajzi Múzeum rendezi. Az Iparművészeti Múzeum időszakos kiállításai közül „A francia butorok” vonzanak majd minden bizonnyal sok látogatót. A számtalan vidéki időszakos kiállítás közül csak egyet említnék meg: a Csontváry Emlékiállítást a Székesfehérvári Múzeum Képtárában.

Arról is tárgyalunk, hogy néhány külföldi kiállítást biztosítsunk a magyar közönség számára. Így többek között szeretnénk bemutatni a berlini világhírű egyiptomi gyűjteményt a Szépművészeti Múzeumban és szeretnénk biztosítani az ugyancsak nagy hírű „Afrika művészete” kiállítást a drezdai múzeum anyagából, a Néprajzi Múzeum rendezésében.

Időszakos kiállításaink egész sora keresi fel az idén is a külföldi kiállítótermekeket. Ebben elsősorban a Magyar Nemzeti Galéria jár az élen. Így többek között Csontváry-kiállítást rendez Belgrádban. A Néprajzi Múzeum népművészeti kiállítása februárban nyílt meg Münchenben, majd néhány hónap múlva Salzburgban kerül bemutatásra.

A gazdag kiállítási programon kívül azokra is gondolunk, akik bővebben akarnak megismerkedni a muzeumokkal és a műalkotásokkal. Így számos katalógust jelentetünk meg, jórészt már megnyitott kiállításokhoz, illetve az időszakos tárlatokhoz. Megjelenik „Az ember fejlődése” című természettudományi kiállítás vezetője. Ujra kapható lesz a Nemzeti Galériában a XIX. századi közkezdelt katalógus, a magyar népművészetről összefoglaló vezetőt kap kezébe a látogató. Gondolunk a megnövekedett idegenforgalomra is, azért a Szépművészeti Múzeum, a Magyar Nemzeti Galéria, a Magyar Nemzeti Múzeum egyes katalógusait, vezetőit idegen nyelven is megjelentetjük. A magyar muzeumok propagandáját szolgálja az a kiadvány, melyet az év folyamán angol, orosz és esetleg más nyelveken kívánunk megjelentetni.

Októberben újra megrendezzük a „Múzeumi Hónap”-ot, melyre sok új kiállítást, előadást összpontosítunk. Tovább fejlesztjük azokat az új múzeumi, népművelési formákat, melyek már az előző évben is beváltak: ásatások, műemlékek bemutatása, kirándulás, néprajzi, népművészeti érdekességű falvakba, múzeumi vettélkedők, stb.

A sajtó, a rádió, a televízió eddig is sokat segített abban, hogy az utóbbi évek folyamán az érdeklődés muzeumaink iránt jelentős mértékben megnövekedett. A televízió 1963-ban több múzeumi kiefilmeket fog bemutatni.

Az eddig felsoroltak a muzeumok látható népművelési munkájáról adtak számot, de hogy ezek megvalósuljanak, ahhoz szükséges a tudományos kutató és feldolgozó tevékenység fokozása. Ebből a rendkívül sokrétű és szétágazó munkából elég, ha csak néhányra mutatunk rá.

A régészek ezévbén is elsősorban a nagy szocialista építkezések során szükségessé váló leletmentésekkel foglalkoznak. A tervásatásokból kiemelkedik Pécs és Tácon /Fejér megye/ a római város feltárása, Dunaujvárosban az V. századi bazilika ásatását fejezik be, tovább folyik az esztergomi vár feltárása, Visegrádon a Duna mellett húzóú új út építése kapcsán várható jelentős régészeti eredmények. Mohácson befejezéséhez közeledik a csatatér és az ottlévő, a csatával egyidejűleg elpusztult falvak kutatása. Ennek során a mohácsi csata sok ismeretlen részlete világosodik majd meg.

Néprajzi kutatóink az átalakuló falu régi mezőgazdasági eszközkészletét kívánják országosan megmenteni, továbbá a kihaló iparágak műhelyeiből /képfestő, mézeskalácsos, fésűkészítő, csutorás, szegkovács, stb./, 17-et akarnak az összes szerszámokkal együtt a muzeumokba beszállítani. Hasonló összefogott gyűjtést végeznek az egyre jobban eltűnő népviseletek területén, különösen egy-egy teljes öltözet megszerzésére vetve a hangsúlyt.

A Legujabbkori Történelmi Múzeum munkatársai már a Várban rendezendő nagy kiállítás összegyűjtésén fáradoznak. Meglélnkül a munkás- és parasztnozgalmi anyag gyűjtése a legtöbb megyei muzeumban is.

A művészeti muzeumaink tervszerűen folytatják azoknak a hiányoknak a pótlását, melyek különösen a két háború között az egyenlőtlen, vagy tendenciózus gyűjtésből adódtak. Ennek során egy-egy mester, iskola, vagy korszak tudományos értékelő feldolgozására is sor kerül.

A Természettudományi Múzeum rendkívül széleskörű és a termeléshez sokszor közvetlenül kapcsolódó kutatómunkát végez a geológia, a növénytan és az állattan területén. Az állattani kutatómunka középpontjába most egyre inkább a nagy összefoglaló kiállításához szükséges anyag megszerzése kerül.

A tudományos feldolgozások közreadásának lehetőségei is nagyobbak lesznek ebben az évben. Az eddigi 15 muzeumi évkönyvön kívül még a következő megyék muzeumi jelentetnek meg évkönyvet: Pest megye, Szolnok megye, Békés megye, Vas megye, Heves megye. Ezeknek az évkönyveknek az előkészítése már évek óta folyik és tartalmukból ítélve a helyörténeti kutatás fontos forrásai lesznek.

A muzeumok legfontosabb munkái közé tartozik a restaurálás és a konzerválás. Itt részben a restaurátorok kis létszáma, részben a vidékiek nem kellő szakképzettsége miatt még sok a tennivalónk. Éppen ezért ez évben a Központi Muzeológiai Technológiai Csoport március elején megindítja első egyhónapos restaurátori tanfolyamát, melyet továbbiak követnek. Így néhány év alatt restaurátoraink ismereteinek színvonalát jelentős mértékben tudjuk emelni.

Fontos lépéssel jutunk közelebb a magyar muzeumi kultúrából annyira hiányzó Műszaki Múzeum megvalósításához. Az 1963. évben ugyanis 5,6 millió forintos költségvetéssel megépül egy nagyobb épület, mely raktárakon kívül restaurálóműhelyt, irodákat és kisebb kiállítóhelyeket is magába foglal. A felszabadulás óta a magyar muzeumok számos nagyméretű épülettel gyarapodtak /pl. Nemzeti Galéria, az egri, pataki, sárvári vár, stb./, de hosszú évek óta ez lesz az első olyan új építmény, mely eredetileg is múzeum számára készül.

A budapesti muzeumok elhelyezési problémájának a megoldása is közelebb kerül 1963-ban a megvalósuláshoz. A Budai Várban a Legújabbkori Történeti Múzeum, a Magyar Nemzeti Galéria, a Budapesti Történeti Múzeum helyiségeinek kialakítása nagy ütemben folytatódik. Ebben az évben sor kerül a Néprajzi Múzeum új épületének megtervezésére is.

1963-ban tovább kívánunk előrelépni a muzeumok társadalmi bázisának kiszélesítése terén. Ezt alapvetően két irányban szorgalmazzuk: - Egyrészt meg akarjuk erősíteni a múzeum-baráti körök hálózatát. A múzeum-baráti körökbe olyan szakembereket szeretnénk bevonni, akik a maguk szakismeretével lehetővé tennék, hogy a muzeumok az eddiginél sokkal szélesebb területen folytassák népművelő munkájukat. A jelenlegi körülmények között ugyanis, a muzeumi tudományos dolgozók között nincsenek olyan szakemberek, akik pl. agrotechnikai, ipartörténeti, vagy hasonló muzeális kiállításokat tudnának szervezni. Ugy véljük, hogy egy hozzáértő és a tudományos ismeretterjesztés feladatait vállaló aktív bevonásával jelentősen meg lehetne növelni muzeumaink munkájának hatékonyságát.

Másrészt arra törekszünk, hogy muzeumaink mind nagyobb szerepet vállaljanak a honismereti szakkörök munkájának irányításában. Ez a munka - ha jól végezzük - sok ezer, a tudományok és a művészetek iránt érdeklődő fiatallal növelheti meg a muzeumok aktiv barátainak táborát.

A fenti tervek feltételei biztosítottak. A magyar muzeológusok szakismerte, nagy munkakedve és lelkesedése biztosítja annak, hogy ezeket végre is hajtjuk. Mindezek feljogosítanak arra, hogy ne kételkedjünk az 1963. évnek az előbbinél is sikeresebb befejezésében.

A MAGYAR RÉGÉSZET FELADATAI AZ MSZMP VIII.KONGRESSZUSA UTÁN

Az elmúlt évek folyamán hazánk gazdasági, társadalmi és politikai életében döntő változások történtek. A mezőgazdaság szocialista átszervezésével lényegében befejeződött hazánkban a szocialista társadalom alapjainak lerakása. Ezeket a történelmi eredményeket a párt VIII.Kongresszusa összegezte, egyben felvázolta a továbbhaladás perspektíváit: a szocialista társadalom teljes felépítését. E nagy feladatokat csak művelt és marxista-leninista ideológiától áthatott emberekkel lehet megoldani. Előtérbe kerül a kulturális forradalom kérdése, az a probléma, hogy emeljük a társadalom minden rétegének marxista-leninista műveltségét, de egyben szakmai műveltségét is.

Aki figyelemmel kíséri tudományos és kulturális életünk fejlődését, megállapítja azt, hogy rendkívül megnőtt az érdeklődés a tudomány és a kultúra kérdései iránt, megnőtt a legszélesebb néptömegek igénye abban az irányban, hogy a tudomány és kultúra munkásai magasszinvonalu marxista-leninista eszmeiségtől áthatott tudományos műveket hozzanak létre és a tudomány népszerűsítése terén is olyan irányban haladjunk előre, amely elősegíti a művelt emberfők, a marxizmus-leninizmus szellemében nevelkedett emberek sokaságának kialakulását. Ez a marxista igényesség át kell hogy hassa a történettudományt és ezen belül a magyar régészet-tudományt is.

Előadásom keretében két problémával foglalkozom: 1./ hol tart ma a magyar régészet, milyen igényt támaszt a Párt és kormányzat a régészettel, mint történettudománnyal szemben; 2./ milyen feladataink vannak népünk műveltségének emelése, szocialista tudatának nevelése terén.

A régészet-tudomány helyzetének felvázolásánál abból kell kiindulni, hogy az utóbbi években a mi területünkön is hatalmas fejlődés következett be és anyagi lehetőségeink erősen megnövekedtek. Ebben nem utolsósorban szerepet játszott az is, hogy vidéki muzeumaink átkerültek a tanácsok kezelésébe, s ezáltal a vidéki muzeumok gazdáivá vált tanácsok legnagyobb részénél kiszélesedett a muzeum,

de ezen belül a régészet-tudomány bázisa is. Ez megnyilatkozik abban is, hogy vidéki tanácsaink sokkal nagyobb anyagi áldozatot hoznak a régészeti kutatómunka anyagi támogatására, mint arra a központi állami szervek képesek voltak. Örvendetesen állapíthatjuk meg központi intézményeink anyagi támogatásának növekedését is. Ez nemcsak olyan tényekben nyilvánul meg, mint az ásatások összegének hatalmas méretű megnövekedése, ami akadémiai, minisztériumi, de elsősorban tanácsi szinten ma már milliós összegekben mérhető, de ide számíthatjuk a szűkebben vett tudományos kutatómunka támogatását is, a külföldi utak egyre növekvő lehetőségeit, a múzeumok évkönyveinek, szakkiadványainak gyarapodását, az MTA és egyéb szervek támogatásával kiadott monografiák számának és terjedelmének növekedését. Ha csak az utóbbi évek kiadványait vesszük számba, akkor is büszkén állapíthatjuk meg, hogy folyóiratok, monográfiák és egyéb kiadványok tekintetében messze megelőztük a fejlett nyugati országokat, igen tekintélyes helyet foglalunk el a szocialista országok között és a magyar szakemberek publikálási lehetőségeinek bősége szinte irigység tárgyát képezi.

Kiadványaink tudományos színvonalát s ezen keresztül az egyes kutatók világnézeti fejlődését vizsgálva, nem bontakozik ki egyöntetű kép a szemünk előtt. Kétségtelen, hogy ezen a téren is komoly lépéseket tettünk előre. Ha valaki összehasonlítja mai kiadványaink legnagyobb részét a II. világháború előtt megjelent tudományos kiadványokkal, szembeszökő változást tapasztal. Amíg a II. világháború előtt, de még utána is évekig régészettudományunk művelői igen sok esetben, sőt az esetek túlnyomó részében megelégedtek adatgyűjtéssel, pozitívista, túlnyomórészt leírójellegű összefoglalásokkal, addig a mostani monografiák, nagyobb összefoglaló cikkek azt tükrözik, hogy a magyar régészet történettudománnyá változott és a szerzők egyre határozottabban törekszenek történeti következtetések levonására. Egy-egy leletanyag csak úgy nyer értelmet, ha a szerző beállítja az illető korszak gazdasági és társadalmi fejlődésének keretébe s így igyekszik ezekből az illető kor történetére vonatkozólag új következtetéseket levonni. A szerzők tudatosan törekszenek a társadalom törvényszerűségeinek vázolására, ma már a monográfiákban, nagyobb tanulmányokban igen komoly törekvés tapasztalható marxista-leninista történetfelfogás érvényesítésére.

Már említettük, hogy a kép nem teljesen egységes. Mik ennek a képnek a negatív vonásai? Egyrészt az, hogy mint általában az átmeneti korszak tudományos és kulturális életében, úgy a régészet területén is akad még szépszámmal olyan munka, amely nem lép túl az ismeretközlés körén, a szerző megelégszik a corpus-szerű adatközléssel és sok esetben a felkért előszó-író próbálja levonni mindazokat a történeti következtetéseket, amelyeket a szerző könyvében nem írt meg. Természetesen nem szeretném, ha bárki is ezt a megállapításomat úgy magyarázná, hogy a feldolgozó munka alapjaként nincs szükség az adatgyűjtésre, corpus-szerű anyagközlő kötetek közzétételére. Azonban nem érthetünk egyet azzal a felfogással, amelyet karikírozva úgy jellemezhetnénk, hogy mindaddig nem lehetséges összefoglaló művek megírása, ameddig a teljes régészeti anyag Sátoraljaujhelytől Zalaegerszegig és Szobtól Kiszomborig nincsen kiásva és nincs a kezünkben.

Az 1956-os ellenforradalom után bizonyos elbátortalanodás, sőt visszalépés

következett be a marxista történetfelfogás érvényesítése terén, amelyből a régészet most kezd kiemelkedni. Az ellenforradalom hatása a régészetben úgy jelentkezett, hogy azok a kutatók, akik előzőleg már bizonyos lépést tettek előre és nagyobb munkáikban kísérletet tettek a marxista történet szemlélet és módszer érvényesítésére, elbátortalanodtak és következő műveikben még ezek a szerény kezdeményezések, kísérletek sem jelentkeztek, sőt ilyen szempontból bizonyos hanyatlás következett be. Ez a kérdés rendkívül összetett. Jelentkezett ebben annak a visszahatása, hogy az ellenforradalom előtt sokan nem meggyőződésből, hanem igen sok esetben frázisszerűen igyekeztek érvényesíteni a marxizmus-leninizmust, sokszor sematikusán alkalmazva a történelem jelenségeire. A mostani elbátortalanodásban azonban megfigyelhető egy érdekes jelenség is. Az utóbbi időben mind szóbeli vitákban, mind írásban gyakran felmerült olyan megállapítás, amely a társadalom életének megvilágítását, a leletanyagból levont gazdasági és társadalmi következtetéseket egészében sematizmusnak minősíti. Ezt a jelenséget alaposan meg kell vizsgálnunk, mert ez a felfogás gátjává és fékjévé lehet annak, hogy kutatóink egyáltalán megpróbálkozzanak azzal, hogy egy adott korszak anyagából történeti és társadalmi következtetéseket vonjanak le. Alkotó vitákban kell tisztázni ezt a problémát, egy-egy mű konkrét elemzésével lehet bemutatni azt, hogy egy-egy szerző munkájában mi a haladó és előremutató, mi az, ami téves általánosítás, amit tehát el kell vetni, és nem lehet elfogadni éppen a marxizmus-leninizmus szempontjából.

Ezzel kapcsolatban alá kell azt húzni, hogy szükséges lenne az alkotó-viták kibontakoztatása a régészet területén. Ezen a téren két kezdeményezésre kívánok rámutatni. Az egyik kezdeményezést kb. 3 évvel ezelőtt az Arch. Ért. új szerkesztőbizottsága igyekezett valóráváltani, amennyiben napirendre tűzte az utóbbi években megjelent nagyobb monográfiák igen alapos, részletekbe menő marxista bírálatát. Az első bírálat alapos marxista elemzését adta egyik kiváló kutatónk két nagy munkájának, amelyek közül az egyik még a háború előtt, a másik ezt követően 10 év múlva jelent meg. A két bíráló marxista pártossággal vizsgálta meg ezeknek a műveknek történeti koncepcióját és azt, hogy hogyan tükröződik az újabb műben az a társadalmi változás, ami hazánkban a két könyv megjelenése közötti időben lejátszódott. Erről a bírálatról el lehet mondani azt, hogy alapos marxista elemző munka volt. Lényegében ugyanúgy járt el a szerkesztőbizottság a második esetben is, amikor egy őskori monográfia marxista elemzését tűzte napirendre. Ez a bírálat is alapos marxista elemző kritikát igyekezett adni az Arch.Ért. hasábjain, bár e bírálat szakszempontból nem mondható teljesen sikerültnek. A szerkesztőbizottságnak ez a kezdeményezése nem népszerű és bár az új szerkesztőbizottság beköszöntőjében nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a bírálatokból minden személyi élt kikapcsol és ezt a legkövetkezősebben keresztül is vitte, az az észrevételünk, hogy kutatóink körében ma is teljesen hibás felfogás uralkodik ezekről a bírálatokról.

A másik kezdeményezés a Történeti Múzeumban történt ez év elején. Napirendre tűztük, osztályvezetői értekezlet keretében, meghívott vendégek jelenlétében beszámolókat tartását, nagyobb, előkészületben lévő tudományos munkákról, ezek megvitatását, fiatal tudományos kutatóink működésének megvizsgálását, a

nagyobb ásatásokról az ásatók beszámoltatását. A beszámolók megindulása előtt, de még az első beszámolók légkörében is az volt a tapasztalatunk, hogy kutatóink nem látják világosan ezek jelentőségét, számonkérésnek, zaklatásnak tekintik. Az azóta lezajlott 6 vita azt bizonyítja, hogy a kezdeményezés hasznos volt, megpezsdítette a muzeum tudományos vérkeringését, elvtársi és munkatársi segítség szellemében zajlott le, a beszámolók növelték a többi tudományos dolgozó érdeklődését egymás munkája iránt. A lezajlott viták után tudományos kutatóink igénylik, és szükségesnek tartják ezeket a vitákat és szinte csodálkoznak azon, hogy éveken keresztül hogyan is tudtunk megenni anélkül, hogy ezt a helyes, kollektív nevelő és segítő módszert nem alkalmaztuk az intézmény tudományos munkájában.

Véleményem szerint a minisztériumnak meg kellene találni a módot arra, hogy hasonló értekezleteket, vitákat, a vidéki muzeumok kutatóinak kollektívája is tarthasson, mert fontos lenne egyrészt az illető kutató számára az a segítség, amelyet ilyen vita alkalmával az országos és vidéki muzeumok kutatóitól nyerhet, másrészt, nem lenne érdektelen budapesti és vidéki kollegáknak az sem, hogy a beszámolókból konkrétan megtudnák, hogy ki milyen témán dolgozik, munkájában hol tart, milyen tudományos problémái vannak. Amint a napokban tapasztaltam, ilyenféle kezdeményezés csirái rajzolódnak ki Szegeden.

A magyar régészettudomány fejlődését az utóbbi években az MTA által összegezett távlati tervek fogják abba a keretbe, amelynek alapján az országos kutatások folynak a jelenben, s folyniok kell a jövőben. Nagyjelentőségű, hogy megkíséreltük nagyobb perspektívában, hosszabb időszakaszra meghatározni a magyar régészet feladatait. Ez biztosítja azt, hogy munkánk a tervszerű fejlesztés keretei között halad előre, bekapcsolódik az országos távlati tudományos tervekbe. Ugyanakkor azonban itt is rá kell mutatnunk néhány nehézségre, amelyek akadályozzák a kibontakozást, s munkánk ténylegesen tervszerűvé válását. Ezeket a terveket az MTA által kiküldött bizottságok az összes muzeumok, intézmények terveiből állították össze. De már az indulásnál az a hiba történt, hogy a távlati tervek kereteit olyan bőre szabták, amibe lényegében az országban folytatott minden régészeti kutatás belefér. Így a távlati terven belül nem alakultak ki megfelelő súlypontok, nem alakult ki az, hogy mi budapesti és vidéki muzeumaink feladata az elkövetkezendő 5-10 évben, milyen tudományos és gyakorlati feladatok állanak előttünk az elkövetkezendő időkben. Ehhez hozzájárul az is, hogy amióta a vidéki muzeumok távlati terveiket Budapestre elküldték, semmiféle döntést, értesítést annak sorsáról nem kaptak, nem tudják azt, hogy mit fogadtak el. Pedig ez alatt lezajlott a muzeumi területen az az alapvető változás, amely a muzeumokat a minisztérium hatásköréből a vidéki tanácsok hatáskörébe utalta át. Így a vidéki muzeumok gazdáinak, a tanácsoknak sincs fogalmuk arról, hogy milyen távlati régészeti kutatási terv keretében kell dolgoznia a hatáskörébe tartozó muzeumoknak. Azt szeretném tehát javasolni, hogy záros határidőn belül ki kell dolgoztatni mind az országos, mind a vidéki muzeumok távlati fejlesztési kutatási terveit a régészet területén, s meghatározni az egyes intézmények munkáit. Csak ez biztosítja, hogy erőinket a legfontosabb kérdésekre tudjuk összpontosítani.

Ezzel kapcsolatban véleményem szerint egészségtelennek látszó csirák is kihajtottak a régészeti kutatás területén. Örülünk annak, hogy vidéki muzeumainkban a régészeti kutatásra fordított vagy fordítható anyagi eszközök örvendően megnövekedtek. Felmerülnek azonban olyan problémák, hogy a jelenlegi tudományos apparátust számbavéve szakszerűen elvégezhető-e ezek a kutatások, szakszerűen megtörténik-e ennek az óriási feltárt anyagnak a restaurálása és konzerválása, a jelenlegi raktározási körülmények mellett reális-e egy-egy vidéki muzeumban olyanmértékű ásatási tevékenység, mint amit jelenleg folytatni kíván, az-e a legfontosabb kutatás az illető területen, mi lesz azokkal a megyékkel, azokkal a pusztuló és kallódó régészeti leletekkel, ahol vagy régész nincs, vagy az illető megye nem biztosít megfelelő anyagi fedezetet ezek megmentésére. A muzeumok távlati tudományos kutatási terveinek kidolgozásával, illetve jóváhagyásával befolyásolni kell, hogy az összegeket országosan sokkal arányosabban osszuk el, egyes kutatási témákat bizonyos megyékben országos jelentőségű témákká tegyünk, másokat kevésbé fontos feladatokká degradáljunk, aszerint, ahogy azt a magyar régészet országos kutatási terve megkívánja. Ez a tanácsok és muzeumok jóváhagyásával kialakított tudományos kutatási terv szolgálhat az anyagi támogatás reális alapjául. Természetesen a távlati kutatási terv magába kell, hogy foglalja a régészekkel való gazdálkodást, az egyes területek szakember-ellátásának megtervezését is.

A tudományos tervekkel kapcsolatban szükséges röviden érinteni a szomszéd országokkal való együttműködésünk kérdéseit, a régészettudomány nemzetközi kapcsolatait. Tény az, hogy ezen a téren is jelentős fejlődést értünk el az utóbbi években. Tudományos és kulturális kapcsolataink bővültek a kulturegyezmények keretében, sok szakemberünk vesz részt külföldi kongresszusokon, tanulmányutakon, sőt itt-ott már a közös kutatási tervek csirái is kezdenek kibontakozni. A tőlünk kiutazó szakemberek száma évről-évre növekszik, mind az országos, mind a vidéki muzeumokból, és nyugodtan kijelenthetjük azt, hogy a Horthy-rendszer idején sem volt mindennapos gyakorlat, hogy a kutatók egész sora minden évben nagy külföldi tanulmányutakat tegyen. Ma sok esetben ez a reális helyzet. Így tehát csak bizonyos mértékig érthetünk egyet azokkal, akik az utazási lehetőségek miatt panaszkodnak. Tudományos együttműködési lehetőségeink a jövőben egyre növekvő tendenciát mutatnak és nagyon fontos lenne, hogyha a szomszédos szocialista országokkal tervszerű tudományos együttműködést tudnánk kiépíteni, ezek a tanulmányutak, kongresszusok és egyéb látogatások ne ad hoc jellegűek legyenek, hanem jól átgondolt tudományos együttműködési terv végrehajtásának keretében történjenek. Gondolunk itt olyan közös kutatásokra, amelyek két vagy több szocialista ország között a közös történelmi problémák megoldására irányulhatnak, előmozdítják az illető szocialista országok tudományos együttműködését, és hozzájárulhatnak számos olyan problémának a marxizmus-leninizmus szellemében való tisztázásához, amelyek jelenleg függő problémák, s amiknek a szocialista országok baráti együttműködése keretében való tisztázása hozzájárulna a két ország közötti baráti kapcsolatok elmélyítéséhez. Fel kell készülnünk arra, hogy együttműködésünk a kapitalista országokkal is egyre erősödni és bővülni fog. Helyes lenne az, ha itt is terveket dolgoznánk ki arra, hogy milyen közös kutatási témákban tudnánk együttműködni. Ezen a téren nem járunk töretlen uton, mert

a CIL és TIR munkálataiban jelenleg is a muzeumokban működő régészek együtt dolgoznak kapitalista országok kutatóival. Lépéseket kell tennünk a jövőben eredményeink megismertetése céljából kiállítási és egyéb vonalon nemcsak a kapitalista országok, hanem a most felszabadult ázsiai, afrikai, valamint latin-amerikai országok irányában is. Ebből a szempontból igen jó kezdeményezésnek tekinthető a „Museum” című folyóiratban megjelent cikksorozat a magyar muzeumok legutóbbi eredményeiről. Ezen a téren Muzeumok Nemzetközi Tanácsa /ICOM/ magyar tagozatának is komoly és kezdeményező feladatokat kell magára vállalnia.

A külföldi kapcsolatoknak azonban árnyoldala is jelentkezik. A Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztályának egy évben csupán 5.000 devizaforint áll rendelkezésére arra a célra, hogy a muzeumok tudományos kutatóit, restaurátorait kiküldetésben részesítse. Ez a keret elég szűk. Így bizonyos mértékben a magánkezdeményezésből történő utak szaporodtak el, s az ilyen utaknak „maszek megszervezésében” jelentkeznek hibák.

Külföldi kapcsolatunk még néhány részproblémáját is fel kell vetni. Ilyenek a külföldön történő publikációk is. Megállapíthatjuk, hogy amíg az akadémiai intézetekben van egy olyan - legalább formális - szabály, hogy kandidátusok és doktorok csak akadémiai engedéllyel küldhetik ki cikkeiket külföldre, ilyen engedély kérése muzeumi területen nem áll fenn. Ebből következik, hogy sok jó és hasznos cikk mellett olyanok is megjelennek külföldön, amelyek már hazai kiadványainkban esetleg már több variációban megjelentek, de van olyan felfogás is, hogyha itthon egy cikket nem fogadnak el közlésre, majd kiküldik ezeket külföldre, továbbá olyan tendenciák is vannak, hogy a jó cikkeket csak külföldön érdemes közreadni, mert csak így van ennek megfelelő publicitása. Ami a kérdés lényegét illeti, úgy gondolom, hogy a meg nem felelő cikkek külföldön sem tesznek jó szolgálatot a magyar régészet ügyének, jó cikkeket idegen nyelven megjelenő Actáinkban magyarban el lehet helyezni, nem helyeselhető az a magartás sem, hogy a többször közzétett cikkeket még újból leadjuk külföldön.

A külföldi kapcsolatok kérdését érintve nyomatékosan szeretnénk aláhúzni, hogy nem tartjuk kielégítőnek a Magyar Tudományos Akadémia római ösztöndíj-sai között a muzeológusok számarányát.

Térjünk rá röviden annak a kérdésnek tárgyalására, milyen feladataink vannak nekünk, a muzeumokban dolgozó régészeknek népünk műveltségének emelése, szocialista tudatának kialakítása terén. Abból kell kiindulnunk, hogy a régészettudománynak nyújtott minden támogatás a tudomány művelőibe vetett bizalom alapja, célja és értelme az, hogy mennyiben tudjuk szolgálni a mi sajátos eszközeinkkel népünk kulturális felemelkedését, mennyiben tudunk hozzájárulni ahhoz az ideológiai offenzívához, amelynek célja a burzsoá ideológia elleni harc és népünk szocialista átformálása; mennyiben vesznek részt muzeumaink régészeti kiállításai, tudományos ismeretterjesztő munkánk kulturális feladataink végrehajtásában.

Azt hiszem, mindenki egyet fog érteni velem abban a kérdésben, hogy a ré-

gészlet iránti érdeklődés az utóbbi években nemcsak nálunk, világviszonylatban is óriási mértékben megnövekedett és a régészek tudományos kutatómunkája a tanulni és művelődni vágyó emberek előtt soha nem látott népszerűsége emelkedett. Természetesen ebben benne van az értekezleten résztvevő szakemberek elmúlt években kifejtett munkája is, hiszen az utóbbi évek régészeti kutatásai, általunk az utóbbi években rendezett nagyszabású régészeti kiállítások is hozzájárultak ahhoz, hogy a régészet ilyen népszerű tudománnyá vált, többek között hazánkban is. Ezen a téren tovább kell lépünk és azt hiszem, hogy a Művelődésügyi Minisztérium helyesen ragadta meg a következő láncszemet ezen a területen, amikor célul tűzte ki azt, hogy rövid időn belül a vidéki múzeumokat új, magas színvonalú kiállításokkal, köztük régészeti kiállításokkal is ellátja. Ezzel kapcsolatban a magyar régészekre rendkívül fontos feladat vár. Korszerű, magas színvonalon álló, a marxizmus-leninizmus eszmei mondanivalóit tükröző új kiállításokat kell létrehozni, olyan formában, amelyek élményt jelentenek az általános műveltségnek még alacsonyabb fokán álló látogató számára, de amelyek komoly és maradandó élményt nyújtanak a művelt látogató közönségnek is. Ennek a kettőnek összeegyeztetése nem könnyű. A kiállítások tudományos előkészítése az eddigieknél több felelősséget ró tudományos kutatóinkra. Minden kiállításunkat úgy kell megrendeznünk, hogy a látogatók azon keresztül megkapják azokat az ösztönzéseket, amelyek révén a múzeum ideológiai és tudományos nevelő munkája megvalósul. A forgatókönyv megírása egy-egy múzeumban nem egy-egy tudományos kutató elszigetelt, mellékes munkája, hanem az egész intézmény magas színvonalú, tudományos munkája kell, hogy legyen. A korszerű tudást, marxista-leninista történetiszemléletet sugárzó kiállításainkat olyan kivitelben kell megjelentetnünk, ami mentes a szemiatizmustól, nem egy kaptafára készül minden kiállítás az ország különböző részén, hanem a kiállítás művészi élményt is nyújt, amelyen keresztül a látogató befogadja a kiállítás ideológiai mondanivalóját.

Örömmel nyugtázhatjuk azt a körülményt, hogy a magyar múzeumok látogatottsága az elmúlt évben 4.5 millió fölé emelkedett. Ez nagy eredmény, az elmúlt évek egyesített erőfeszítésének köszönhető. Mindezek ellenére azonban azt kell mondanunk, hogy munkánkat még tovább kell fokoznunk, elsősorban a nagyüzemi munkásság, a parasztság és ifjúság körében, mert itt még számos olyan fehér folt található, ahová propaganda munkánk nem jutott el - véleményem szerint elsősorban a falu, - még jelentős olyan tartalékokkal rendelkezik, akik idővel múzeumaink látogatói lesznek és ezekhez is előbb-utóbb el kell érünk valamilyen módon. A falusi lakosságot is be kell hoznunk múzeumainkba annál is inkább, mivel falvainkban, termelőszövetkezeteinkben igen megnőtt az érdeklődés a helytörténeti kutatás kapcsán az egyes községek története iránt és egyre gyakoribb a falumúzeumok létrehozása. Ez azt mutatja, hogy ezekben a rétegekben is hatalmas kulturális erjedés tapasztalható és ezt nem szabad rábízni laikusok szervező munkájára, hanem a múzeumok dolgozóinak közvetíteniük kell feléjük azokat a korszerű ismereteket, amelyeket részükre nyújtani tudnak. Ebből a szempontból nagy feladatok hárulnak a megyei múzeumi hálózatra, vidéken dolgozó kutatóinkra. Képzeljék el azt a perspektívát, amikor a falusi lakosságot a műveltségnek olyan fokára emeljük fel és bennük saját községük története iránt olyan érdeklődést tudunk felkelteni, hogy a leleteket nem fogják elpusztítani, hanem egy-egy le-

let előbukkanása esetén a szakfórumhoz, az illetékes megyei muzeumhoz fordulnak és ez - véleményem szerint - nem utópia, hanem kulturális nevelőmunkánk eredményeképpen elérhető célkitűzés. Sajnos jelenleg még igen messze vagyunk ettől az állapottól s egyik legnagyobb problémánk a felbukkanó régészeti leletek megmentése.

Amikor örülünk és lelkesedünk muzeumaink látogatottságának, a régészet iránti lelkesedés növekedésének s az érdeklődés emelkedésének országsszerte, beszélnünk kell az érdeklődés tulburjánzásáról és azokról az ország számos vidékén tapasztalható, nyugtalanító jelenségekről, amelyek ezen a téren egyre erősödő tendenciát mutatnak. Örvedetes a régészet társadalmi támogatásának kiszélesedése, de azt hiszem néhány szót kell ejtenünk a gombamódra szaporodó honsimere-ti szakkörökről, az iskolamuzeumok nem mindenkor helyes működéséről, a falumu-zeumok elszaporodásáról. Tudomásunk van arról, hogy igen sok helyen illetékte-len ásatások, turkálások folynak, ami egyet jelent minden jóakarattal melletts is, az illető községek történetére vonatkozó anyag laikusok által történő elpusztítással. Ezzel lényegében ezek a jóindulatu, de a régészeti kutatás területén teljesen képzetlen emberek haszon helyett kárt okoznak, mert megmentenek ugyan néhány cserepet, kőbaltát, vagy egyebet, de elpusztítják azokat a történeti összefüggéseket, amelyek a leletekből szakember számára kiolvashatók lettek volna.

Ugy gondolom, hogy az előzőhöz hasonló és égető kérdése ma a magyar régészetnek, a műemlékügy megoldása. A műemlékügy ugyanis a muzeumüggyel, közelebb-ről a magyar régészet ügyével a legszorosabban összeforrott s a jelenlegi szervezeti különállás ellenére is a régészek, akik műemlékeink javarészét feltárták és akiknek tudományos kutató munkája alapján ezeket a műemlékeket helyreállították, vagy kellene helyreállítaniok, nem mondhatnak le arról az igényről, hogy a műemlékek sorsába beleszóljanak. Egyébként nagyon helyesen, a Művelődésügyi Minisztérium törvényben is biztosított jogával kíván élni, amikor hathatósabban bele kíván folyni a műemlékek hasznosításába. Azt hiszem nem kell sok szót vesztegetni annak vázolására, hogy jelenleg mennyi probléma merül fel a műemlékek feltárása, restaurálása, a műemlék hasznosítása, üzemeltetése, gondozása terén, mind a Műemléki Felügyelőség, mind pedig az idegenforgalmi szervek munkájával kapcsolatban. E sok kérdés közül csupán azt a szinte „antagonisztikus ellentét-té” vált problémát ragadom ki a régészek és a Műemléki Felügyelőség dolgozói közül, hogy műemléket helyreállítani csak akkor lehet és szabad, ha annak régészeti feltárása megtörtént, mert különben az a műemlék, amit a feltárás előtt állítanak helyre, elvesz a tudományos kutatás számára. Ezáltal saját magunk csökkentjük egy-egy elsőrendű műemlék tudományos értékét. Véleményem szerint a műemléki helyreállítások ütemét ezen a téren csökkenteni kell, mert szakszerűen az előzetes feltárást jelenlegi erőnkkel elvégezni nem tudjuk. De ugyanigy fel kell vetnünk a megoldatlan kérdéseket a muzeumi terület és az idegenforgalmi szervek között is. Egy-egy terület történeti objektumainak gazdái csak a muzeumok lehetnek. Nem engedhető meg az az állapot, mely az utóbbi időben több helyen kialakult, hogy a kutatásokat finanszírozó idegenforgalmi szervek kezébe került a muzeumi anyag, ezekből kiállításokat készítenek, berendezett várakat

üzemeltetnek és igen gyakran előfordul, hogy tudománytalan látványosságok színhelyévé teszik azokat.

Nem lenne teljes képünk a régészeti terület problémáiról, ha nem foglalkoznánk a régészet utánpótlásának kérdésével, nem emlékeznénk meg az országnak azokról a muzeumairól, amelyek évek óta régész nélkül kénytelenek dolgozni, s amelynek körzetében minden régészeti lelet elpusztul, a leletbejelentések hiányában leletmentések szinte sohasem történnek. Meg kell állapítani, hogy az ország régészeti ellátottsága az utóbbi években nem alakult kedvezően. A régészek átmentek más területre, elszivta őket az egyetem, az Akadémia Régészeti Kutató Csoportja. A jelen helyzet kialakulásához hozzájárult az utánpótlás-nevelés tervszerűtlensége is. Az egyetem nem veszi figyelembe a muzeumok reális igényét az egyes szakmákon belül és így olyan helyzet állott elő, hogy a középkori szakban évek óta nem kielégítő az utánpótlás. Nagyon fontos szerep hárul a Minisztérium koordináló munkájára, hogy kidolgozza az utánpótlás-nevelés ütemtervét, az egyes szakmákhoz szükséges szakemberek számarányát. Szükség van a vidéken dolgozó fiatal szakemberek munkájának fokozottabb segítésére, hogy ne provincializálódjanak el és érjék el, sőt idővel szárnyalják túl a fővárosi és vidéki muzeumokban dolgozó tekintélyes tudományos szakembereink tudományos színvonalát.

Néhány vitaindító gondolatot vázoltam fel, olyan feladatokat, problémákat érintettem - a teljesség igénye nélkül, - amelyeket az élet tűz elénk az elkövetkezendő időszakban. Ezeknek a céloknak, feladatoknak a megvalósításán munkálkodni egyet jelent azzal, hogy a magunk területén igyekszünk megvalósítani azokat a feladatokat, amelyeket a Párt VIII.Kongresszusa tűz szakterületünk elé. E megtisztelő feladatnak végrehajtása minden magyar régész kötelessége.

Fülep Ferenc

AZ 1962. ÉVI MUZEUMI HÓNAP ÉRTÉKELÉSE ÉS AZ 1963. ÉVI MUZEUMI HÓNAP FELADATAI[†]

A muzeumi munka kettős jellege az utóbbi években egyre jobban kidomborodik. Az eddigi, több évtizedes tapasztalat bebizonyította, hogy tudományos kutató, értékelő munka nélkül nincs komolyan megalapozott, korszerű népművelés. Népművelés nélkül viszont a tudományos feltárás vesztené el végső célját és értelmét. A muzeumok rendelkeznek a szemléltető eszközök, tárgyak olyan tömegével, melyek a természet és társadalom multjáról és jelenéről érzékszerveinkkel fel-

[†] Muzeumi Igazgatótanács debreceni ülésén /III.28./ elhangzott előadás rövidített szövege.

fogható tényleges tapasztalatot és így maradandó élményt nyújtanak. Ez a tény még nagyobb mértékben hangsúlyozza a muzeumi népművelési munka jelentőségét és egyre jobban kihasználta szélesskálájú lehetőségeit.

Ma, néhány természet- és társadalomtudományi ág legjelentősebb művelőit a muzeumokban találjuk meg a fővárosban is és vidéken még inkább. A régészet, helytörténet, művészettörténet, a néprajz, a természettudományok tárgyi anyaga segítségével jelentős szerepet játszik a tudatformálásban, különösen akkor, ha jól kidolgozott új eredményeit minél szélesebb tömegekkel ismerteti meg.

A muzeumi népművelési munka két irányban fejlődhet. A hagyományos, jól bevált, de még mindig bővíthető módszerekkel: kiállításokkal, tárlatvezetésekkel, előadásokkal, kiadványokkal, melyeket a muzeumi ismeretterjesztés passzív formáinak mondhatunk, s e forma elvezet odáig, hogy a különböző szakkörökön, muzeum baráti körökön keresztül mind nagyobb lesz azok száma, akik aktívan bekapcsolódnak a muzeumok népművelési munkájába, részben úgy, hogy magukat művelik, részben úgy, hogy tudásukat másoknak adják át.

A muzeumi népművelés kettős célkitűzésének még eredményesebb kibontakozása érdekében indult meg a Muzeumi Hónap szervezése, melynek hagyománya a felszabadulás utáni esztendőkre nyúlik vissza.

Az országban egységes muzeumi hónap megrendezésére mindössze kétszer történt kísérlet. Az egyik 1951-ben, amikor mégsem terjedt ki minden muzeumra, a másik 1956-ban, amikor az ugynevezett Nemzetközi Muzeumi Hónap nem fejeződött be teljes egészében. A felszabadulás óta a legtöbb vidéki muzeumunk rendezett évente-kétévente egyszer - az őszi hónapokban - Muzeumi Napokat, vagy Muzeumi Heteket. Az esemény kezdeményezői, főleg azok a muzeumok voltak, melyek jól működő baráti körrel rendelkeztek. A baráti kör tagjai igényelték, hogy a helyi muzeum lehetőségein túl, budapesti előadók bevonásával, 1-2 új időszaki kiállítás rendezésével, a nyilvánosság előtt is hangot adjanak a baráti kör munkájának. E rendezvények kevés kivétellel eléggé szűk réteget érintettek és nem terjedtek túl a muzeum falain.

A meglévő hagyományt kívántuk fejleszteni akkor, amikor az ország összes muzeumait egyidőben, egész hónapra koncentrált eseménysorozatok megrendezésére hívtuk fel. A Hónap megrendezésének gondolata év közben született meg és annak ellenére, hogy ez tulajdonképpen terven kívül nagy feladatot rótt a muzeológusokra, igen szép programot állítottak össze s ez néhány kivétellel realizálódott is. Ezért muzeológusainkat a legteljesebb elismerés illeti meg, amit a Muzeumi Főosztály többféleképpen is kifejezésre juttatott. Különös hangsúlyt adott az eseményeknek az a tény is, hogy a vidéki muzeumok a tanácsi kezelésbe történt átadás óta első ízben vettek részt egy országos méretű akcióban.

A Muzeumi Hónap megrendezésének alapvető célja az volt, hogy a muzeumi népművelési munka eszközeivel és az aktív népművelő munka lehetőségeinek felhasználásával népszerűsítsük a muzeumi munkát, szélesítsük a muzeumok hatókörét

és társadalmi bázisát és ezzel hozzájárulunk a tömegek műveltségi színvonalának emeléséhez.

A cél elérésére a múzeumok állandó és időszakos kiállítások megrendezését, népszerű, ismeretterjesztő előadásokat, meghirdetett tárlatvezetéseket, ásatások helyszíni megtekintését, tanulmányi kirándulásokat, tudományos ülésszakokat, múzeumi vetélkedőt vettek programjukba. Fontos feladata volt a Hónapnak a múzeum baráti körök, honismereti szakkörök szervezése, illetőleg aktivizálása.

A megyei tanácsok többségénél messzemenő segítőkészséget tapasztaltunk, nemcsak a Múzeumi Hónap előkészítése, hanem lebonyolítása során is. A tanácsi vezetők nagy részéről, mindenütt megértő gondoskodás és aktív részvétel kísérte végig a Hónap eseményeit. Több megyében Vb.-ülésszerűen hagyták jóvá a megyei programot, más helyeken a megyei Vb.-elnök nyitotta meg a Múzeumi Hónapot, illetve vállalta annak védnökségét. Az egyes vidéki városokban a Múzeumi Hónap valóban közügy lett és a helyi sajtó és rádió is ennek szolgálatába állt.

Különösen ott mutathatunk fel kiemelkedő eredményeket, ahol az általános célok mellett, helyileg alkalmazható központi téma köré csoportosították a Hónap programját. Több megyében a múzeumok igyekeztek a megye egész területén előadásokat, kisebb helyi bemutatókat rendezni, hogy azok is megismerhessék a múzeumok tevékenységét, akik esetleg még a megyeszékhelyre sem jutnak el. Érdekesen alakultak az egyes megyék rendezvényei, s szinte típusonként lehet kategorizálni.

Követendő példa volt a gyulai: „Távoli tájak, távoli népek” címmel rendezett előadássorozatot, amellyel az afrikai és ázsiai országok megismertetését kívánták elérni. E téma jegyében 9 előadás hangzott el, részben múzeológusok, részben hazánkba akkreditált afrikai és ázsiai országok diplomatái, ösztöndíjas diákok részéről. A tárgykörhöz kapcsolódva ugyanebben az időszakban 2 kiállítás is nyílt, elsősorban múzeumi anyagból. A szép eredményeket hozó Múzeumi Hónapjának előkészítésében 14 helyi szerv és intézmény vett részt. Elismerésre méltó a gyulaiak azon kezdeményezése is, hogy Vésztőn és Gyulavárin, ahol jelenleg még nincs múzeum, helytörténeti anyagból kiállítást rendeztek és több előadást is tartottak.

Az egri Dobó István Vármúzeum dolgozóinak termelészövetkezeti dokumentációs kiállítást rendeztek. A kiállítás a szocialista falu kialakulását dokumentálta. Az anyagot - a Hónap letelte után - az érdeklődésre való tekintettel, vándorkiállításaként mutatták be a megye területén.

A szekszárdi Balogh Ádám Múzeum a Hónap alkalmából, Tolna megye megismertetését tűzte ki célul. A témakörbe vágó kiállításokkal, előadásokkal gyarapította a megye dolgozóinak helytörténeti ismereteit. A Múzeum kezdeményezésére Tolna megyei történelmi és irodalmi ankétot rendeztek. A Hónap előkészítése során 24 tagú múzeumi bizottságot alakítottak, - mely jelenleg is működik - a társadalom minden rétegének képviselőiből.

Külön ki kell emelnünk a Baranya megyei muzeumi szervezet egész megyére kiterjedő rendezvényeit. A pécsi időszak kiállításokat gyűjteménycsoportonként rendezték, s a Janus Pannonius Múzeum munkatársai nem kevesebb, mint 35 előadást tartottak a megye területén.

Veszprém megyében nagy közönség tekintette meg a Nemzeti Múzeum aranykinccseit, s ezzel egyidőben a megye területén 11 kiállítás nyílt. Csongrád megyében a területen lévő ásatások megtekintése és az ásatásokról szóló előadások képezték a Hónap eseményeinek központját, emellett 7 kiállítás nyílt és 21 előadást tartottak. Nógrád megyében a Palóc Múzeum rendezésében 8 kiállítás nyílt és ebből 5 a megye fejlődését dokumentálta. Érdekes kezdeményezés volt Debrecenben, ahol a Csokonai Színház társulata Oláh Sándor szindarabjaiból adott elő részleteket oratóriumszerűen. A Déri Múzeum gazdag programja több érdekes ötlettel: városnéző sétával, cserekirándulással és más egyéb rendezvényekkel gazdagította a Múzeumi Hónap sikerét. A gazdag és változatos programból csak mutatóban emeltem ki néhányat, anélkül, hogy ezeket rangsorolni kívánám. Az itt nem említett jól sikerült rendezvényekkel együtt mindez azt jelentette, hogy egy hónap alatt közel félmillió embert mozgattunk meg, olyan hónapban, amikor a látogatók száma már jelentősen csökken.

A szombathelyi, tokaji és a Természettudományi Múzeum Embertani Tárának állandó kiállításán kívül 125 időszak kiállítás nyílt a Hónap folyamán az ország területén. A változatos tartalmi mondanivaló ellenére a kiállítások első sorban képzőművészeti jellegűek voltak, részben a Múzeumok Központi Propaganda Irodája által leküldött anyag, részben helyi művészek tárlata. S bár a haladó forradalmi hagyományok, a magyar múlt és jelen legkiemelkedőbb eredményeinek bemutatására is törekedtek, egyes helyeken még sem használták ki megfelelően a muzeumi gyűjtemény-adta tematikai variációs lehetőségeket. Igaz az is, hogy az előkészítő idő nem is engedte meg az igényesebb kiállítások elkészítését.

Érdekes megvizsgálni az elhangzott 255 előadás tematikai megoszlását. Az előadások általában 4 típusra oszthatók:

1./ Egymásra épülő ismeretanyagot nyújtó előadások, mint pl. Baranya megyében a művészeti, Hódmezővásárhelyen a helytörténeti előadássorozat.

2./ Kiállításokhoz kapcsolódó előadások, mint pl. a Déri Múzeumban a Népi textilek c. kiállításához „Népi díszítő művészet Hajdu-Biharban” c. előadás hangzott el. Egerben pedig a képtár anyagához kapcsolódó művészettörténeti előadásokat tartottak, tárlatvezetéssel.

3./ A mondanivaló egy gondolat köré csoportosítva /így pl. a gyulai „Távolli országok - távoli népek” c. rendezvénysorozat előadásai/.

4./ Egyes előadások, mint pl. Szentesen, ahol a múzeumokban művelt tudományokról kívántak átfogó képet adni a különböző témájú előadások.

A tapasztalat azt mutatta, hogy az előadássorozatok és zárt tematikájú, helyi adottságokat figyelembevevő egymásba illeszkedő előadástípusok nagyobb érdeklődést keltettek, több hallgatót vonzottak. Nem szabad figyelmen kívül hagyni a 600 meghirdetett tárlatvezetést sem, mely az előadások sajátos formája.

Somogy, Borsod és Heves megyében a népművelés más formáját is eredményesen alkalmazták, s ez a forma a muzeumi vetélkedő volt. Résztvevői természetesen legnagyobb részben középiskolás diákok voltak.

Az 1962. évi Muzeumi Hónap fontos feladatának tekintettük az új Muzeum Baráti Körök és honsimereti szakkörök megalakítását, illetve a meglévők megerősítését.

Külön kell szólnunk az országos muzeumok Muzeumi Hónapjának programjáról, hatásáról, mely merőben más, mint a vidéki. Az országos muzeumok az események központjába 1-1 nagyobb időszaki kiállítást iktattak, — mint pl. a Történeti Múzeum aranykincs bemutatója, a Szépművészeti Múzeum amsterdami rajzkiállítása, vagy a Nemzeti Galéria Göndör Bertalan emlékkiállítása. A kiállítások — természetesen — a látogatók tömegeit vonzották. Sajnos azonban azt is meg kell mondani, hogy a művészeti muzeumok jól sikerült előadásain kívül, muzeumaink többségében a meghirdetett előadások kis közönség előtt hangzottak el és nem váltottak ki nagy érdeklődést. Az előadások közönsége legtöbb muzeumunkban mindig ugyanaz a szűk réteg, a gyűjtők körének, vagy a Baráti Körnek tagjai.

Elismeréssel szólhatunk az országos muzeumok tudományos dolgozóinak vidéki munkájáról. Időt és fáradságot nem kímélve segítették a vidéki muzeumokat terveik megvalósításában, sikeres végrehajtásában, mind a kiállítások, mind az előadások vonalán.

Összegezve a Muzeumi Hónap eredményeit, megállapíthatjuk, hogy a Hónap eredményesen zárult, célját elérte és nemcsak a látogatók számát növelte, hanem komoly eredményként könyvelhetjük el, hogy szélesedett a muzeumok iránti érdeklődés, megsokszorozta a muzeumi aktív népművelésbe bekapcsolódók számát, növelte a gyűjtők és leletbejelentők hálózatát. Sok olyan látogató fordult meg azokban a napokban muzeumainkban, aki életében először járt ott. Muzeológusaink a Hónap alkalmával végzett munkájukkal a népművelés új területein értek el eredményeket, szereztek jártasságot. A megyei tanácsok művelődésügyi osztályai és a muzeumok együttműködése, közös akciója eredményes volt.

A munka során nagyon éreztette hatását, az a tény, hogy a Hónap szervezését későn kezdtük el. Az időszaki kiállítások megfelelő tematikai előkészítésére nem volt elég idő. Nem készült el az országos program koordinálása és nem jelent meg olyan utmutató az országos programról, mely a nagyközönség tájékoztatását, a Hónap propagandáját szolgálhatta volna. E hiányosságok figyelembevételével, a jó tapasztalatok hasznosításával kell felkészülni az 1963. évi Muzeumi Hónap megrendezésére.

Az 1963. októberében megrendezendő II. Muzeumi Hónap legfontosabb célkitűzésének kell tekintenünk, hogy minden olyan réteget megmozgassunk, melynek eddig még csekély, vagy egyáltalán nem volt kapcsolata a muzeummal. Ki kell jutnunk a falusi lakosság körébe, el kell jutnunk gyárakba, üzemekbe.

Legyen a Muzeumi Hónap lehetőség arra, hogy a számukra kevésbé, vagy egyáltalán el nem ért rétegeket is bevonjuk a muzeumok népművelési hatókörébe. Ne felejtkezzünk el arról, hogy az ország lakosságának jelentős része nem látogathatja a muzeumokat, hiszen muzeum kevés helyen van. Ki kell tehát a vándorkiállítások olyan rendszerét dolgoznunk, mely előadással egybekötve, a megyei művelődési hálózaton keresztül a megye kisebb településére is eljut. Ki kell szélesítenünk a Baranya megyei muzeológusok kezdeményezését, akik 3 év leforgása alatt a megye minden kis községébe el kívánnak jutni a muzeumokról szóló előadásaikkal és ahol erre lehetőség van kiállításaikkal.

A műemlékek propagandájáról sem felejtkezhetünk meg, ami a muzeumok jövőben végzendő fontos feladata lesz. Az 1963. évi Muzeumi Hónap alkalmából ebbe az irányba is tegye meg az első lépéseket. Az elmúlt évben a tájmuzeumok, helytörténeti és iskolagyűjtemények nem vettek részt kellő mértékben a Muzeumi Hónap munkájában. Ebben az évben nem lehet az országban olyan muzeum jellegű intézmény, mely valamilyen formában ne kapcsolódnék be a Hónap megmozdulásaiba.

Az ezévi Muzeumi Hónap fő célkitűzéseinek felvázolása után, egyik-másik feladattal részletesebben foglalkozom.

Elsősorban a kiállítások két nagy csoportjáról szeretnék szólni: az időszaki és vándorkiállításokról, itt is elsősorban a vidéki, a megyei muzeumok vonatkozásában. Az elmúlt évben az időszaki kiállítások témája viszonylag szűk volt, hiszen az előkészítésre nem állott elegendő idő a rendelkezésre.

Az időszaki kiállítások terén általános célkitűzésnek tekinthetjük azt, hogy azokban a muzeumokban, ahol rendszeres tudományos kutató munka folyik, ahol hivatásos muzeológus dolgozik, ott a Muzeumi Hónap ideje alatt időszaki kiállítás nyíljon. Azok az országos és megyei muzeumok, melyek ezen felül megfelelő erővel rendelkeznek, segítsék azokat a muzeumokat, melyek saját erejükből önálló kiállítás nivós megrendezését nem tudják biztosítani. Tehát pl. a Nemzeti Galéria elsősorban ne Debrecenben rendezzen időszaki kiállítást Hajdu megyében, hanem Hajduböszörményben, ne Egerben, hanem Gyöngyösön, ne Szegeden, hanem Mácón. Így válik lehetővé az, hogy olyan helyeken is jelentős kiállítással tudunk fellépni, ahol erre egyébként nem volna lehetőség.

Az időszaki kiállítások témájával kapcsolatban szeretnék néhány problémát megemlíteni.

a./ Az elmúlt év tapasztalatai azt mutatták, hogy a falu szocialista átalakításával, a termelőszövetkezetekkel foglalkozó kiállítás vajmi kevés nyílt meg muzeumainkban. Ennek az oka kézenfekvő, hiszen valami újról van szó, mely-

nek muzeumi gyakorlata nem alakult úgy ki, mint a régészetnek, néprajznak, művészettörténetnek, vagy a természettudományoknak. De meg ilyen szakemberek nem is igen voltak eddig a muzeumokban, úgyhogy az ilyen jellegű feladatokkal régészeknek, néprajzi kutatóknak kellett megküzdeni. Ezen a téren már ebben az évben is két oldalról kívánunk segíteni. Egyrészt egy hónapon belül az Elvtársak kezében lesz: Utmutató termelőszövetkezetekkel foglalkozó muzeumi kiállítások elkészítéséhez c. füzet, melyet Pál Istvánné a Mezőgazdasági Múzeum tudományos munkatársa állított össze. Ez az utmutató jó segédeszköz lesz különösen azok számára, akik más tudományok oldaláról közelítenek e kérdés megoldásához. A segítség másik nem kevésbé hatásos eszköze az, hogy már ebben az évben több megyei muzeumszervezetben /pl. Vas, Veszprém, Szolnok, stb./ a legújabb korról foglalkozó történész kezdi meg munkáját, egyre szélesebb alapokat teremtve az ilyen irányú kutatásoknak és muzeumi kiállításoknak.

b./ A munkás- és parasztmozgalmak kutatásáról és muzeumi kiállításáról részben ugyanazokat a nehézségeket mondhatnánk el, amit a fentiekben megemlítettem. Itt is elsősorban egy utmutató füzetrel igyekszünk segítségül lenni, melyben a Legújabbkori Múzeum gazdag, ilyenirányú tapasztalatait Gerelyes Ede főigazgató összegezi. Muzeumaink a Magyar Tanácsköztársaság negyvenéves évfordulója során megmutatták, hogy milyen gazdag anyagot tudtak összegyűjteni és kiállítani, így megvan a remény arra, hogy az újabb ilyen jellegű kutatások eredményeiről számos kiállítás fog a Muzeumi Hónap során beszámolni. A legújabbkor történetével foglalkozó szakember szükségletet messzemenően kívánjuk biztosítani muzeumainknak, éppen ezért a Minisztérium vezetőségének felvetettük azt a lehetőséget, hogy a legújabbkori történettel foglalkozó, ilyen témából szakdolgozatot választó felsőéves egyetemi hallgatók közül minden évben néhány, rendszeresen hallgasson muzeológiai előadásokat, vegyen részt muzeumi gyakorlatokon és gyakorló évének felét a Legújabbkori Történeti Múzeumban töltsse el. Javaslatunk megfelelő visszhangra talált és reméljük, hogy a következő évtől már a tényleges megvalósulásáról is beszélhetünk, annál is inkább, mert vidéki muzeumainkat 1964-ben 6-8 legújabbkori történésszel kívánjuk megerősíteni.

c./ A fenti témáknál is elhanyagoltabb terület a gyárak, üzemek történetét, a műszaki fejlődést bemutató kiállítások rendezése. A kérdés elősegítésére itt is utmutató kiadását határoztuk el. Azt hiszem, hogy nem néztünk még eléggé körül a házunk táján, ilyen vonatkozásban és azt sem használtuk fel, ami pedig lényegében összegyűjtve a rendelkezésünkre áll. Így pl. Miskolcon lehetne egy kiállítást rendezni a bükküi üveggyárak anyagából, Sárospatakon a zempléni üveggyárakat lehetne bemutatni technikai és művészeti oldalról egyaránt. Szegeden a textilipari kiállítás kinálkoznék, Mosonmagyaróváron mezőgazdasági gépgyártás, stb. stb. Ezen a területen feltétlenül javulást várunk az ezévből rendezendő Muzeumi Hónap során és reméljük, hogy jó néhány kiállításról számolnak be majd a jelentések.

Az a tény, hogy a fentebb említett három témának különleges jelentőséget tulajdonítunk nem jelenti azt, hogy a Muzeumi Hónap idején más kiállítások rendezése ne lenne még fokozott mértékben kívánatos. Így egy-egy új ásatás, nép-

rajzi, természettudományi, helytörténeti gyűjtés eredményét, melyről esetleg a közönség sajtó, vagy rádió útján értesült, különösen indokolt bemutatni. Szinte minden megyében megrendezik a helyi festők kiállítását, ezt úgy érdemes időzíteni, hogy őszi tárlat formájában ez időben nyiljék meg. Az irodalmi évfordulók, színház-történeti emlékek bemutatása ugyancsak jó témája lehet egy-egy időszaki kiállításnak, mely köré esetleg az előadások körét is lehet fűzni. Ajánlhatjuk egy város, járás, vagy megye kiemelkedő nagyjainak életét és működését időszakos kiállítások keretében bemutatni, ennek a felnőtt látogatókon kívül, különösen az iskolások vehetik nagy hasznát. Ez utóbbi formát különösen kapcsolhatjuk a muzeumi vetélkedőhöz.

Szóljunk most néhány szót a vándorkiállítások kérdéséről is. Itt különös nyomatékkal szögezhetjük le ismét, hogy vándorkiállításokat oda kell eljuttatni, ahol a kis muzeum, vagy gyűjtemény nem tud önálló időszakos kiállítást rendezni, vagy olyan művelődési házakba, iskolákba, ahol az elhelyezés lehetőségén túl, megfelelő érdeklődésre lehet számítani. A vándorkiállítások ne szolgálják azt, hogy nagyobb muzeumok a fáradságosabb időszakos kiállítások rendezésétől mentesüljenek.

A MIK. Propaganda Osztály addig kb. 20 kiállítással fog rendelkezni, melyeket október hónap folyamán negyven helyen lehet bemutatni és lehetőség szerint előadással kísélni. Az egyes megyék maguk is kívánják vándorkiállításokat elkészíttetni. Így Egerben Gárdonyi 100 éves születési évfordulójára állítanak össze kiállítást. Éppen ennél merül fel az, hogy ezt, vagy ennek egy másolatát Gárdonyi szülőföldje, Fejér megye is jól tudná használni, a másodpéldány elkészítése pedig lényegesen kevesebbe kerülne.

Más módon is próbálunk vándorkiállításokat szervezni. Így az Építésügyi Minisztériummal megbeszéléseket folytattunk olyan irányban, hogy megyénként műemléki kiállításokat hoznánk létre. Két-három tábla általában a műemlék fogalmával, helyreállításával, mai felhasználásának elvi kérdéseivel foglalkozik, majd az adott megye legjelesebb műemlékeit mutatja be, ismerteti azok multját, jelentőségét, végül kitér a mai felhasználására. Az ilyen kiállításokat elsősorban ott kellene bemutatni, ahol a városban, vagy faluban egy-egy jelesebb műemlék, vagy műemlékcsoport található, mégpedig főleg olyanok, melyeknek mai felhasználását is szerencsésen sikerült megtalálni.

Tárgyalásokat folytatunk több kisebb témájú vándorkiállítás elkészítésével kapcsolatban is. Ezeknek a méretét úgy kívánjuk megszabni, hogy a művelődési gépkocsikban szállíthatók legyenek s még olyan távoli településekre is eljussanak, ahol még talán művelődési ház sincs és az iskola adhat számukra kiállítási lehetőséget.

A kiállítások igazi hatást csak akkor érnek el, ha azokhoz megfelelő tárlatvezetés és előadás kapcsolódik, a kettő együtt ad a lehetőséghez képest maximális ismeretet. A tárlatvezetések, mely muzeumainkban a legkevésbé megoldott problémák közé tartozik, a muzeumok saját belső erejükkel, különösképpen a

Muzeumi Hónap alatt megsokszorozódott feladatokat nem tudják ellátni. Így egyelőre a megoldást kívülről kell keresni. Éppen ezért tárgyalásokat folytattunk a TTIT. központjával, hajlandók mind erkölcsi, mind bizonyos anyagi támogatást nyújtani. Van ezen kívül még két olyan tartaléka a muzeumi területnek, mellyel nem éltünk eddig eléggé: ez a Muzeum Baráti Körök aktivizálható tagsága, a másik a honismereti szakkörök sok kérdésben járatos kollektívája. Az elsőnek az aktivizálása a muzeum feladata és legyen éppen ez a Muzeumi Hónap az alkalmat nyújtó lehetőség arra, hogy a Muzeumbaráti Körök arra megfelelő tagjait a muzeum ilyen jellegű népművelő munkájába be tudják vonni. A helyismereti szakkörök és muzeumok viszonyát főbb vonásaiban sikerült tisztázni. A múlt évben Hódmezővásárhelyen, majd a Népművelés legutóbbi számában Liptai elvtárs mindkét fél számára megnyugtató módon tisztázta a kapcsolat leglényegesebb kérdéseit.

Hatásosak azok a kezdeményezések, melyek más művészeti ágakat kapcsolnak a kiállításokhoz. A hangversenyek muzeumban történő rendezése, előadóművészeknek a bekapcsolása különösen irodalmi történeti jellegű kiállításoknál módjával alkalmazva már eddig is bevált, ezért ahol erre a lehetőség megvan, érdemes azt egy-egy alkalommal megszervezni.

A rengeteg kérdés és probléma közül csak eggyel kívánok részletesebben foglalkozni, ez a muzeumi népművelő munka legfiatalabb hajtása: a muzeumi vetélkedő. A néhány helyen tett próba alapján már megkísérelhetjük, hogy tárgyról, módszeréről beszélhessünk. Így sokat tanulhatunk a miskolci Herman Ottó Muzeum által összeállított „Kérdések feleletek a muzeumi szellemi vetélkedőhöz” c. javaslatból.

Először is leszögezhetjük azt, hogy a kérdéseknek és az arra adott válaszoknak abszolút megbízható ismeretanyagra kell épülniük. A miskolci válaszokban tárgyi tévedések is előfordultak, melyek még ha apróságok is, de a vállalkozás komolyságát veszélyeztethetik. A kérdéseket úgy kell összeállítani, hogy bizonyos általános műveltséggel és helyi ismerettel rendelkezők /főleg fiatalok/ arra választ tudjanak adni. Ilyen szempontból a miskolci kérdések, különösen annak néprajzi része olyan szakszerű és magasfoku, melyek egyikére, másikára néprajzos muzeológusaink sem tudnának feleletet adni. Pl. hol látható Borsodban a hadas település nyoma a legtisztábban? /Barkóság, matyók, bodroglőzi-ek/. Erre bizony nehéz lehetett pontos választ kapni, hiszen a had fogalma inkább csak a szakemberek számára tisztázott. A kérdések számát nem lehet túlságosan sokra szabni /a miskolciban 176/, mert annak bármilyen formában való megválaszolása nagyon nagy munkát jelent.

Éppen ezeken okulva úgy képzeljük el, hogy a muzeumi vetélkedő elsősorban a muzeumi kiállításon látható anyagra és a megye olyan nevezetességeire épülne, melyet akkor tudnak jól megválaszolni, ha valaki alaposan áttanulmányozta a muzeumi kiállítást és általában bizonyos járatossággal bír megyéje történetében. Az anyagnak nem szükséges 30 kérdésnél többet felölelnie. Ezekben a megye régészete, néprajza, munkásmozgalma, művészettörténete, műemlékei, természeti kincsei és nevezetességei és legújabb létesítményei kaphatnak helyet.

Gyakorlati lebonyolításának módja az alábbi:

a./ A muzeum összeállítja a kérdéseket és azokat sokszorosítva eljuttatja az iskoláknak, a KISZ.-szervezeteknek és más olyan helyre, ahonnan választ lehet remélni.

b./ A választ írásban eljuttatják a muzeumhoz. Az elbírálásba kívánatos bevonni a Muzeumbaráti és helyismereti Szakkörök tagjait. A legjobbak vehetnek részt a megyei döntőben.

c./ A megyei döntőben más kérdésekre kell válaszolni írásban, majd a helyszínen szóban lehet eldönteni az elsőséget.

d./ A jutalmazás különböző módon történhet: ajándéktárgy, könyvek, utalvány, állandó muzeumi belépő, stb.

Mint minden muzeumi népművelő munkának, ennek is az a célja, hogy minél több embert kapcsoljon a muzeumokhoz, minél több ember nézze át figyelmesen kiállításainkat és szerezzen újabb ismereteket.

A vetélkedőhöz némiképpen hasonló a muzeumi rejtvények kérdése is. A kiállításban lévő tárgyak fényképéről, rajzáról szükséges azt megmondani, hogy mi az, vagy egy-egy műemlékről megállapítani helyét. Kívánatos, hogy a Muzeumi Hónap idején a helyi sajtóban ilyen rejtvények jelenjenek meg, de megfelelő időt kell adni a beküldésre, hogy a megfejtők közben a muzeumi kiállításokat fel tudják keresni. A sajtó irányában ezt nekünk kell kezdeményezni és anyaggal azt megfelelő módon ellátni. A gyakorlat azt mutatja, hogy ez is nagyon hatásos propaganda-eszköze lehet a muzeumoknak.

Igy jutottunk el egy nagyon fontos kérdéshez, a Muzeumi Hónap propagandájához.

Az országos propaganda megszervezése a Propaganda Osztályra tartozik. Kiadja a plakátot, az egész Hónap tervét eljuttatja a megfelelő szervekhez. A sajtót, rádiót, televíziót, filmhíradót rendszeresen tájékoztatja. Ezt azonban csak úgy tudja megtenni, ha megfelelő anyagot kap a muzeumoktól. Amint az elvtársak maguk is tapasztalhatják a sajtó, a rádió, de újabban a televízió is, sokat foglalkozik a muzeumokkal. Sajnos azt is meg kell állapítanunk, hogy nem minden muzeum küldi el a megfelelő h iranyagot és így sokszor nem a legfontosabb hírek látnak napvilágot. Mostantól kezdve minden hónapban egy fél óra televízió adás is áll a rendelkezésünkre, amit a Muzeumi Hónap idején jelentős mértékben tudunk fokozni. Mindezekre az igazgató elvtársaktól kérünk témákat, javaslatokat. A muzeumoknak maguknak is részt kell venniük a Hónap propagandájában, mert sikert csak úgy tudnak elérni.

Hasonlóképpen a közönségszervezésnek is a muzeumok oldaláról kell elindulnia, de abban készségesen segítenek azok a szervek, melyek a tömegek különböző

rétegeit összefogják. A segítség előkészítése érdekében március 20-án összehivtuk a KISZ., a SZOT. Kulturális Osztályának képviselőit, továbbá a TTIT., a Hazafias Népfront Központjának vezető munkatársait, az IBUSZ, az EXPRESS Utazási Irodák képviselőit és megállapodtunk abban, hogy a megyei szervezeteiket felhívják a Muzeumi Hónap messzemenő támogatására. Ezeknek a szervezeteknek a támogatását, akkor lehet teljes mértékben megnyerni, ha már a műsor előkészítése során is kapcsolatot létesítünk velük, ha meghallgatjuk javaslataikat, észrevételeiket, tanácsaikat, mert csak így fogják a Muzeumi Hónapot valóban magukénak érezni és mindent elkövetni annak sikere érdekében. Mikor pedig már a program így kialakult, hívják meg a muzeumok az üzemek, hivatalok, szervezetek közönszervezőit és közösen beszéljék meg a tennivalókat. Az ilyen szervező munkának feltétlenül meg lesz a sikere.

Az elmondottak után arra gondolhatnak, hogy a Muzeumi Főosztály még több kiállítást, még több előadást kíván. Fokozott mértékben szeretném hangsúlyozni, - ez nem helytálló, hanem a rendezvényekbe bevont városok, községek, emberek számát szeretnénk szaporítani és nem az eddigi helyeken növelni a kiállítások, előadások számát, hanem azt mintegy decentralizálni. Pl. Debrecenben nem szükséges több előadás, kiállítás, talán még a számot csökkenteni is lehetne, hiszen tavaly a rendkívül gazdag program zsufoltságot okozott, ezzel szemben legalább is azokon a helyeken, ahol valamilyen kis gyűjtemény van, ott legyen megmozdulás: pl. Hajduszoboszló, Püspökladány, Berettyóujfalu, Tiszacsege, Hajdúhadház, Hajdúnánás, hogy csak néhányat említsek a kis gyűjteményekben gazdag megye területéről. Ebben az évben elsősorban ilyen irányban szükséges a Muzeumi Hónapot szélesíteni.

Meggyőződésem, hogy szervezettebben felkészülve tartalmában mélyebbre hatolva segítsük elmélyedni a muzeumok tudatformáló tevékenységét, szorosabban kapcsolódunk az ideológiai offenzívához, hatásában szélesebb körre terjedve új közönséget és egyre több aktív muzeumbarátot szerzünk a II.Országos Muzeumi Hónap eredményeitől.

Béni Miklósné

TUDOMÁNYOS KUTATÁS A TERMÉSZETTUDOMÁNYI MUZEUM ÁLLATTÁRÁBAN

Az állattan - a zoológia - fogalomkörébe tartoznak mindazok a tudományterületek, melyek vizsgálati tárgya az állat. Tanulmányozza külső-, belső szervezetüket, rendszerüket, leszármazásukat, életmódjukat, fejlődésüket, a természetben betöltött szerepüket, az emberhez való viszonyukat, stb. Ma az állattan egyes rész tudományai élesen differenciálódtak, és hogy csak a legfontosabbakat említssem, rendszerintanra /a másfél millió eddig leírt állatfaj osztályozása/, faunisztikára /az egyes állatfajok elterjedési viszonyainak tanulmányozása/, állatföldrajzra /az állatfajok elterjedésének a földtörténettel összefüggő változásai/, ökológiára /az állatok életmódja/, cönológiára /az állattársulások vizsgálata/, örökléstanra /a faji jellegek és szerzett tulajdonságok átöröklítése/, származástanra /a fajok és nagyobb rendszertani egységek származástani kapcsolatainak vizsgálata/, morfológiára /alaktani vizsgálatok, elsősorban összehasonlító módszerrel/, anatómiára /az állatok belső szervezetének, többnyire mikroszkópos összehasonlító vizsgálata/, embriológiára /az egyedfejlődés vizsgálata/, fiziológiára /életteni vizsgálatok/, patológiára /a rendellenes fejlődés vizsgálata/, állatpszichológiára /az idegtevékenység vizsgálata/, parazitológiára /az élősködők vizsgálata/, stb., stb. különülnek.

Mindezeknek a tudományterületeknek világszerte sokezres kutatógárdájuk van, önálló módszerekkel dolgoznak. A szakterületeik annyira elkülönültek, hogy ma már nincs képzett zoológus, aki egyedül áttekinthetné e tudományterületeknek, csak egy csekély részét is. A specializáció még az egyes fő tudományterületeken is tovább tart, ami talán legélesebben a rendszertani kutatások vonalán mutatható be. Nyilvánvaó ugyanis, hogy a földkerekségen ismert mintegy másfélmillió állatfaj tudományos feldolgozására, rendszerezésére, csak specialisták ezrei vállalkozhatnak. Mintegy 20.000 az a maximális fajszám, melyet egy kutató át tud tekinteni és melynek irodalmát egy kutató figyelemmel tudja kísérni. A legtöbb specialista azonban ennél jóval kisebb csoportokon dolgozik. A rendszertannál maradvá, be lehetne mutatni, hogy mennyire differenciált már ez az egy tudományterület is. Szinte minden nagyobb állatcsoport külön-külön specialistát kíván. Így van ez még olyan kis területen is, mint pl. a Kárpát medence, hát még a nagy kontinensek vagy a földkerekség állatvilágának viszonylatában!

Mindezt csak annak jellemzésére mondom el, hogy a területen tájékozatlan, hallva ezt a szót zoológus, ne képzelje azt, hogy egy zoológus mindazokkal a tudományterületekkel foglalkozik, vagy mindazokhoz ért is, melyeket csak példaképpen soroltam fel.

Méginkább áll ez a muzeumi keretben dolgozó zoológusra. A zoológia minden részterülete más-más módszerekkel, más műszerekkel, és felkészültséggel művelhető csak eredményesen. E tudományterületek művelésének jó részére speciális intézmények szükségesek. Így vannak: genetikai- /örökléstani/, fiziológiai-

/élettani/, anatómiai- /összehasonlító anatómiai és szövettani/, stb. intézetek. Ezek a tudományterületek rendszerint csak laboratóriumi viszonyok közt művelhetők, többnyire élő állat élettani, morfológiai, anatómiai vizsgálatát igényelik.

A muzeumok ezekkel szemben egészen speciális helyzetet foglalnak el /világszerte!/, elsődleges céljuk ugyanis a földkerekség állatfajáinak minél teljesebb begyűjtése, megőrzése és tudományos feldolgozása, tehát a muzeumi kutató holt anyaggal dolgozik, ami eleve megszabja az e területen dolgozó zoológusok kutatási irányát is.

Ezek a kutatási irányok a muzeológia másfélévszázados története során kristályosodtak ki, nemcsak világviszonylatban, de hazánkban is. Muzeumi viszonyok között elsősorban a rendszertan, a faunisztika, az állatföldrajz, az ökológia és cönológia művelhetők eredményesen, illetve e tudományterületek súlypontja világszerte a zoológiai muzeumokban van. Nem a véletlenül mulik tehát, amikor hazánkban is az állatrendszertani, faunisztikai és állatföldrajzi kutatások centruma: a Természettudományi Múzeum Állattára.

Ezeknek a kutatásoknak nagy multja van muzeumunkban. A múzeum első tudományosan képzett és külföldön is nagy tekintélyt szerzett őre, Frivaldszky Imre /1822-1850-ig állt a múzeumügy szolgálatában/ mindmáig el nem évült munkában adott számot sok évtizedes állattani honismereti kutatásairól /Jellemző adatok Magyarország faunájához, Budapest, 1864/. Frivaldszky Imre - a kor színvonalának megfelelően - nem volt még specialista, valamennyi hazai állatcsoporttal foglalkozott, sőt azonkívül még növénytantannal is. Utóda, Frivaldszky János /1850-1896-ig/ már csak zoológus, de még mindig sok csoport gazdája /madarak, rovarok, főleg bogarak, stb./. Vele le is zárul a polihisztorok kora. 1896 után a múzeumban is mindjobban elkülönülnek a szakterületek és a személyi fejlesztés során lassanként majdnem minden nagyobb állatcsoport kutatására külön-külön szakember kerül. Ez állandó folyamat, hiszen a tudományos kutatások fejlődése megköveteli a specializációt olyan területeken is, melyekre régen vagy nem volt még szükség, vagy nem volt hozzá megfelelő személyi keret.

A specializációt sürgeti a muzeumi gyűjtemények hallatlan iramu növekedése is. A Természettudományi Múzeum bogárgyűjteményének a példáján keresztül illusztrálom ezt a fejlődést. 1850-ben Frivaldszky János mintegy 30.000 példányból álló gyűjteményt vett át elődjétől, Frivaldszky Imrétől. Ennek az anyagnak is a nagy része /24.000 példány/ egy bécsi gyűjtő /G. Dahl/ megvásárolt anyaga volt. Frivaldszky Imre 28 évi munkássága alatt mindössze 6.000 példánnyal gyarapodott a bogárgyűjtemény. Frivaldszky János 46 éves működése alatt a bogárgyűjtemény példányszáma mintegy 100.000-re emelkedett. Csiki Ernő 36 év alatt a gyűjteményt 1 millió példányra fejlesztette. Ujabb 25 esztendő alatt a gyűjtemény csaknem elérte a 2 milliós példányszámot. Minden muzeológus előtt világos, hogy ekkora gyűjtemény kezeléséhez, rendezéséhez, feldolgozásához nem elég 1 személy, de még kettő sem! Általános tapasztalat szerint 1 kutató /1 preparátor segítséggel/ mintegy 200.000-250.000 példányból álló gyűjteményt tud szakszerű-

en ellátni, korszerűen feldolgozni, muzeológiai rendet teremteni és a szükséges mértékben fejleszteni. Függetlenül az a csoport természetétől is, mert egész más követelményei vannak a gerinces állatok /halak, kétélűek-hüllők, madarak, emlősök/ gyűjteményeinek, mint a rovargyűjteményeknek /amire az előbb említett példa vonatkozik/, vagy pl. egy parazitológiai gyűjteménynek. Ugyanis majd minden állatcsoport kutatása más-más szinten folyik. Jól kikutatott csoportok muzeológiai kezelése és kutatása kevesebb energiát igényel, míg vannak olyan állatcsoportok, melyek kutatása világszerte nagyon elhanyagolt és e téren a specializáció az állatcsoportok felaprózásához vezetett, egy-egy kutató csak kis területet tud áttekinteni, annál is inkább, mert a velük való foglalkozás még a legegyszerűbb meghatározási munkák is, nagyon igényesek /pl. a parazita állatcsoportok nagy része/.

Ha az elmondott megállapítások tükrében nézzük meg az Állattár tudományos létszámát, akkor ez a létszám távolról sem felelhet meg a feladatoknak. Az Állattárban ma 20 tudományos kutató dolgozik /beleszámítva a zoológus főigazgatót/. A felszabadulás előtt az Állattár kutatói létszáma 14 volt. Ebből az adatból látható, hogy a fejlesztés a többi muzeumokhoz viszonyítva mennyire lemaradt. Ennek okaira nem akarok kitérni, csupán annyit említek meg, hogy a további fejlesztés legnagyobb akadálya a Természettudományi Múzeum mai szervezési formájában van, mert mint mammutintézmény nem alkalmas forma az egyes, ma már teljesen elkülönült tudományterületek további fejlesztésére. A megoldás nyilván a decentralizáció. A társadalomtudományi muzeumok ezt a decentralizációt már régen végrehajtották /a Történeti Múzeumból kivált az Iparművészeti és Szépművészeti Múzeum, ez utóbbiból a Nemzeti Galéria, olyan új önálló muzeumok alakultak, mint Színház-történeti, Legújabbkori Történeti Múzeum, stb./. Ugyanakkor természettudományi vonalon megmaradt az elavult szervezési forma, amely gátolja minden egyes szakterület /állattan, növénytan, embertan, ásvány- és földtan, őslélektan/ továbbfejlődését. Bevezetőben vázoltam ezek közül egyetlen tudományterület, a zoológia fogalomkörébe tartozó tudományterületeket. Természetesen a Természettudományi Múzeumhoz tartozó többi szakok /botanika, stb./ ugyanolyan vagy még nagyobb gazdagságban váltak gyűjtőfogalommal és aprózták fel önálló tudományterületekre. Ma már kevesebb köze van a zoológiának a botanikához, vagy még inkább az ásvány-földtanhoz, valamint az embertanhoz, melyek pedig mind egyazon múzeum osztályai, mint az Iparművészeti Múzeumnak a Szépművészeti Múzeumhoz vagy Történeti Múzeumhoz, vagy a Történeti Múzeumnak a Legújabbkori Történeti Múzeumhoz, stb.

Annak ellenére, hogy az Állattár személyi fejlesztési problémákkal küzd és küzdött is mindig, fennállása során igen jelentős tudományos eredményeket ért el, mellyel biztosította mind a múltban, mind még inkább a jelenben nemzetközi tekintélyét.

A múzeumban folyó tudományos kutatómunka meghatározott keretek közt folyt és folyik ma is. Lehetőségeinket mindenkor a múzeumi keret szabta meg. Az Állattár alapításától kezdve /1870/ központja volt az állatrendszertani, faunisztikai, állatföldrajzi, faunagenetikai, filogenetikai kutatásoknak, és e téren

kimagasló eredmények születtek. Ezek a tudományágak nem művelhetők a muzeumi tudományos anyag vizsgálata nélkül és világviszonylatban is az ilyen jellegű kutatások sullyal a muzeumokban folynak.

Az Állattár régi kutatógárdájában nemzetközileg elismert nagy nevekkel találkozunk, akik életük munkásságával maradandót alkottak. Ilyenek többek között Frivaldszky Imre, Frivaldszky János, Petényi Salamon János, Mocsáry Sándor, Kertész Kálmán, Horváth Géza, Csiki Ernő, Fehérváry Géza, Méhely Lajos, stb. Kutatóink a tudomány mindenkori nemzetközi színvonalán állottak és törekvéseikben, munkáikban a korszellem tükröződik.

Kutatógárdánkat régen nem fogta össze közös akarat, vagy egységes kutatási terv. Egymástól elszigetelve dolgoztak és többnyire egyéni képességeiktől, szorgalmuktól függött, hogy mit produkáltak. Születtek ugyan nagy elhatározások, de azokból vajmi kevés valósult meg. Kivételként kell megemlítenünk egy nagy vállalkozást, mely az összes magyar zoológusok összefogásaként jött létre, muzeumi szakemberek irányításával és közreműködésével, nevezetesen megírták „A Magyar Birodalom Állatvilága - Fauna Regni Hungariae” /1896-1918/ c. világviszonylatban is páratlan jelentőségű hatalmas munkát, melyhez hasonló jellegű munka más országokban még mai napig sem látott napvilágot.

Gyökeres változást a felszabadulás hozott, amikor a tudományos kutatás téren is megindult a tervszerű munka. Kétségtelen, hogy ennek gyökerei, elsősorban a tervszerű faunakutatásban, már a felszabadulást megelőzőleg is megvoltak. Alaposan átgondolt tervek születtek már a 20-as évek elején a hazai faunakutatás megszervezésére.

Végrehajtásukra azonban csak a felszabadulás után került sor! A kollektív munka előnyeinek felismerése és az országos 3 éves és 5 éves tervek tették lehetővé, hogy meginduljon a rendszeres és tervszerű tudományos kutatás, mely felöleli mind a faunakutatást, mind az így nyert hatalmas anyag feldolgozását. Sokat lendít e téren a távlati tudományos tervezés, melynek 51. számú főfeladatában az Állattár /az ország állat- és növényvilágának rendszeres feltárása/ igen számottevő szerepet tölt be, mert az állattani jellegű témák /összesen 26/ kidolgozása elsősorban az Állattár kutatóinak feladatát képezi és végrehajtásukért minket terhel a felelősség is.

A rendszeres faunakutatás kezdetben a természetvédelmi területekre és a természetátalakítás alá vont területekre terjedt ki. Ide vonatkozó munkáink közül elsősorban a bátorligeti természetvédelmi területről szóló tájmonográfiát /„Bátorliget élővilága”, 1953/ kell kiemelnem.

E munka során érlelődött meg az a vélemény, hogy a jövő kutatásai milyen irányt vegyenek. „Bátorliget élővilága” megírása során a faunakutatás eredményei és hibái egyaránt felszínre kerültek. Bebizonyosodott, hogy központi vezetés és irányítás mellett faunakutatóinkat össze lehet fogni nagy célok érdekében, kollektív munkára. Beigazolódott, hogy egy-egy kisebb terület állatvilágát

viszonylag rövid idő alatt /Bátorligeten 2 évet gyűjtöttünk/, tervszerűen megosztott, minden évszakra kiterjedő munkával biztosan be lehet gyűjteni. Az ökológiai szempontokat is figyelembe vevő gyűjtőmunka faunagenetikai, állatföldrajzi és cönológiai vonatkozásban is új tudományos megállapításokat eredményezhet.

A pozitív eredmények mellett felbukkantak azonban olyan hiányosságok is, melyeken akkoriban nem lehetett segíteni. Kiderült, hogy sok állatcsoport feldolgozásához nemcsak a muzeumban, de országos viszonylatban sincs szakember. Más állatcsoportok feldolgozása elé a magyar fauna kikutatatlan volta miatt olyan nehézségek tornyosultak, hogy azokat a teljes magyar anyag és a környező országok anyagának revíziója nélkül nem lehetett megnyugtatóan feldolgozni. Nyilvánvaló, hogy egy faunát csak akkor lehet faunagenetikai és állatföldrajzi, továbbá cönológiai szempontból kiértékelni, ha a fajokat biztosan tudjuk azonosítani. Így tehát a tájmonográfiák megírásának komoly akadályává vált egyrészt a specialisták hiánya, másrészt a magyar fauna rendszertani feldolgozatlansága.

A tájmonográfiák helyett sokkal égetőbb feladat lett egy általános faunamű megírása, mely biztos alapot nyújt minden további részletes feldolgozáshoz.

Igy született meg „Magyarország Állatvilága” c. kiadványsorozat megindításának a gondolata. A célkitűzés nagyon egyszerű és világos: kézikönyvet kell adnunk a legkülönbözőbb területeken dolgozó szakemberek számára, melyből a Magyarországon előforduló és területünkön várható állatfajok biztosan meghatározhatók. A feldolgozást belátható időn belül be kell fejezni. A feldolgozás alapja valamennyi állatcsoport részére a teljes magyar faunisztikai és rendszertani irodalom, valamint a Természettudományi Múzeum Állattárának rendkívül értékes, több mint 100 év során összegyűjtött, részben történeti szempontból is nélkülözhetetlen dokumentációs anyaga, részben pedig az utóbbi 15-20 év alatt begyűjtött hatalmas és az ország sok területére kiterjedő új gyűjtések anyaga.

A célkitűzés és a követelmények összehangolása megszabta a tervezett mű formai jellegét: határozókulcsokra van szükség, melyben a nem specialista is eligazodhat. Olyan adatokat kell közölni, melyekből az illető faj hazai és külföldi elterjedése, ökológiai viszonyai, stb. alapján egy esetleges későbbi faunagenetikai és állatföldrajzi szintézis elvégezhető. Ugyancsak fontos követelmény, hogy minden olyan fajt, melynek bármilyen gyakorlati jelentősége van, akár mint kártevőnek, akár mint hasznos parazitának, stb. a munkában külön ki kell emelni. Így jött létre az a szerencsésnek nevezhető megoldás, amely az 1955-ben megindult feldolgozásban valósult meg.

Nem kis büszkeséggel tölthet el bennünket az a tudat, hogy az 1955-ben elkezdett munkánk, annak ellenére, hogy az ellenforradalmi események a szerzők munkáját és a kiadást is erősen hátráltatták, valamint a múzeum Állattárának egyes részlegeit a pusztítás után teljesen újjá kellett szervezni, mégis szép eredményeket ért el. A 22 kötetre tervezett sorozatból eddig 2 kötet kész, csaknem valamennyi kötet megírása elkezdődött és eddig 63 önálló füzet látott nap-

világot, melyek összterjedelme mintegy 5000 oldal. Nem a muzeumon, nem a szerzőkön mulik, hogy még több munka nem jelent meg, hanem a nyomdai kapacitáson, mely sajnos csak évi 50 iv kiadását teszi lehetővé.

E munka megírása, irányítása, szervezése, a munkához való anyag gyűjtése alkotja ma tudományos kutatási feladataink gerincét. Nem jelenti ez azt, hogy egyéb téren nem születnek jelentős alkotások.

Annak ellenére, hogy az Állattár elsősorban rendszertani és faunisztikai kutatásokra összpontosítja erejét, sok olyan kutatási témával foglalkozik, melyek általános érdeklődésre tarthatnak számot, illetve, melyeknek nagy gyakorlati, gazdasági, illetve közegészségügyi jelentősége van.

Széles körben ismeretesek az egysejtűeken végzett ingerfiziológiai, mozgásmechanikai és egyéb, az egysejtűek élettevékenységét tanulmányozó vizsgálatok a muzeum Állattárának biológiai laboratóriumában. Állattári kutatók közreműködésével végezték el hazánk csipő- és maláriaszunyog helyzetének a felmérését és a védekezési eljárások kidolgozását. Az ide vonatkozó tanulmány könyv-alakban éppen most jelenik meg. Éveken át tanulmányozták kutatóink a biológiai védekezés problémáit, a rovargradációk fellépését és a hasznos parazita fauna szerepét a rovargradációk megszüntetésében. Sajnos ide vonatkozó tudományos kutatásaink anyagát az ellenforradalmi pusztítás megsemmisítette.

Legújabbán a szinanthróp légykérdés vizsgálata, valamint a kártevők előre jelzésének tanulmányozása szerepel programunkban. Mindkét témának igen nagy jelentősége van. Köztudomásu, hogy a legyeknek milyen nagy a szerepe a betegségek terjesztésében. Ma minden országban igen nagy súlyt helyeznek ezekre a kutatásokra és hazánkban ilyen jellegű kutatás tudományos szinten az Állattárban folyik. Végre tisztázódik majd, milyen légyfajok játszanak szerepet a betegségek tovahurcolásában /tifusz, gyermekbénulás, stb./, ezeknek a fajoknak milyen az elterjedése, milyen ökológiai körülmények között élnek, stb. Csak ezen adatok birtokában lehet sikeres az ellenük való védekezés kidolgozása. A kártevő előrejelzés /prognózis/ kidolgozására országos fénycsapda hálózat működik, melyek anyagából csupán 1960-ban 200.000 lepke került feldolgozásra. Sok igen jelentős mező- és erdőgazdasági kártevő fellépését és valószínű gradációját lehet e módszerrel előre jelezni, s így ezzel a munkával a mezőgazdaság eredményes védekező munkáját szolgáljuk.

Amint ezekből a kiragadott példákából látható, a muzeum tudományos kutatógárdája igen sokoldalú és jelentős munkásságot végez a zoológiának olyan területén, melyet hazánkban máshol nem művelnek és így méltán lehet hézagpótlónak tartani munkásságunkat.

Kutatásaink tudományos színvonalát a minősítésekből is le lehet mérni. A muzeum 20 zoológusa közül 3 a biológiai tudományok doktora, 8 a biológiai tudományok kandidátusa, 3 kutató önálló aspiráns.

A kutatók produktivitásának egyik fokmérője a megjelent tudományos dolgozatok száma. Elmondható, hogy ezen a téren az Állattár kutatói mind a dolgozatok eszmei tartalma, mind azok száma és terjedelme tekintetében élen járnak és a legjobb nemzetközi szinten vannak. Csak egy kiragadott példával illusztrálok ezt: az elmúlt 10 évben állattári kutatók tollából mintegy 500 tudományos dolgozat látott napvilágot, melyek terjedelme közel 7.000 oldalt tesz ki. Természetes, hogy helytelen lenne a tudományos munkák értékét azok terjedelméből lemérni, egy azonban kétségtelen, hogy az Állattár kutatói hallatlan szorgalommal és tudásuk, tehetségük légjavát adva munkálkodnak a magyar zoológia egészének az előbbrevitelén.

Dr. Kaszab Zoltán

MUZEUMAINK SZEREPE ÉS TEVÉKENYSÉGE NÉPMŰVELÉSI CÉLKITŰZÉSEINK MEGVALÓSÍTÁSÁBAN

Az MSzMP Veszprém megyei pártbizottság agit. prop. osztálya mellett működő kulturális bizottság 1963. januárjában tárgyalta meg a megyei muzeumigazgató által összeállított, alábbi rövidített szöveget:

Feladatunk jelen esetben a megyénk területén lévő muzeumok, helytörténeti gyűjtemények és kiállítóhelyek népművelési szempontból történő vizsgálata. Így ez alkalommal muzeumaink tudományos tevékenységének ismertetését elhagyjuk, azaz a megjegyzéssel, hogy jó népművelési munkát csak intenzív tudományos kutatás eredményeként fejthetünk ki, az utóbbi tehát jórészt alapja mindannak a jónak, vagy rossznak, amit a muzeumok a népművelés területén tesznek.

Veszprém megye muzeumainak nemcsak a megye négyszázezres lakosságának, hanem a közel kétmillió évente idelátogató kül- és belföldi érdeklődő művelődési igényeit is ki kell elégíteniök. Vizsgálataink során ezt a szempontot többiben is hangsúlyoznunk kell. A mai helyzet tüzetes vizsgálata előtt csak röviden érintjük az előzményeket és a korábbi célkitűzéseket, befejezésül viszont a közeljövő már ma is lemérhető feladataival, s a muzeumoknak a népművelési munkával kapcsolatos problémáival foglalkozunk. Sorrend és fontosság szerint előbb a kiállításokkal, majd a szóbeli és az írásos ismeretterjesztés muzeumi vonatkozásaival foglalkozunk.

I.

A felszabadulásig, sőt, lényegében 1949-50-ig, amíg az addig decentralizált muzeumok országos szervezetbe nem kerültek, megyénk területén csak a megye két

nagy /keszthelyi és veszprémi/ muzeuma állott fenn és működött. Látnivalókban, gyűjtött muzeumi anyagban egyik sem szükkölködött, vezetőik soha nem is zárkóztak el a közönségtől, mégis a két világháború közötti időben a két muzeum együttesen is ritkán érte el az évi 15-20.000 főnyi látogatólétszámot. Így tehát ebben az időben a muzeumok kiállításainak tömegméretű kulturális hatása nem volt. Meg kell azt is jegyeznünk, hogy ezek a kiállítások a különböző gyűjteménycsoportok tudományosan rendezett, de a szorosán vett szakmegnevezésen kívül alig más magyarázó felirattal ellátott halmazát jelentették. Mai fogalmaink szerint tehát hiányzott belőlük a céltudatos, meghatározott tematikájú, ismeretközlő rendszer.

Ezt a helyzetet a felszabadulás után a muzeumokat ért károk egyáltalán nem javították. 1947-ig a keszthelyi, 1949-ig a veszprémi muzeum zárva volt. Az említett években azonban tematikus természettudományi, régészeti, néprajzi kiállítást rendeztek a két muzeumban. /Keszthelyen kevés változtatással, Veszprémben a néprajzi részben ugyanez a kiállítás áll fenn mind a mai napig./

Megyénkben a felszabadulás után újabb, önálló gyűjtőterülettel, tudományos szakemberekkel rendelkező muzeum nem alakult. Ellenben néhány év alatt irodalmi emlékmúzeumok, helytörténeti gyűjtemények és kiállítóhelyek jöttek létre, nagyjából az alábbi kronológiai sorrendben /a közönség számára történő megnyitás időpontjait véve alapul/.

1949-ben a sümegi Kisfaludy Emlékmúzeum már működött;

1952-ben nyílt meg a máig működő badacsonyi muzeum, három másik hasonló, azóta már megszüntetett kiállítás: a balatonfüredi színház-történeti, a tihanyi akvárium és a hévízi balneológiai kiállítás kíséretében;

1954-ben a balatonfüredi Jókai Emlékmúzeum;

1955-ben a tihanyi Muzeum nyílt meg, /kb.ugyanebben az időben kezdett látogatókat fogadni a megye két könyvtármúzeuma, az Országos Széchényi Könyvtár irányítása alá tartozó keszthelyi és zirci könyvtár is/;

1956-ban a nagyvázsonyi és a zirci;

1957-ben a zalavári;

1958-ban a várpalotai helytörténeti gyűjtemény vált megtekinthetővé;

1959-ben nyílt meg jelenlegi formájában a tapolcai Batsányi-szoba /amely azonban különböző formákban, időről-időre szünetelve is, már az 1950-es évek eleje óta fennállott/;

1960-ban a pápai muzeum és a veszprémi Vármúzeum nyílt meg;

1961-ben a túskevári helytörténeti kiállítás;

1962-ben végül a pápai Képfestő Muzeum, a volt Kluge-féle üzemben.

1952 óta tehát évenként, néha nem is egy muzeális intézmény nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt, s ez a folyamat ma is tart, tartani fog továbbra is. A fent felsorolt, s ma is működő intézmények közül négy irodalomtörténeti emlékmúzeum, öt különböző színvonalat és értéket képviselő helytörténeti gyűjtemény. Tervszerű, tudományos módszerrel csupán a nagyvázsonyi Kinizsi Vármúzeum és a pápai Kékfestő Múzeum anyagát gyűjtötték és állították ki, ezeket a harmadik csoportba sorolhatjuk. Három múzeum végeredményben csak kiállítóhely, így a legnagyobb látogatottságu tihanyi is, ezekben csupán a nagy múzeumoktól kikölcsműzött tárgyak bemutatása történik, bár egy-egy adott, helyivonatkozású tematikával készített kiállítás keretében. A két, előbb említett könyvtármúzeum nem tartozik a Múzeumi Igazgatóságnak sem közvetlen irányítása, sem szakmai felügyelete alá. Azonban bizonyos vonatkozásokban, főleg a látogatási statisztika vizsgálatánál foglalkoznunk kell ezekkel is, hiszen ugyanúgy muzeális gyűjteményként kezelik őket, s látogatóik is mint múzeumot és kiállítóhelyiségeket keresik fel mindkettőt. /Keszthelyen az utóbbi években időszakos képzőművészeti kiállításoknak is helyet adtak./

A tárgyalt múzeumi jellegű létesítmények kialakulása a legkülönbözőbb uton-módon történt. Az irodalmi emlékházak helyi kezdeményezés, támogatás mellett ugyan, de az Országos Petőfi Irodalmi Múzeum létesítette és tartotta fenn 1956-ig /amikor a megyei tanácsnak adta át őket/. Ugyancsak „felső” intézkedés hozta létre a könyvtármúzeumokat és a tihanyi múzeumot is, továbbá a pápai Kékfestő Múzeumot, a fenntartás természetesen kötelezettségével. Az eddig említett múzeumok, kiállítóhelyek szakemberek gondozása révén működésük kezdete óta tudatosan látják el a népművelési feladatokat, kiállításai szakszerűen rendezettek. A második csoport éppen ellenkezőleg, kizárólag helyi kezdeményezés és erőforrás alapján jött létre. Közülük némelyik később elismert és támogatott intézménnyé vált /pl. Nagyvázsony, Veszprém-Vármúzeum, Túskevár/, mások működésére azonban nem terjedt ki a felsőbb szervek figyelme és természetesen engedély nélkül működtek /pl. Pápa, Várpalota, Zirc, Zalavár/. Az előbb említettek szakmai segítségadásban jobban részesültek, így az utóbbiak voltak - legalábbis népművelési szempontból tekintve - a legkezdetlegesebb kiállításokkal ellátva. Látható tehát, hogy színvonal, szervezeti forma tekintetében korántsem egységes szintű intézményekről van szó, amelyeket alig fél év óta irányít szervezetten a megye múzeumi igazgatósága.

II.

Mielőtt népművelési munkánk tartalmi értékelését adnánk, a kérdés nagy jelentőségét, fontosságát néhány statisztikai adattal feltétlenül ki kell hangsúlyoznunk. 1962 folyamán a megyénk területén lévő múzeumokat, kiállítóhelyeket összesen 479.005 látogató kereste fel. Közülük 333.968 /70 %/ a Múzeumi Igazgatóság közvetlen hatáskörébe, 64.293 /13 %/ a csak szakmai felügyeletünk alá tartozó múzeumot kereste fel, míg a zirci és keszthelyi könyvtármúzeumoknak összesen 80.744 /17 %/ látogatója volt. Sorrendben részletezve:

1./ Tihanyi Múzeum /Múzeumi Igazgatóság = MI/	140.000	29,0 %
2./ Keszthelyi Helikon Könyvtár /OSZK/	65.144	13,6 %
3./ Nagyvázsony Kinizsi Vár /Idegenforg.Hiv. = IH/	51.849	10,8 %
4./ Keszthely Balaton Múzeum /MI/	51.166	10,6 %
5./ Badacsony Irodalmi Múzeum /MI/	33.609	7,0 %
6./ Veszprémi Bakonyi Múzeum /MI/	32.656	6,8 %
7./ Balatonfüredi Jókai Emlékmúzeum /MI/	29.171	6,0 %
8./ Zirci Reguly Múzeum /MI/	17.563	3,6 %
9./ Zirci Reguly Könyvtár /CSZK/	15.600	3,2 %
10./ Veszprémi Vár Múzeum /MI/	11.025	2,3 %
11./ Tapolcai Batsányi Kiállítás /IH/	10.954	2,3 %
12./ Sümegi Kisfaludy Emlékmúzeum /MI/	9.202	1,9 %
13./ Pápa Városi Múzeum /MI/	8.006	1,7 %
14./ Túskevári helytörténeti gyűjtemény /MI/	1.570	0,3 %
15./ Pápai Képfestő Múzeum /Könnnyüipari Min./	1.490	0,3 %
	<u>479.005</u>	

A fejlődés mértékére vonatkozóan egy 1960. évi, nem teljes, de az összes fontosabb helyek adatait /Badacsony, Balatonfüred, Keszthely, Nagyvázsony, Sümeg, Tapolca, Tihany és Veszprém/ tartalmazó összegezés ad hozzávetőleges képet. Két évvel ezelőtt fenti helyeken 315.645, 1962-ben pedig 358.607 látogató járt, az emelkedés tehát csak ezeknél a múzeumoknál 42.962 fő, eszerint eddig évenként legalább 20-25.000-rel növekedett a látogatók száma, az utóbbi időben.

Az évi, csaknem félmillió múzeumlátogató jelentőségét akkor mérhetjük le igazán, ha más, népművelési területről származó adattal hasonlítjuk össze ezt a számot. Nagyobb ez a szám valamivel, mint a megye 220 kulturotthonának 2.422 rendezvényét 1961-ben felkeresők száma /450.527/. Kétszerente nagyobb a megyében tartott ismeretterjesztő előadások /4.744/ hallgatóságának számánál /ugyancsak 1961-ben 228.082/. Négyszerannyi, mint a megyében 1961-ben tartott 320 színházi előadás nézőközönsége /118.728/. Nyolcszorannyi, mint a megye könyvtáraiba 1961-ben beiratkozott olvasók száma /58.074/. Természetesen, a más és más kulturális munkaterületről vett összehasonlításnak csak az a nagyságrendi jelzőszám lehet pozitív eredménye, amellyel besorolhatjuk a fentemlített intézmények közé megyénk múzeumait is.

Egy, más megyék múzeumlátogatottságával történő összevetés ugyancsak szükséges. /Viszonysszámokként használhatjuk az 1960. évi országos adatokat./ A Budapesten kívül eső, tehát vidéki múzeumok 2.5 millió látogatójának kb. 20 %-a esik megyénkire. Ha a látogatók számát az illető megye lakosságának számához viszonyítjuk, Veszprém megyéé igen erősen kiugró /146 %/. Messze ezután Heves megye következik /102 %/, majd Komárom /61,5 %/ és Csongrád megye /41,8 %/. Veszprém megyében van a legtöbb múzeum /ami alatt tematikus kiállítással rendelkező, tehát népművelési funkciót is ellátó intézményt értünk, ez alkalommal/. 7 múzeuma van Pest megyének /Visegráddal együtt 167.958 látogató/; 7 múzeuma van Borsod megyének is /de csak 125.982 látogatóval/; 6 múzeuma van Bács-Kiskun megyének /111.869 látogató/; 5-5 múzeuma Baranya /154/, Békés /75/, Csongrád

/180/, Fejér /75/, Somogy /40/ és Szolnok megyének /57 ezer látogatóval/.

Csupán Heves megye mindössze 2 muzeumának 356 ezer látogatója mérhető a Veszprém megyei adatokhoz. Tény, hogy Eger az egész ország /Budapestet is beleértve/ leglátogatottabb muzeuma. 1960-ban 335.000 látogatója volt.

Megyénk muzeumainak a népművelésben játszott szerepe, nemcsak a megye lakosságának kulturális életében jelentős. Sőt talán sokszorosán felülmulja az előbbit az idegenforgalom révén idelátogatókra gyakorolt hatás. A Balaton és a Bakony ma már a kulturális lehetőségekkel összekötött pihenés színtere. A vidék természeti szépségei, műemlékei mellett legalábbis egyenrangúak a muzeumok látóival, sőt feladatuk, hogy természeti és történeti értékeinket magyarázzák, a lényegesebb tudnivalók kihangsúlyozásával. Ilyen szempontból tekintve a megye muzeumi hálózatának szerepe országos jelentőségű. Vitathatatlan azonban, hogy a felelősség, mint a többi kulturális területen is, a megyéé, s az elmúlt évtől kezdődően az anyagi teher is.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy az egyre fokozódó kül- és belföldi idegenforgalom a megye valamennyi kulturális intézményétől bizonyos többletprodukción kíván meg, akár a könyvtár, akár a színház, akár kulturcsoportok stb. szerepét vizsgáljuk. Kétségtelen azonban, hogy e téren legtöbbet és legátfogóbban a muzeumoknak kell nyújtaniuk.

Sajnos, ma még csak hozzávetőleges számításaink vannak arranézve, hogy a muzeumlátogatók mennyiben kerülnek ki megyénk lakosai és mennyiben nem idevalósiak közül. A veszprémi muzeumban azonban már második éve foglalkozunk a látogatók összetételének elemző vizsgálatával s néhány fontos következtetést le is vontunk az eredmények alapján.

A korábbi években nálunk a veszprémi Bakonyi Muzeumban, de más muzeumokban is a megye területén, az a felfogás tartotta magát, hogy „idegenforgalmi megye” lévén, muzeumainknak csak statikus, állandó kiállításokkal kell megtölteni minden rendelkezésre álló helyiségét, hiszen a látogatók évről-évre változnak, tehát nekik a régi kiállítás is újat nyújt. Ez a szemlélet túlságosan aránytalan léptékben mérte fel az itteni lakosság kulturális igényeinek kielégítése és az idegenforgalom szabta követelmények terén a megoszlás mértékét. Megcáfolni azonban csak adatokkal lehetett ezt a felfogást. A Bakonyi Muzeumban 1961-ben 20.069 /az összlátogatók 68 %-a/, 1962-ben 22.669 /70 %/ látogató a vendégkönyvbé tett, lakáscimmal ellátott bejegyzése alapján megállapíthatjuk:

Muzeumunkat összesen felkereste	1961-ben 29.283,	1962-ben 32.656 fő
Közülük Veszprém városi volt	32,5 %	45,5 %
A veszprémi járásból jött	15,0 %	9,5 %
A megye többi járásából jött	10,3 %	8,2 %
Tehát megyénk lakosságából került ki	57,8 %	63,2 %
A felnőttek és diákok aránya	1:1	1:2

Budapestről érkezett	18,65 %	13,8 %
Dunántúli megyékből jöttek	12,4 %	11,6 %
Az ország többi részéből	9,13 %	3,8 %
Külföldiek	2,2 %	7,6 %
A felnőttek és diákok aránya	4:5	3:5

A fentiek alapján azt kell megállapítanunk, hogy a veszprémi múzeumnak, amellett, hogy idegenforgalma egyáltalán nem lebecsülendő mértékű, az elmúlt két évben átlagosan 60 %-os megyei, ezenbelül kb. 40 %-os helyi látogatottsága volt. Tájékoztatásul jegyezzük itt meg, hogy a város lélekszáma 26.000, tehát évente minden második veszprémi lakosra esik egy-egy múzeumlátogatás. Az 1960-as évről nem rendelkezünk hasonló részadattal, csak annyit tudunk, hogy abban az évben 19.613 látogatója volt a múzeumnak. Az egy év alatt elért tizezres, majd újabb háromezer fős emelkedésben elsősorban nem az idegenforgalom, hanem a helyi érdeklődés - megfelelő kiállításokkal felkeltett - megnyilvánulását kell látnunk. Természetesen a balatonparti, a nagyvázsonyi, zirci múzeumok nagyobb mértékben fogadják a nem megyebelieket.

Jól mutatja ezt a nyári idegenforgalom által június-július-augusztus hónapokban ugrásszerűen megemelkedő látogatószám is. A két könyvtármúzeumot nem számítva, a többi 13 múzeum 400.000 látogatójából ebben a három hónapban 250.000 kereste fel a múzeumokat /havi átlagban 83.000 fő/. Az elő-, illetve utószezonban, májusban és szeptemberben 66.000 /havi átlagban 33.000/ volt a látogatók száma, míg a többi hét hónapra csak 84.000 /vagyis havi 12.000/ látogató jut. /Néhány helyen szükség lesz további statisztikai vizsgálatok végzésére./ Amennyiben azonban külön kívánjuk választani - van rá okunk, hogy különválasszuk - a megye lakosságának kulturális felemelkedése érdekében kifejtendő rendszeres tevékenységünket az idelátogatók tájékoztatásától, felvilágosításától, művelésétől, funkció szempontjából szükséges lesz külön-külön munkatervi elhatárolásra. /Pl. Keszthely, Pápa, Zirc, Sümeg, tehát legalább a járási székhelyeken működő múzeumok okvetlen szükséges, hogy időszakai, aktuális kiállításokkal a helybeliek és a környékbeliek érdeklődését állandóan maguk felé irányítsák./

III.

A közölt, jelentős számú adatok egyelőre csak a kulturálódni, művelődni kívánó emberfők sokaságát jelzik. De vajon mit nyújtunk múzeumainkban a látogatóknak? Mondanivalóan /ismeretközlést, de esztétikai, sőt jellembeli nevelést is ideértve/ korszerűek-e kiállításaink? S vajon formájában, kivitelezésében nincs közöttük elavult? Általában, jó-e kiállításrendező technikánk?

A kérdésekre egyértelműen megnyugtató választ nem lehet adni. Kiállításaink /beleértve még a kezdetlegesebb helytörténetieket is/, tudományos mondanivaló tekintetében megfelelőek, de rendezési elvek, gyakorlati kivitel szempontjából sok közöttük az elavult.

Ha valaki a megye múzeumait szisztematikusan áttanulmányozva a vidék ter-

mészettudományi, történeti, művészeti multját, jelenét a látottakból kívánna összegezni, ismeretei helyenként hiányosak lennének. A Balaton és a Bakony természetrajza, főleg az utóbbi, nincs kellő mértékben s korszerűen bemutatva. Régészeti téren a tájékoztatás jó, legfeljebb /a lehetőségekhez képest/ nem elég kimerítő s nem képes az évről-évre is lényeges változások, újabb eredmények friss közlésére. Ezt a megállapításunkat azonban a magyar középkor területére már nem vonatkoztathatjuk. Itt sokkal nagyobb lehetőségeink lennének, sokkal fontosabb volna a magyar történelem e szakaszáról, itt, a tömördek középkori műemlék vidékén kihangsúlyozottan többet beszélni, tanítani, mint amennyit eddig tettünk. Hozzá kell ehhez tenni még azt is, hogy társadalomtörténeti szempontból a régészeti kiállítások a megyében nem tulságosan korszerűek, de alapjában marxista megfogalmazásuak. A középkori, sajnos, hiányos kiállítás-részek már nem kapcsolódnak a korábbi korokéhoz, például e szempontból sem.

A néprajz területén a bemutatott anyag egyik-másik csoportja igazán teljes, így pl. a népművészet, lakás, egy-két kismesterség és ősfoglalkozás területén. A „betyárromantikától” sem mentes kép azonban felszinen jár s nem mutatja sem a gazdálkodás lassan már feledésbe merülő módjait, eszközeit, sem a társadalmi-történeti helyzet alakulása folyamán itt, ebben a megyében etnikumban, gazdasági helyzetben, életmódban stb. felismerhető változásokat, eltéréseket. Miután a céhipar, kismesterségek termékeit is elsősorban a művészi alkotótevékenység szempontjából mutatják be, a kapitalizmus kezdetei, általában az 1848 utáni történelmi helyzet külön kiállításrészben nem kerül szemléltetésre, s így vagyunk természetesen a munkásmozgalom, a két világháború közti időszak s a felszabadulás óta eltelt évek anyagával is.

Képzőművészeti, iparművészeti anyaga, mindkét nagy muzeumnak van, megfelelően rendezett kiállítása nincs. E téren a helyhiányra vagyunk kénytelenek hivatkozni. A XVIII-XIX. század megyénkben produkált építőművészeti, ipar- és képzőművészeti termései feltétlen bő teret igényel, de komoly kulturális kincseket is mutatna be.

Me gyénk jelenkori művészeti élete egyelőre csak időszak kiállításokon kerül a közönség szeme és ítélete elé, bár állandó képtár terve is felmerült már.

A megye irodalmi emlékhelyeiről, Tapolca kivételével, már aligha lehetne többet elmondani. Ez a négy kiállítóhely igen szép eredmény. Kulturális multunk bemutatása azonban egyoldalú, nincs még megfelelő hely és kiállítás az iskolázás /Pápa, Keszthely/, általában az irodalmi és zenei élet /Pápa, Veszprém/, a színházi és fürdőélet /Balatonfüred, Keszthely/ ugyancsak gazdag, helyénvaló anyagának szemléltetésére.

Áttekintésünk még tartalmi szempontból sem lehet teljes, ha nincs képünk arról, hogy voltaképpen hány állandó, hány időszak kiállításunk van, mekkora terjedelemben, milyen tematikai megoszlásban. Me gyénk 13 látogatott muzeumában /a két könyvtármuzeum adatai nem állnak rendelkezésünkre/ 1962.XII.31.-én 25 különböző témájú állandó jellegű kiállítás volt megtekinthető, összesen 83 teremben.

Közülük 2 muzeumban,	6 teremben természettudományi,
8 " 31 "	régészeti-helytörténeti,
6 " 14 "	néprajzi
1 " 4 "	képzőművészeti
4 " 13 "	irodalomtörténeti
4 " 15 "	műszaki, ipartörténeti és egyéb.

Meg kell jegyeznünk, hogy a nagyszámu terem fele /41/ Keszthely, Tihany és Veszprém terjedelmes, tehát tárgyát alaposabban bemutató kiállításaira esik, melyek mindössze 8 különböző tárgykör között oszlanak meg. Ebből következik, hogy a kismuzeumok minden helyi sajátosságuk, érdekességük mellett is, többnyire csak tematikai részleteket, töredékeket közölnek. Az u.n. „nagy” kiállítások, didaktikailag kétségkívül hasznosabbak.

Az állandó kiállítások tematikai megoszlásának vizsgálatánál kitűnik, hogy képző-iparművészeti jellegű kiállítás szinte egyáltalán nincsen a megyében s a műszaki-ipartörténeti jellegű kiállítások sincsenek jelentőségükhöz képest megfelelő mértékben képviselve. E hiányosságok viszont az egyes muzeumok rendezte időszak kiállítások révén nyernek orvoslást. 1962-ben Veszprémben, Keszthelyen és Pápán összesen 11, kizárólag e célra biztosított termünkben 50 időszak kiállítást rendeztünk. Közöttük valósággal tultengtek a képzőművészeti jellegűek, /26/, továbbá 7 iparművészeti, 9 műszaki, 3 természettudományi, és 5 régészeti-helytörténeti témájú volt. A kiállítások általában egy-két hónapon keresztül voltak megtekinthetők, közülük ötöt a Muzeumi Igazgatóság a megyében több helyen is bemutatott.

Az 50 időszak kiállítás közül kb. 35 %-ot saját anyagunkból, kizárólag magunk rendeztünk, a többit más intézményekkel közösen. Az arány nem kielégítő. Alább, a megoldandó problémákkal kapcsolatos résznél ezt a kérdést is érinteni fogjuk.

Az időszak kiállítások „külalakja”, szakkifejezéssel „installációja” általában kielégítő, hiszen a képzőművészeti alkotásoknak paraván, posztamens és tiszta, világos terem az igénye. Javult a helyzet a tárlóigényes időszak kiállítások esetében is, az elmúlt évben kapott modern tárlókkal. Azonban az állandó kiállítások „modernsége” nem általános. A három nagy kiállításrészlegekkel rendelkező tihanyi, keszthelyi és veszprémi muzeumok közül csak a tihanyi kiállítás mondható modernül berendezettnek /1960-ban készült/, a másik kettő, mint jeleztük már, mondanivalójával is részben elavult, installációja azonban egyszerűen ódivatú, illetőleg a veszprémi 1958. évi régészeti kiállítás tárlói már készülékük időpontjában sem minősültek korszerűeknek.

Kismuzeumaink kiállításai már megfelelőbbek. Bár az 1956-62 közötti időszakban a tanácsi kezelések nagyon elhanyagolt állapotba kerültek, a „gazdátlanok” pedig jószándéku, de kezdetleges installációt kaptak, a helyzeten 1-2 év alatt változtatni lehet. 1962-ben a Muzeumi Igazgatóság fejeztette be a sümegi és a balatonfüredi kiállítások teljes felújítását, rendezte be a túskevári ki-

állítását, javított a zirci és a Veszprém-vármuzeumi kiállításon. 1963-ban a hévízi, zirci és a zalavári kiállítás teljes felújítása szerepel a programban, továbbá foglalkozunk Tihanyban a népművészeti ház, Tapolcán a Batsányi kiállítás átrendezésével is. Egyedül a nagyvázsonyi Vármuzeummal vagyunk képtelenek foglalkozni, bár ennek kiállítása részben elavult, részben hiányos. /Az egyetlen muzeális értékű gyűjteménye a megyének, amely nem az Igazgatóság költségvetési szervezetébe tartozik./ Az előbb említett három nagy muzeumi kiállítás azonban csak a Művelődésügyi Minisztérium többszázezer forintos támogatásával rendezhető át, közülük a tervek szerint 1963-ban a veszprémi, 1964-ben a keszthelyi és ezután 1965-ben remélhetőleg a tihanyi kiállítás felújítására kerül sor.

Nyomatékosan ki kell emelnünk azonban, hogy ha néhány éven belül, igen nagy erőfeszítésekkel sikerül is korszerűsíteni a 25 állandó kiállítást /sőt, számuk hamarosan a 30-at is eléri/, a jövőben sem elégedhetünk meg az elért eredményekkel, mert a kiállítások már a megnyitás pillanatában avulni kezdenek, maximálisan 5-6 évig szabad őket felújítás nélkül bemutatni. Könnyű kiszámítani, hogy a jövőben is, az időszakos kiállításokon kívül, évenként legalább 5-6 állandó kiállítás forgatókönyvének megírása, bővítése, rendezése hárul a múzeumok tudományos dolgozóira.

IV.

Népművelési munkánk tulnyomórészt kiállításokon keresztül hat, nyilvánul meg. A szóbeli és írásos ismeretterjesztésben a muzeológusok által végzett munka igen szétágazó és nem olyan közvetlenül kapcsolódik magához a muzeumi tevékenységhez. Hozzá kell ehhez még tennünk azt is, hogy személyenként is különböző mértékű az e területeken kifejtett tevékenység.

A két nagy múzeumban a tudományos dolgozók esetenként, a kismúzeumokban a megfelelő képességű teremőrök szoktak tárlatvezetéseket is tartani, azonban ezt szervezeten még nem intézményesítettük. Ugy látjuk, hogy a jövőben a nagy múzeumokban és Tihanyban is, lehetőleg nyugdíjas pedagógust kell tárlatvezetői megbízással alkalmazni, a kiállítóhelyek gondnokait pedig ki kell képezni arra, hogy a kiállítás anyagát szakszerűen be tudják mutatni. Miután azonban egyelőre a tárlatvezetőket nem emelhetjük ki a kiállított tárgyak biztonságára vigyázó teremőrök közül, a díjazásuk sem lehet azokéval egyenlő, a kérdés megoldásának pénzügyi, létszám-vonatkozásai is lesznek.

Némileg hasonló, elsősorban pénzügyi problémát jelent a kiállításokat ismertető rövidebb-hosszabb múzeumvezető kiadványok megjelentetése is. E tekintetben a veszprémi múzeum régészeti kiállításának igen reprezentatív külsejű, de sajnos elég drága /10 Ft/, ezért nagyon nehezen fogyó katalógusát tudjuk egyesegyedül felmutatni, mint az utóbbi évek termését. Most jelent meg a Bakonyi Ház ismertető füzeté is. 1963-ra tervezzük a valamennyi kismúzeumunkat és a nagy múzeumok kiállítását általánosságban ismertető, esetleg több nyelven is kiadandó tájékoztató füzet megjelentetését. Ez azonban természetesen nem pótolhatja az egyes múzeumokról, illetőleg kiállításokról szóló részletesebb tá-

jékoztatót. Azt az elvet, hogy új kiállítások megnyitását már a nyomtatott vezetők megjelentetésével kell összekötni, csak néhány év múlva tudjuk megvalósítani.

A szóbeli ismeretterjesztés másik ágazata a TIT keretében történő munka. Tudományos dolgozóink, akár a veszprémiekről, akár a keszthelyiekről beszélünk, aránylag nem sok előadást tartanak s ez nem is mindig rajtuk múlik, inkább azon, hogy ritkán kéri fel őket ilyenek tartására. Természetesen mind a Balatoni Nyári Egyetem, mind a Batsányi Szabadegyetem programjában reprezentáns előadásokkal szerepelnek. Tevékenységük, és itt is inkább Veszprémről beszélhetünk, a szervezőmunkában mutatkozik.

V.

A jövő feladatai, az eddig előadottak alapján elvi síkon a következőkben határozhatók meg:

1./ Az eddiginél szervesebb beilleszkedés a megye összehangolt népművelési munkájába - a tervek kölcsönös egyeztetése révén.

2./ Állandó kutatása és feldolgozása mindannak, ami tárgyi anyagot, vagy akár dokumentációt szolgáltat a ma még hiányos gyűjteményrészlegek, közvetve tehát kiállítások kiegészítéséhez, illetőleg megrendezéséhez. /Legújabbkor, paraszti életmód, ipartörténet, középkori emléanyag stb./

3./ A megye lakosságának igényein kívül folyamatos vizsgálata, felmérése és lehető kielégítése is az idegenforgalom által idevonzottak érdeklődésének. Különös figyelemmel kell lenni a külföldiek tájékoztatására s idegennyelvű feliratok, magyarázó füzetek /esetleg magnószalag/ révén számukra is élménnyé kell tennünk a muzeumlátogatást.

4./ A muzeumi hálózat további számszerű fejlesztését a meglévők minőségi munkájának meg kell előznie. Inkább kevesebb, de színvonalas intézményt kell működtetnünk. Ettől függetlenül a fejlesztés tendenciája elől elzárkoznunk nem lehet. Az új létesítményeknek azonban megalapozott „pénzügyi létet” kell biztosítani.

5./ Az egységes irányítás egy éve is elég eredményt mutatott fel. A jövőben az irányítás az egyes muzeumokra lebontott konkrét feladatok végzéséhez segítséget ad, de nem végzi el helyettük a munkát. Ehelyett a létesülő intézményekkel foglalkozik majd intenzíven. - Szükséges más, munkánkkal bizonyos pontokon érintkező szervekkel egybehangolt munkaprogramot kidolgozni és meg is valósítani /Balatoni Intéző Bizottság, Idegenforgalmi Hivatal, könyvtármuzeumok stb./.

6./ Ha megállapítható számszerű adatokkal a muzeum iránti érdeklődés ug-rásszerű növekedése - az ezt kielégítő anyagi és személyi fedezet ugyancsak ug-

rászserü, évek mulasztásait is pótló, rendkívüli fejlesztésére mielőbb sort kell keríteni. Mindez szükséges egyrészt a korszerű eszközökkel végzendő muzeumi ismeretterjesztés és izlésnevelés érdekében, másrészt azért, mert a tudományos és a kiegészítő apparátus túlfeszített igénybevétele előbb-utóbb megbosszulja magát, a muzeumi szervezet képtelen lesz azonos színvonalon ellátni a tudományos-kutató és a népművelési feladatokat.

VI.

Végül a levonható gyakorlati tapasztalatokat volna célszerű az előadottak sorrendjében összegezni.

1./ Javasoljuk, hogy a Kulturális Bizottság 1964-ben vizsgálja meg a megye muzeumainak tudományos tevékenységét, mint amely a népművelési munka előfeltétele.

2./ A muzeumi hálózat további fejlesztését lehetőleg több évre szóló fejlesztési program alapján és külön e célokra szolgáló költségvetési fedezettel kell biztosítottá tenni. Célszerű volna a tervezetet kidolgozás után még 1963-ban a Muzeumi Főosztály és a Megyei Tanács VB. elé terjeszteni, jóváhagyás végett.

3./ A látogatási statisztikák a muzeumi propaganda munka hibáit is feltárják. A keszthelyi muzeum látogatottsága az utóbbi években állandóan visszaeső tendenciájú, ma már a növekvő látogatottságú Helikon Könyvtár mozgókiállításrendező politikájával megelőzte. Ugyanígy feltartoztathatatlanul növekvő jellegű a nagyvázsonyi Vármúzeum évenként 10-10.000 fővel emelkedő látogatottsága. Vázsony ugyanakkor komoly felelősséget is ró ránk: kiállításai felújításra, sőt kibővítésre szorulnak a már évekkal ezelőtt kidolgozott program alapján.

Nem mondható kielégítőnek a badacsonyi, veszprémi és a balatonfüredi muzeumok látogatottsága, noha évek óta nő a látogatók száma. Badacsony évi 700.000 látogatójából, Veszprém 100.000 vendégéből stb., kellő propagandával, bővített kiállításokkal többet fogadhatunk. A veszprémi Vármúzeumot a Szent György-kápolnán kívül a Gizella kápolnával és a Tűztoronnyal bővítve kell egy muzeumi egységgé formálni, ez az idegenforgalom, a látogatottság növekedését fogja jelenteni.

Tapolcán megfelelő épület biztosítása nélkül lehetetlen előbbre jutnunk. Sümegen az irodalmi emlékmúzeumot fokozatosan helytörténeti kiállításrészekkel kell bővíteni, ez is újabb helyiségek megszerzését igényli. Ugyanígy már most fel kellene készülni a Vár bemutatásának muzeológiai problémáival való foglalkozásra. Pápán állandó helytörténeti kiállítás létesítését, egyúttal a muzeum bővítését kell szorgalmazni. A képfestő múzeummal az eddiginél szorosabb kapcsolatot kell kiépíteni. Feltétlenül meg kell azonban a városi tanács illetékes művelődési szerveinek is vizsgálni, mi az oka, hogy 16 színvonalas időszak kiállítás, az új képfestő muzeum sem tudott a lakosság lélekszámahoz mért megfele-

lelő látogató-létszámot vonzani? /A muzeum a maga részéről propagandamunkájának javítását irányozta elő./

4./ A kiállítások rendezése és felújítása, időszakai és állandó kisebb kiállításokat egyaránt értve ezalatt, a propagandamunka, szervezés, kiadványok készíttetése, terjesztése, stb. nemcsak tudományos munkát igénylő feladatok. /Grafikai munka, montirozás, nyomdai ügyek, látogatók szervezése stb./ Minél előbb biztosítani kell 1 fő technikai munkaerőt a felsorolt feladatok ellátására, propagandista-dekorátor minőségben.

5./ Látogatási statisztikák vizsgálata alapján a következő évtől kezdődően a nyári idegenforgalmi szezonban egyes helyeken /Balatonfüred, Badacsony, Keszthely, és esetleg Veszprém, Zirc esetében/, úgy, ahogyan eddig Tihanyban és Nagyvázsonyban történt, folyamatos üzemelést kell biztosítani, vagyis a hétfői zárvatartás megszüntetendő. A teremőri létszámot óraszámban ehhez és az ugrásszerűen megnövekedő látogatáshoz kell igazítani /időszaki, főfoglalkozásuk alkalmazása az állandó részfoglalkozású teremőrök helyett/.

6./ Általában a hathatós muzeumi propaganda költségeit a jelenlegi minimális szintről feltétlen fel kell emelni.

7./ Időszaki kiállításaink vándoroltatása eddig csak Pápa-Keszthely-Veszprém relációkban volt megoldható, alkalmas, nagyméretű termekre szabott kiállítások miatt. Részben a saját rendezésű, részben más szervekkel közös kiállításaink között kamarajellegűeket kell létrehozni, ezek kisebb muzeumokban is /pl. Sümeg, Tapolca leendő muzeuma, Zirc, stb./, de kulturotthonokban ugyanúgy bemutatathatók lennének. E kiállítások mozgatásához megfelelő tárló, kiállítási felszerelés /paravánok stb./ és szállítóeszköz költségeinek biztosítása szükséges.

8./ Állandó kiállításaink színvonalának javításában a kismuzeumok tekintetében az alábbi tennivalóink vannak: Zircen az apátsági lakosztály biztosítása után elsősorban természettudományi nagy kiállítás rendezendő. Nagyvázsonyban a magyar középkor átfogó képét bemutató kiállítás elhelyezésének módját kell megoldani, a néprajzi műemléképület egyidejű berendezésével. Iparművészeti jellegű kiállítás bemutatására a pápai muzeum a legalkalmasabb, megfelelő anyag és hely is rendelkezésre áll. Legújabbkor és ipartörténeti anyag gyűjtése, tárolása és majdani bemutatása a tervek szerint a várpalotai Vár helyreállítandó helyiségekben történik. Az irodalmi-iskolatörténeti emlékegyéből leghamarabb Pápan kellene és lehetne kiállítást rendezni. Színháztörténeti kiállítás Balatonfüreden, fürdőtörténeti Keszthelyen, illetve Hévízen mutatható be, megfelelő helyiségek biztosítása szükséges ehhez.

Éri István

EREDETI ÉS NEM EREDETI TÁRGYAK A MUZEUMBAN

Világszerte vissza-visszatérő kérdés muzeumi berkekben, hogy vajon hozzáadjon-e valamit a muzeológus a kiállított eredeti tárgyakhoz, szükség esetén helyettesítse-e azokat különféle készítményekkel, másolatokkal, vagy pedig egyedül az eredeti tárgynak van-e joga szólni a látogatóhoz, elmondva annyit, amennyit éppen tud, mert csak annyi tudományosan hiteles, minden egyéb hozzásegítés a tudományos hitelesség rovására megy.

Nálunk is voltak egy időben, másutt még most is vannak muzeumok, ahol még párszavas névcédulákat sem raktak a kiállított tárgyak mellé, hogy a tárgy önmagában hordott valóság-impresszióját semmi se zavarja, rábizván a tudnivalók közlését a katalógusra.

A kérdésre végérvényes felelet máig sincs, a vélemények nagyon különfélék. Az összeegyeztetés, közelebbhozás módszere a vita. Ennek szándékával íródtak e sorok.

+ + +

Kell-e gyűjteni, szabad-e kiállítani a muzeumban nem eredeti tárgyakat? Nem eredeti tárgyak résztvehetnek-e a muzeum tudományos munkájában?

A válasz kielemezése kérdéssel kezdődik: - mi hát az eredeti muzeumi tárgy?

Az ortodox felfogás pl. így osztályoz: - eredeti tárgy a mult századeleji szecs kavágó, ami egy falusi padlásról került a Mezőgazdasági Múzeum gyűjtemény-tárába. Nem eredeti ugyanennek a kicsinyített mása, holott egyidős az eredetivel, valamikor a keszthelyi Georgikon-gyűjteményben mutogatták az akkortájt külföldről beszüremkedett más mezőgazdasági gépek modelljeivel együtt. E felfogás szerint eredeti az Angliából 1852-ben Magyarországra behozott első cséplőgőzgép, de nem eredeti a Fowler-féle gőzekemozdonynak a mezőhegyesi gépműhelyben a milléniumra készült, hajszálpontos, ma is működőképes modellje. Persze a kérdés nem ilyen egyszerű. A másolat, a modell, a fotó, rajz is lehet eredeti tárgy. Azzá teheti kora, keletkezésének körülményei, egyedisége, a készítő személye stb. A Kincsem-nek, a világ egyetlen veretlen versenylovának egyetlen fennmaradt fényképe több, mint szemléltető segédanyag: - eredeti muzeumi tárgy az maga is. Vastagh György állatszobrait sokan szakmabéliek nem írják és nem mondják szobornak, hanem csak állatmodellnek, a Mezőgazdasági Múzeum azonban eredeti tárgyként őrzi azokat, hiszen az egykori magyar állattenyésztés nevezetes egyedeinek egy-egy portréja valamennyi.

Az eredeti muzeumi tárgy fogalma nem olyan egyszerű, mint ahogyan azt 1962 őszén egy német muzeológus-konferencián hallottam megfogalmazni. Ott az ekörül

megindult vitát úgy summázták, hogy a természettudományos muzeumok eredetinek tekintik a három dimenziós tárgyakat. Ezek a muzeumok - elvben legalábbis - semmiféle kétdimenziós anyagot nem gyűjtenek. Rajz, irás, kép, fotó stb. az uralkodó felfogás szerint nem lévén eredeti tárgyak, az Institut für Naturschutz und Landeskunde gyűjteménytáraiban kerülnek megőrzésre, s onnét kölcsönzik azokat muzeumi kiállításokra.

Nyilvánvaló, hogy az eredeti muzeumi tárgy fogalmának kategorizálása dimenziós alapon nem lehet általános érvényű. Egy Linné-kéziratot nem eredeti tárgyként őrizne-e bármely természettudományi muzeum? A Mezőgazdasági Muzeumban nemcsak Bokor Nándor nagycenki uradalmi kovács vetőgépe jelentkeznék az eredeti tárgy becsével, ha megvolna, hanem annak akkori kétdimenziós műhelyrajzai is. Bizonyára így értékelné a rajzokat egy technikai muzeum is. Azt tehát, hogy mi minősül eredeti muzeumi tárgynak, nem döntheti el valaminő globális kategorizálás, hanem befolyásolja azt elsősorban a muzeum minéműsége és a funkció, aminek szolgálatába a tárgyat állítottuk. Más a mérce a természettudományi, más a művészeti, néprajzi vagy technikai muzeumok számára. Más a bemutató gyűjteményben és más a tanító-nevelő kiállításban. Éppen ezért kérdés, hogy érdemes-e egy általános érvényű formula kieszelésén fáradozni az eredeti muzeumi tárgy értelmezését illetőleg? Kell-e ezt a fogalmat okvetlenül beskatulyázni valaminő rendszerbe, vagy azt tanuljuk-e meg inkább, hogy tudjunk vele bánni rugalmasan, a muzeumi munka tudományos feladatának és gyakorlati céljainak megfelelően?

Nem rugalmas, hanem egyoldalú és erőltetett volt a muzeumi tárgyak eredetiségének értékelése pl. a stockholmi városi muzeumban, ahol a piac néhány eredeti tárgya /kofaszék, áru-asztal, utcai lámpa stb./ úgy került bemutatásra, hogy magát a piacteret is mögéjük építették kulisszákból. A Louvre-ban szokásban volt, hogy egyes kiemelkedő jelentőségű szobrok mögé koruknak megfelelő városképi mű-hátttereket állítottak. Az eredeti tárgynak ez a túlzott kultusza a kopenhágai Folkmúzeumban a színpadszerűség további elemeivel bővült: - korhű viseletbe öltöztetett teremőrök őrködtek egyes korok eredeti tárgyaival berendezett lakószobákban. Budapesten a millénium-kori Mezőgazdasági Muzeum selyemtenyésztési termében viaszból készült, életnagyságu kínai babák szóttek-fontak igazi szövő-apparátusokon, a vízügyi igazgatás termeiben élethű viasz-altisztek szalutáltak a látogató felé a mindenfajta szerszámok és vízgazdálkodási tárgyak között. A színházi élőkép műfaja vonult be azoknak és a következő évtizedeknek muzeumaiba. A jelmezes teremőr, a viaszbabu természetesen a valóság minden benyomása mellett sem vált eredeti muzeumi tárggyá. /De ezek is lehetnének érdekes és kulturtörténeti értékkel bíró, eredeti tárgyak pl. egy muzeumfejlődéstörténeti vagy kiállítástechnikai gyűjteményben./

A kiállítást rendező muzeológusnak természetes és kötelező törekvése, hogy megteremtse tárgyai körül a tér és idő adekvát környezeti effektusát. A rekonstrukció fejlődöttebb muzeumrendezési metodikája azonban csakhamar elejtette a panoptikum-szerű szcenírozás módszerét, és helyébe állította a tárgyaknak a használatukra, topografiai elhelyezkedésükre, előállításukra vonatkozó környezetbe-helyezés követelményét. Így került a cardiffi muzeumban, az ott magas fokon ki-

fejlődött fafaragás bemutatótermébe, maga az élő faragóművész, aki eredeti környezetben, eredeti szerszámokkal ott helyben mutatja be a faragás tájjellegű művészetét.

Minden téma és minden muzeum nem alkalmas a rekonstrukció ilyen maximális fokának elérésére. A rekonstrukciónak nem is minden szempontja elégithető ki csupán eredeti tárgyak bemutatásával. Sokszor, így vagy úgy, a muzeumi közlés formanyelvének más kifejezőmódjain is el kell mondani egyet-mást a tárgyak mellé. Szükségessé válik az eredeti tárgyak körül a szemléltetés, a magyarázat kiegészítő tárgyainak, anyagainak, különféle módszereinek alkalmazása. Sokszor szerepet is cserélnek a kiállított tárgyak: - az eredeti tárgy kiegészítő szemléltetésül szolgál, míg magát a témát nem eredeti tárgyak mondják el. A Mezőgazdasági Múzeum erdő-történeti bemutatójában egyik téma: a föld növénytakarójának kialakulása, az ősz cserjéstől a mai erdőig vezető paleobotanikai fejlődési folyamat. A témát dioráma-sorozat, abban tájat, növényzetet ábrázoló készítmények mondják el, és minden dioráma alatt az ábrázolt korszaknak megfelelő fossiliák láthatók azzal a feladattal, hogy az eredeti kőületek az ősnövényzet tudományos rekonstrukcióját elősegítsék.

Az eredeti tárgy fogalma és funkciója tehát nem minden körülmények közt egyértelmű. Helyesebb lenne kialakítani azt a szemléletet, hogy az eredeti tárgy nem fétis a muzeumban, hanem legyen alárendelve az is a muzeumi feladatnak. S talán ha előbb azt a kérdést tisztázzuk, hogy mi a muzeum feladata, akkor alakul ki az eredeti és a szemléltető tárgyak egymáshoz való viszonyának helyes értelmezése.

Vannak muzeumok, amelyek azt a célt tűzték maguk elé, hogy összegyűjtsék, megőrizték, feldolgozzák és bemutassák egy tématerület emlékeit, tárgyait, a bemutatásnak azonban nincs más szándéka, csak amit a szó kifejez: - megmutatni a közérdeklődés számára azt, ami van, megmutatni csupán rendszertani vagy kronológiai rendben, de a kor, a társadalom, az ember, a funkció együtthatásai nélkül. Ilyen pl. a drezdai Zwinger jelenlegi történeti kiállítása. Középkori páncélok és fegyverek lélegzetállítóan gazdag és látványos gyűjteménye. Ilyen ugyanott a páratlan értékű őn-gyűjtemény. A világon még sokfelé, sokan vannak azon az állásponton, hogy az igazi muzeumi feladat nem több ennél. Szerintük az összefüggéseket feltáró, okadatoló, szintetizáló tevékenység a muzeum tudományos munkaterületére tartozik, s nem a tömegekkel érintkező kiállítások dolga. Az így felfogott muzeumi feladatokhoz valóban elégséges csak az eredeti tárgyak felsorakoztatása. Az öncélú összehordás, a pusztán rendszerezés, a gyűjtőszendvedély társadalmi méretűvé fokozása, ennek eredményeivel való büszkélkedés azonban már egyre kevésbé tud tartalmat adni az ember muzeumalkotó kedvének, ami mind szélesebb tématerületre terjed ki, és egyre parttalanabb áradásban népesíti be várost és falut muzeumi igényű gyűjteményekkel.

Egyre szélesebb világszerte azoknak a köre, akik a muzeumokat a tömegoktatás, a társadalmi volumenű tudományos ismeretterjesztés, a tudományos világnézetre nevelés intézményeinek tekintik. A muzeumi világ-fórumai előtt is mind

erőteljesebb hangvétellel hirdetik a muzeumkultúra didaktikai irányvételének szükségességét és a tömegpedagógiai tartalomtól függő létjogosultságát. A muzeumok művelődési, tanító feladatának egyre súlypontibb elhelyezkedésével bizonyos fokig változik az eredeti tárgy értékelése. Nem a tárgy eredetisége lesz az egyetlen, legfőbb értékmérő, hanem a tárgyban rejlő vagy a tárgy köré összegezhető tanító-nevelő erővonalak is hozzájárulnak a tárgy muzeumi jelentőségének meghatározásához. Természetesen változatlan marad továbbra is az alapelv, amely szerint a muzeum legfőbb értéke az eredeti tárgy, s minden egyéb, tehát a másolat is, a muzeumi mondanivaló szemléltetéséhez szükséges segédlet. De amint fokozódik a muzeumok közművelődési, oktatási, nevelő szerepének kiépülése, ugyanolyan arányban növekszik az eredeti tárgyak mellett a kiegészítő muzeumi anyagok megbecsülése, felhasználásuk méretei és jelentősége. A didaktikus elv érvényesülésével a muzeumi kiállítás statikus módszereit mindinkább kiszorítják a dinamikus módszerek. Ezek már nem elégszenek meg az eredeti tárgy tipológiai változatosságának ősi, raktárpólc-szerű vagy az ellenkező végletben: hipermodern „egy fal, egy tárgy” elvű bemutatásával, sem a kiállítási elhelyezésnek szimmetria-játékokból eredő esztétikai effektusaival. A marxista muzeológus szemében a muzeumok fejlődése terén nem az emberrel veleszületett ösztönöké /szép utáni vágy, gyűjtőszenvédély stb./ a döntő szerep, hanem társadalmi jelenség maga a muzeum is, és a társadalomfejlődés történeti szükségessége diktálja fejlődését, tartalmát és feladatát. Ez a szükségszerűség alakítja át a muzeumokat a köz- és szak-művelődés intézményeivé. Amely pillanatban a muzeumban nem ösztön-erők, hanem a fejlődés, a művelődés-igény, a szemlélet-alakítás célkitűzései diktálják a feladatokat, azon nyomban a kiállított tárgyak eredetiségénél is előbbre sorol a közérthetőség követelménye, a fejlődési fokozatok szemléltetése, a csak vizuális vagy ritkasági élmény helyett értelmi folyamatok megindítása, összefüggések megállapítása és irányítása, következtetések levonására való ösztönzés. E feladatok sokszor szükségessé teszik utánczatok kiállítását /természetesen régészeti, művészeti stb. tárgyaknál az utánczat megfelelő jelzésével/, másfelől sokféle-fajta nem eredeti tárgynak az alkalmazását, amelyek a téma-rekonstrukcióhoz, a tárgynak térben és időben való életrekeltségéhez szükséges motívumokat adnak a szemléltetés széles módszertani skáláján. A gyűjteményben tehát nagyobb a jelentősége az egyediségnek, a kiállításban viszont az instruktivitásnak.

Képzőművészeti muzeumokban eddig sem volt szokatlan másolatok gyűjtése és kifejezetten akként való bemutatása. A drezdai Albertinum műhelyeiből a föld minden részébe eljutnak a tömegek számára egyébként el nem érhető, világhíres alkotások másolatai. A budapesti Szépművészeti Múzeum másolat-gyűjteményének is nagy szerepe volt képzőművészeink, esztétáink, műtörténészeink nevelése, valamint a közműveltség szélesbitése terén. Nem vitás: - ha a ritkasági érték oldaláról nézzük, vagyis bizonyos fokig a tőke kelléktárából vett mércén mérjük le a muzeumi gyűjteményekbe kerülő tárgyat, akkor a másolat nem helyettesítheti az eredetit. Mindentől független muzeumi értéke is kétségtelenül az eredetinek nagyobb. De nem viszolygunk a művészi másolatoktól, mert a Laokoon-csoportban nem az a csodálatos, hogy a Vatikáni Múzeumban van, hanem az, hogy van, és ezért emberek százmilliói vágnak megismerni, de csak keveseknek adatik meg, hogy el-

juthassanak Rómába. Az egyediség szűk harpagon-köréből ki kell emelni örök értékeinket, s valóban közkinccsé kell tenni azokat, tehát mindenki számára elérhetővé. A tömegeknek ez az igénye természetesen nemcsak az antik művészettel kapcsolatban jogosult, hanem későbbi és újabb korok művészeti alkotásainak színe-javára vonatkozóan is. Hogy aztán művészi színvonalon elkészített, illően jelzett másolatok bemutatása csak külön erre a célra létesített gyűjteményben történjék-e, vagy helyesebb-e besorolni azokat a rendszertani, fejlődéstörténeti helyükre, ahol az eredeti hiányában - értelmileg legalábbis - lyukak maradtak, efelett külön vita indulhatna. Véleményünk szerint a jó másolatok tisztességes, tehát bevallott jelentkezése nem fertőzné meg az eredetiket, és nem csorbítaná az eredetinek egyebekben kétségtelenül magasabbrendű muzeumi méltóságát, ha a művészettörténeti vagy másutt más ismereteket kereső ember együtt látná az együvé tartozókat. Esetenként lehetne lemérni, a kiállítás céljától lehetne függővé tenni, hogy a kétféle anyag keveredhetik-e egymással valamely muzeumban. A külön gipsz-muzeumok, másolat-gyűjtemények mindenesetre önmagukban is létjogosultak, mert tanító, ismeretközlő funkciójukban kevesebb a tematikai korlátozottság. Nyugati országokban sokhelyütt féltékenyen elkülönítik az eredeti képzőművészeti, régészeti tárgyakat a másolatoktól. Ám a példa megtartása nem kötelező, ha figyelembe vesszük, hogy nálunk a tanító-nevelő feladatok jelentkeznek nagyobb súllyal a muzeumi munkaterületen, mert hiszen nem kétséges, hogy a szocialista társadalom felépítéséhez nemcsak az anyagi, hanem a kulturális javak bőségének biztosítása is elengedhetetlenül szükséges.

A természettudományos muzeumokból már nehéz is lenne számítani a nem eredeti tárgyakat. Egy egyszerű példa: - valamely növény vagy ásvány megszerzése, valamely állat kellő tartósságú és a célnak megfelelő színvonalu preparálása akárhányszor megoldhatatlan. A rendszerből, a tematikából viszont nem maradhatnak ki, csak a tanító-elv feláldozása árán. Ilyenkor az ábrázolásnál fokozottabb igényű szemléltetéshez mulázsokra, készítményekre van szükség, amelyeket a német rendszerezés „originalähnlich” /az eredetihez hasonló/ tárgy-kategóriában tart nyilván. Ezeknek polgárjogát a muzeumi felhasználás terén a korszerű muzeológia messzemenően elismeri. A keletnémet természettudományos muzeumok, bár az eredeti tárgy tiszteletében odáig mennek, hogy tématerületüknek csak három kiterjedésű tárgyait gyűjtik, másolatok kiállításának lehetőségével mégis bőven élnek, szak-sajtójuk sokat foglalkozik a valóság-hű készítmények előállításának technikai kérdéseivel, sőt az utóbbi időben már a műanyagok alkalmazásában mutatkozó új lehetőségekkel is.

Történeti, régészeti, technikai, másfajta eredeti tárgyak másolatai is értelem szerűen alkalmazhatók tanító-elvű muzeumi kiállításokon. Természetesen semmi szükség sincs egy történeti kiállításban valamely uralkodó gyerekkori nyergének másolatára, de szükség lehet egy kódex-lap facsimilében való bemutatására, mint ahogyan a Mezőgazdasági Múzeum fotókópiában mutatja be borászati kiállításán Mátyás király füves kódexének a bor-témával foglalkozó lapjait, lévén maga a kódex valahol egy olasz muzeum gyűjteményében. Ha az a kiállítás didaktikai hatékonysága érdekében szükséges, akkor másolattal kell pótolni az igazit. Az eredeti tárgy fő hivatása a muzeumi kiállításban az, hogy minél többet

elmondjon önmagáról, a korról, amelyben született, az emberről, akinek életében szerepe volt. Nem tudok egyetérteni a Muzeumi Híradó egyik 1955 évi cikkének azzal a megállapításával, hogy a jó muzeumi kiállítás felkelti a látogató érdeklődését, művelődési igényt támaszt, de kevésbé jó kiállítás az, amely mindent megmagyaráz, minden kérdésre feleletet akar adni. Ha ezt így elfogadnánk, akkor nem is kellene a kiállított tárgyak köré alkalmazott szemléltetésből akkora gondot csinálni, mint általában tesszük. Az eredeti tárgyak körüli vita is felesleges lenne. Pedig nem felesleges! A kiállításnak minél többet kell elmondania, minél kevesebb megvilágítatlan kérdést kell a nézőben maga után hagynia. A szocialista kultúra muzeumai a marxista pedagógia elvi alapjaira épülnek, az pedig megköveteli, hogy az oktatási eszközöket a célnak alárendelt értékrendiségben alkalmazzuk. S ez iránymutató a muzeumok módszeri kérdéseiben is.

Oroszlán professzor tanításából idézek: „A muzeum a kultúra valamely területéről való, megőrzésre méltó tárgyak gyűjtésével és őrzésével foglalkozik, azokat tudományosan feldolgozza, és úgy bocsátja kiállításra a köznek, a népnek rendelkezésére, hogy mindenki okulhasson, tanulhasson belőle.”

Tehát: - mindenki! Ez az egy szó magában is indokolja az eredeti tárgyak tabu-szerepének az elmondottak szellemében való elrendezését, illetőleg az ennek érdekében való vitát a közművelődés minél szélesebbkörű előmozdításának szándékával.

Barbarits Lajos

A SZOMBATHELYI SAVARIA MUZEUM ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSAI

A szombathelyi Savaria Múzeum 1962 októberében megnyitott állandó kiállításai reprezentatív formában mutatják be Dunántul egyik legrégebbi múzeumának sokévtizedes eredményeit. E múzeum a római kori leletekben különösen gazdag városban jelentős helyen és épületben működik. A gyűjtemény gazdagságát visszatükröző kiállítás az egész első emeletet magában foglalja, a látogatás körjáratát az egymásba nyíló termek biztosítják. Nagy kár azonban, hogy csak az épületet megkerülve, a hátsó bejáraton át lehet a kiállítást megközelíteni; a látogatóban felvetődik a kérdés, hogy miért nem a főbejáraton juthat a szép park közepén elhelyezett múzeumba, e körülmény a városba érkező idegeneket megtevesztheti.

A kiállítás a mind erősebben térthódító új rendezési elvek szemléletében készült, igyekezett más múzeumok kísérleteit, újításait felhasználva a legjobb megoldásokat alkalmazni. A rendezést világítástechnikai szempontból az az elv irányította, hogy a rendkívül nagyméretű ablakokat világos színű függönnyel el-

takarva a termék belső mesterséges fényvilágítást kapjanak. A vitrineken belül alkalmazott fénycsövek rejtett felső világítást adnak, a termék világítótestei izlésesen illeszkednek be a környezetbe. Az egységes mesterséges fényvilágítás hangulata és esztétikai hatása ünnepélyesebbé teszi a kiállítást. A rendezők egyfajta vitrintípus kialakításával kapcsolták össze a több helyiségben kiállított különböző tudományágak anyagát.

Az első kiállítási helyiség kissé sötét, rövid folyosó, itt mutatják be a megye geológiai történetét szép és könnyen érthető elrendezésben állítva ki a tárgyakat. Nem alkalmaznak vitrineket, üveglapokból összeállított, nem nyitható, falra szerelt tárlókban van az anyag. Jó hatást keltenek, de a gyakorlatban nem pormentesek, belső tisztántartásuk pedig csak bonyolult szétszereléssel oldható meg.

A második teremben kapott helyet a növénytani kiállítás, s itt találkozunk először az említett egységes vitrintípusokkal. A csiszolt üveglapokon nyugvó fekete és világos sárga színű vitrinek jó benyomást keltenek a látogatóban, mert e két szín jól érvényesül a mesterséges fényben. Hazánkban újszerű, de külföldön már jobban alkalmazott üveglap megoldás, a legtöbbször rosszul sikerült vitrinlábak helyett, esztétikailag szép, de kissé bizonytalan érzést vált ki a látogatóban, mivel még nem szoktunk hozzá az üvegnek tartóelemként való széleskörű alkalmazásához. A muzeumi gyakorlat dönti majd el, hogy e megoldás mennyire fog beválni. A növénytani kiállítást egészében és részleteiben is jónak kell mondanunk. A két üveglap közé helyezett növényi anyag izléses, szép, a belső térben különböző mélységű elhelyezés teszi változatossá. A vitrin hátlapja és az elülső üveglap között általában három függőleges, talán nevezzük így: táblasáv van elhelyezve, különböző mélységben. E térbeli mélységkülönbség bizonyos belső mozgást fejez ki, s e megoldással az anyag mondanivalóját vitrinben belül témák szerint lehet elkülöníteni. Ez a mélységtagozódás szemben nézve aránylag kevésbé érzékelhető, de oldalról már annál inkább szembetűnő. A kiállítás Vas megye növényzetét mutatja be, a környék növényföldrajza alapján s mint ilyen, iskolai oktatásra is kiválóan alkalmas. A terem közepén lévő fekvő, kivilágítható üvegtábla nem mond annyit, mint amennyit várnánk tőle, - inkább térkitöltő szerepe van - ellenben a vitrinek felett elhelyezett magyarázó tablók nemcsak a lényeges mondanivalót adják, hanem esztétikailag is jól illeszkednek a háttérbe. A fal színezése, s általában a grafikai munka szép, izléses.

A következő terem állattani kiállítás. Mind tartalmi szerkezetében, mind kivitelében elmarad az előbbitől. A belépő látogatót a magasabbra helyezett vitrinmegoldás meglepi, mert ezt indokolatlannak érzi. Rontja a hatást az is, hogy itt, valószínűleg anyagtakarékosságból, szögvasból készült, elavult vitrinkereteket használtak fel, melyeket a többi terem egységes vitrintípusához hasonlóan színeztek és üveglap lábazattal láttak el. Az arányok megváltoztatása jelen esetben nem volt szerencsés, valamint a falraszerelés sem, így hátlap hiányában a vitrin háttérét a fal adja. A kiállítás anyaga általános s szerkezetében nem a megye állatföldrajzára épült. A növénytannal összehasonlítva ez a megoldás nem mondható olyan jónak, noha az anyag szemléltetése itt is igyekszik

a kivánalmaknak megfelelni. Véleményünk szerint nem helyes a madarak bemutatása a kérgétől megfosztott, festett ágakon. A legolcsóbb és a legjobban bevált szemléltetési eszköz, a faág kérgével együtt, itt teljesen hiányzik, s így a természetes környezet illuzóját sem sikerült felkelteni. Talán az az elv vezérelte a rendezőket, hogy a világos szürkére festett faágakon a kitömött madarak színes tollazatukkal jobban érvényesülnek? *

Ezután a régészeti kiállítás következik, az egyik teremben az őskort, a másikban a római kort mutatják be. Mindkettőben szép és célszerű elrendezésben vannak a vitrinek. Az őskori terem mondanivalóját illetően a látogató tájékozatlan. Nincs összefoglaló felirat vagy tabló, csupán a részletek összerakásából lehet átfogó képet kapni. Ismerve a muzeumlátogatók különböző típusát, ez a megoldás az u.n. futó látogatónak, a termet nagy vonalaiban szemlélőnek nem mond sokkal többet egy „csomó agyagedény”-nél. Arra nem kényszeríthetünk senkit sem, hogy vitrinről-vitrinre haladva mindent elolvasson, pedig itt csak így érti meg azt, amit lát, ugyanakkor pl. a második vitrinben két szóból álló egyetlen felirat van 5 tárgyhoz, a többi 50-60-hoz pedig semmi. A látogató jogosan kifogásolhatja, hogy miért írják ki a késre, hogy az kés, viszont számos más tárgyhoz semmiféle szöveget nem talál. Itt nem alkalmazták a szemléltetésnek azokat a jól bevált eszközeit, melyeket az egész kiállításban szinte kivétel nélkül mindenütt megtalálunk. A rosszul konzervált és konzerválatlan, rozsdás vastárgyak a késővaskori vitrinekben rendkívül rosszul hatnak. Szükségmegoldás volt-e ez, vagy a rendező ezzel a „régiség” látszatát akarta-e kelteni, eldönteni nem lehet, mert ez itt elszigetelt jelenség. A vitrineken belül a táblasávok térbeli elhelyezése és különböző színe teszi az anyagot változatosná, mozgalmassá. A ríktó kén-sárga alkalmazása kissé erőltetett és diszharmonikus. A rendkívül gazdag ősrégészeti anyag nincs olyan gondosan bemutatva, mint a római kori. A terem falán korai vaskori urnák figurális ábrázolásait készítették el erősen felnagyítva, így szemléltetve a mai látogató előtt az akkori mindennapi élet egy-egy mozzanatát. Az ügyes ötlettel együtt probléma is jelentkezik, ugyanis ezek a terjedelmes, vastag, sötét szürkésbarnára festett szemléltető elemek néprajzi falfaragványok benyomását keltik a mesterséges fényben. A látogató nem tudja eldönteni ezeknek a figyelemfelkeltő és hatásos szemléltető alkotásoknak rendeltetését, mert semmiféle magyarázó feliratot nem talál mellettük.

Savaria rendkívül gazdag, s mondhatnók páratlanul szép emlékanyaga izléses s a látogatóra nézve hatásos elrendezésben került kiállításra a római kort bemutató teremben. A vitrinek falmelletti sora, valamint a terem tengelyére merőlegesen elhelyezett ritmikus vitrinsor mind az anyagot, mind a mondanivalót jól kihangsúlyozza. A teremben több összefoglaló felirat és lelőhelytérkép világossá teszi a terem szerkezeti felépítését, a látogató tájékozódva merülhet el az egyes vitrinek tanulmányozásába. A szemléltetés jól bevált régi és új eszközeit eléggé kihasználták, így pl. az Isis szentély plexiből készült makettje tökéletesen megfelel a célnak s amellet finoman beleilleszkedik a vitrinbelsőbe. Ugyanezt mondhatjuk a népvándorlaskort bemutató vitrin szemléltetéséről is. A rendező a sírok szerinti anyagbemutatásra törekedett. Lelőhelyenként egy-egy vitrin, ezen belül sironként az anyag úgy van összeválogatva, hogy egy-egy teme-

tő anyagáról adjon képet. E módszernek sok előnye mellett talán az a hátránya, hogy a látogató, a részletek miatt, nehezebben formálja ki magában az egységes képet.

A két régészeti teremben a már említett táblasáv megoldás mellett az anyagnak mintegy felét plexi szerkezeteken nyugvó üvegpolcokon állították ki, kifejezve ezzel az anyag finomságát, művészi kivitelét, s megkönnyítve áttekinthetőségét. A technikai tervezés ezeknél a vitrineknél a plexi-anyag időközben történő elgörbülése miatt nem volt megfontolt, noha a plexinek ilyen tulajdonsága megterhelés esetén régóta ismert, az ötletes szerkesztés nem számolt az anyag hibáival. Szükséges ezeknek a vitrineknek a teljes belső átrendezése, nemcsak a veszélyesen bizonytalan polcok, hanem a nem esztétikus látványt nyújtó torzult plexiszerkezetek miatt is. Itt szeretném megemlíteni a muzeumi vitrinekkel kapcsolatos régi igényünket, hogy azok, sok egyéb követelmény mellett, főleg pormentesek legyenek! Az üvegpolcos megoldásnál a porréteg feltűnőbb, ezért a példán okulva ki kell dolgozni a tartós és jó tömitést.

Külön szeretném megemlíteni a terem vörösre festett falsávjain elhelyezett felnagyított pénzbrázolásokkal bemutatott császárportrékat s alattuk a háttérből jól kiemelkedő figurális köveket. A római kor bemutatását ezzel az elgondolással szerintem nemcsak vizuálisan, hanem hangulatilag is jól eltalálták. Ezzel szemben olyan apróságot szeretnék megemlíteni, mely zavarja egy szépen berendezett vitrin képét: néhány kiállított karperecen rajtafelejtették a leltári számokat feltüntető papírcédulákat. Szinte általános jelenség muzeumaink kiállításain, hogy a tervezési feljegyzéseket nem eléggé gondosan tüntetik el a vitrinekből.

A régészeti kiállítás kurta befejezése rendkívül meglepő egy olyan nagy város, mint Szombathely esetében. Mindenképpen törekedni kellett volna a következő teremben várostörténeti kiállítás megrendezésére, még a gyenge középkori anyag ellenére is. A XVIII. századtól kezdve jelentős szerepet játszik és jelenleg Nyugat-Dunántul legnagyobb városa. Kár volt ennek bemutatását elmulasztani.

A néprajzi kiállítás három helyiségben: két teremben és egy rövid folyosón látható. A tematikus kiállítás a halászat, a vadászat, a gyűjtögetés köréből mutatja be az anyagot, egy külön teremben láthatjuk a méhészetet természettudományi ismertetéssel kibővítve, a méz feldolgozásával kapcsolatos melléktermékek ipari és kereskedelmi felhasználását is bemutatva. A szemléltetés jó, a bemutatott anyag elrendezése izlées. A halászati részben ötletes a posztamens homokszerű felülete, mely a tisztántartás szempontjából egyszerűbb kezelést igényel, mint a régi megoldásoknál. A folyosón elrendezett diszitművészeti kiállításban is az új vitrineket alkalmazták, a tárgyi anyag bemutatása itt is szép, különösen ötletesnek tartom a himes tojások elhelyezését plexigyűrűben. A látogató ezzel fejezi be a 8 helyiséget magában foglaló állandó kiállítás megtekintését.

A kiállítás egészéről olyan hangulati benyomással távozik a muzeumlátogató, hogy egy nagy vidéki város fővárosi szinten megrendezett kiállítását lát-

hatta s ugyanakkor hiányérzete is marad, hogy Szombathelynek, mint magyar városnak a történetét nem találta sehol. A középkortól napjainkig terjedő idő tárgyi anyagának gyűjtésére és a helytörténetkutatás fontosságára kell, hogy e példa alapján ismételten felhívjuk a figyelmet.

Uzsoki András

A TEXTILIÁK MEGÓVÁSÁNAK MÓDSZEREI ÉS PROBLÉMÁI

Nagyon nehéz pontos tanácsot vagy előírást adni, hogy egy ruha, egy zászló vagy más muzeális textilial konzerválására és restaurálására melyik konzerválási módszert használjuk, mert az eljárások rendkívül körülményesek, kényesek és a megoldás szinte minden darabnál - az anyag természete és állapota szerint - különbözik. Az alkalmazható kezelést az elemi rostok eredete, állapota és a darab nagysága szabja meg.

A textiliánál is mint minden muzeumi tárgynál a tárolást vagy kiállítást az esetleges restaurálásnak és konzerválásnak kell megelőznie. Az alábbiakban a textiliák konzerválásának szempontjait és néhány alapvető művelet legfontosabb elveit kívánjuk összefoglalni.

A használatból eredő kopástól eltekintve, a tárgy állapota attól függ, hogy milyen körülmények között volt mindaddig, míg a restaurátor, a muzeológus kezébe került. Tudott dolog, hogy a levegő oxigénje minden organikus anyagot megtámad. A textiliák azonban még fokozottabb mértékben reagálnak az oxigén hatására, mint például a bőr és a csont. Ez a hatás a rostok minemisége szerint is különböző. Az állati eredetű szálak, különösen a gyapju és a selyem, sokkal ellenállóbbak, mint a növényi eredetűek, amelyeket a baktériumok bomlási termékei erősen károsítanak. Mivel pedig a nedvesség kedvez a baktériumok szaporodásának, valamint a gombásodásnak és penészedésnek is, a levegő nedvességtartalma sietteteti a növényi eredetű textiliák, mint például a len és a gyapot pusztulását, szétmálását. Ezért van az, hogy szerencsés körülmények között a földben épségben maradt textiliák a feltárás után - ha nem óvjuk meg őket időben - a szabad levegőn tönkre mennek.

Az archeológusok az Észak-Európában, nedves talajban végzett ásatások során azt az érdekes megfigyelést tették, hogy a metán, a földgáz, konzerváló hatással van a textiliákra. „Normális” nedvességű helyeken végzett ásatásoknál pedig azt figyelték meg, hogy az állati eredetű rostokból készült textiliák épségben maradtak réz vagy réztartalmu tárgyak közelében. Ezt a hatást a nedvesség hatására előálló rézsóknak tulajdonítják. A konzerválás szempontjából legideálisabb klíma a sivatagi. Így például az egyiptomi sírokban az alacsony,

20 %-os nedvességtartalom és a 20-27°-os hőmérséklet a gyapjút évezredekken keresztül is megóvta a pusztulástól. Persze a külső levegő hamarosan elvégezné pusztító munkáját, ha idejében nem gondoskodnánk a megóvásról.

A szabad levegőre kerülve a különböző eredetű szálak különbözőképpen viselkednek. A selyem igen könnyen törékennyé válik a meleg hatására. A gyapju, - 15° C feletti hőmérsékleten - a moly és más férgek kártevéseinek van kitéve. A lenrost viselkedése egészen különleges: ha eredetileg jó állapotban volt, a levegő 35-40 %-os nedvességtartalma fokozza tartósságát és rugalmasságát, ellenben ennél magasabb nedvességtartalom pusztulását idézheti elő.

Minden textilnek legnagyobb ellensége a fény - nemcsak a napfény, hanem a mesterséges fényforrásokból eredő fény is. Az ártalmasság foka változó, függ a fény erősségétől és a fényforrás természetétől is, de befolyásolja az anyag festéséhez használt tinktóriák természete is. A fény aktiválja az oxidációs folyamatokat és ezzel megkönnyíti, illetve meggyorsítja a rostok bomlását. A fény nemcsak a tartósság csökkenését előidéző hatása miatt ellensége a textiliáknak, hanem a színek kifakításával a muzeumi tárgy esztétikai hatását is rontja.

Ez a tény nehéz probléma elé állítja a muzeológust: nyilvánvaló, hogy a tárgyat nem teheti hozzáférhetővé a közönség számára anélkül, hogy valamilyen fényforrással meg ne világítsa és ezzel a fény kártékony hatásának ki ne tegye. Ezzel a nagyon fontos problémával itt csak röviden tudunk foglalkozni.

A muzeumi tárgyak közül az organikus eredetűek /textil, papír, bőr, stb./, de különösen a festett anyagok, rendkívül érzékenyek minden fényre, legyen az természetes vagy mesterséges, közvetett vagy közvetlen. Szembe kell néznünk azal a ténnyel, hogy az organikus anyagok, évek vagy évszázadok múlva, a fény hatására biztosan elpusztulnak. Ezt kell megakadályozni vagy legalább is lelassítani a helyes konzerválással, a lehető legkevésbé káros megvilágítással és lehetőleg az időnkénti „pihentetéssel”, vagyis a megfelelő körülmények között való időszakos tárolással.

A fényforrás megválasztásánál két fontos szempontot kell figyelembe venni:

Először, hogy a megvilágítás a lehető legminimálisabb mértékben segítse elő a textiliák oxidációját és fakulását. Ezt vagy a fényforrás tudományos elvek alapján történő jó megválasztásával vagy a tárgyat védő megfelelő fényszűrők alkalmazásával érhetjük el.

Másodszor, ha mesterséges fényforrást használunk, vigyázzunk, hogy annak fénye ne idézzen elő a természetes fénytől elütő színhatást.

A természetes és a mesterséges fényforrásokat mindkét szempontból alapos vizsgálatoknak vetették alá az egész világon és a szakemberek többségénél az a vélemény alakult ki, hogy a mesterséges megvilágítási módok egyrészt kevésbé segítik elő a textiliák oxidációját, fakulását, bomlását, másrészt az állandó,

egyenletes megvilágítás kiküszöböli a természetes megvilágítás kikerülhetetlen, az időponttól, az évszaktól és az időjárástól függő minőségi és mennyiségi változásait.

Sajnos, az a „módszer”, ahogy ma muzeumainkban kiállítjuk textiltárgyainkat anélkül, hogy a fény káros hatása ellen megvédenénk őket, semmiképpen nem kielégítő. Ezzel a problémával alaposabban kellene foglalkoznunk.

Kuriózusképpen érdekes megjegyezni, hogy azok a textiliák, főleg selyemfestmények vannak ideális körülmények között konzerválva, melyeket Kelet-Ázsiában hűvös, száraz templomokban vagy barlangokban őriznek. Ezek a tárgyak még több ezer év után is megtartották eredeti aspektusukat, színükből, rugalmasságukból alig veszítettek. A régebbi korok embereinek az a szokása, hogy a textiliákat zárt, hűvös, homályos helyen tartották és csak alkalomadtán vették elő, szintén kedvezett a megőrzésnek.

Mint már említettük a megőrzést, tárolást vagy kiállítást a tárgy tisztításának, konzerválásának és, ha szükséges, restaurálásának kell megelőznie.

Első műveletként azt kell megállapítanunk, hogy a textilián /ruhán, terítón, zászlón, stb./ vannak-e később hozzáadott, „idegen” részek. Ha igen, ezeket el kell távolítani. Ezt a műveletet azonban komoly vizsgálatnak és ha kell archeológusokkal, történészekkel való konzultációnak kell megelőznie. Ezután kerülhet sor a tárgy tisztítására.

A „piszok” gyűjtőnéven megjelölt rárakódott anyagok legtöbb esetben káros kémiai hatással vannak az elemi rostokra, emellett pedig a darabok esztétikai aspektusát is rontják; ezért eltávolításuk elsőrendűen fontos.

A tisztítás a legszükségesebb művelet a jó konzerválás szempontjából, de lehet ugyanakkor a legveszedelmesebb is. Megfelelő tudással, gyakorlattal és kézügyességgel nem rendelkező személy helyrehozhatatlan károkat okozhat.

A víz az az oldószer, mely általában megfelel mind a textilrostoknak, mind a felhasznált festékeknek. Használata két esetben azonban meggondolandó: ha a textil 1800 után lett festve /az anilinek felfedezésének kora/ vagy amikor vastagon bélelt, vattázott vagy himzett darabról van szó. Ilyen esetekben organikus kémiai oldóanyagot: pl. benzint, benzolt vagy triklóretilént használunk.

Ha oldószernek vizet használunk, kerülnünk kell a kemény, mésztartalmu vizet. A közönséges vízvezetéki víz felhasználása előtt ajánlatos analízist végezni. Használhatunk esővizet is, de a legmegbízhatóbb a desztillált víz.

A mosást, vagy még helyesebb szót használva, a mosdatást nagy vonalaiban így végezzük:

A textiliát enyhén ferde felületre, lehetőleg üveglapra helyezzük. Ha a

kitisztítandó darab jó állapotban van, szivaccsal vagy vattával langyos tiszta vízzel óvatosan tamponáljuk. Mikor a lecsurgó vagy még inkább leszivárgó víz már tiszta, ez azt jelenti, hogy a víz már nem tud több tisztátalanságot feloldani. Ha ez a mosdatás nem lenne elegendő, hozzá kell fognunk a mosdatás második fázisához. Ehhez megfelelő, alkali- és fehérítőmentes deterzívvel langyos vízben enyhe oldatot készítünk; ezzel tamponáljuk a darabot az előbb leírt módon. Mikor ezzel a művelettel is már tiszta lecsurgó vizet nyerünk, a mosdatást - ugyanolyan módszert használva - tiszta vízzel való öblítéssel fejezzük be. A darabot azután az üveglapon hagyjuk míg teljesen megszárad.

Nagyon rossz, törékeny állapotban levő textil esetében még nagyobb óvatossággal kell eljárni. Ilyenkor az üveglapra szűrőpapírt teszünk és erre helyezük a textilt, a szálakat óvatosan, csipesszel elrendezve, majd az egészet túllel letakarva. A vizet vagy a tisztító oldatot ilyenkor csepegtetővel visszük fel az anyagra és kettőzött óvatossággal tamponáljuk. A szárítás szintén az üveglapon, elmozdítás nélkül történik.

A helyesen lefolytatott mosás jó időre konzervál és amellett meglepő eredménnyel járhat esztétikai szempontból is. A mosás - azonkívül, hogy eltávolítja a piszkot és így a színeket felfrissíti - megduzzasztja a rostokat és ezzel a szálak újból rugalmassá válnak és nagymértékben visszakapják eredeti fényüket. A gyűrött, deformált textil is kisimul és visszakapja eredeti formáját.

Ha - a már említett okokból - víz helyett organikus oldószereket kell használnunk, ne használjuk őket túl bőven, mert különben kivonják a rostokból természetes zsirtartalmukat és ezzel törékennyé teszik a textilt. Ennél a tisztítási módszernél is szűrőpapírral borított üveglapra helyezük a tárgyat. Felül, az üveglap magasabban fekvő részén kezdve, kis darabokban haladunk. Az oldószert csepegtetővel visszük fel az anyagra és vattával, vagy szivaccsal óvatosan tamponáljuk.

A himzések tisztítása külön eljárást igényel, mert legtöbbször ragasztóanyagokat használtak hozzájuk; és mivel ezekben semmiféle dezinficiáló anyag nincs, kitűnő táplálékot nyújtanak a rovaroknak, gombáknak és baktériumoknak. Ezt a ragacsos felületet kell elsősorban eltávolítani; maga a tisztítás a himzés anyagától függ.

A mosdatás, tisztítás után, ha erre szükség van, a rostok megerősítésére és rögzítésére kell gondolnunk. Itt különböző módszereket alkalmazhatunk. A gyapjút glicerin fürdővel lehet kezelni, amely a rostokat, higroszkopikus tulajdonságainál fogva, megduzzasztja és ezzel az anyag rugalmasságát, tartósságát, de még esztétikai aspektusát is emeli.

Olyan textiliáknál, amelyeknél az anyag dekompozíciója olyan előrehaladott, hogy már kezd megkeményedni és szétesni, olyan megerősítő eljárást kell alkalmazni, ami ezt a folyamatot megállítja. Erre a célra világszerte sikeresen alkalmazzák a műanyagokkal való bevonást. A műanyagot gondosan kell megválasztani.

ni, mert előfordulhat, hogy oldószerei megtámadják a textil rostjait. Másik nehézség, hogy a különböző műanyagokkal való kezelés után a textil bizonyos mértékben megkeményedik, ami nem minden esetben kedvező esztétikai szempontból. Komoly dekompozíció és sérülések esetén mégis ez a leghelyesebb eljárás a textil megóvására.

A textilkonzerválás gyakorlati módszerei körül széles vita folyik az egész világon a textiles vagyis a varrott és a kémiai vagyis a műanyaggal való kezelés előnyeivel és hátrányaival kapcsolatban. A többség a műanyaggal való rögzítést tartja a legracionálisabb módszernek. Tény, hogy a varrásos módszer a legtöbb esetben irreverzibilis, visszavonhatatlan eljárás, az illet pedig, amennyire lehet, kerülni kell. Az is tény, hogy elég gyakran jár rossz eredménnyel. Vannak azonban esetek, amikor csak a varrás alkalmazható. A műanyaggal való rögzítésnek óriási előnye, hogy ezeknek az anyagoknak magasfoku kémiai közömbössége folytán, ez az eljárás egyuttal teljes konzerválást is jelent.

Külön említést érdemelnek az olyan darabok, melyeket általában felfüggesztve szoktak kiállítani, mint pl. a zászlók, de amelyek olyan rossz állapotban vannak, hogy a felfüggesztés tönkremenésüket jelentené. Ilyen esetekben, hogy a textil ne hordja a saját súlyát, megfelelő, és a darab alakja és állapota szerint különböző eljárásokkal egy hordozó felületre visszük át.

A muzeumi tárgyak, és így a textiliák megóvásánál is az esztétikai szempontokat is figyelembe kell venni. Optimális az az eset, mikor mindkét szempontnak egyformán eleget tudunk tenni, de elég gyakran meg kell elégednünk az-
zal, hogy a konzerválás megfelelő eredménnyel járt, mégha a külső aspektus esztétikailag nem 100 %-ban kielégítő.

Igen fontos elv, hogy a tárgyat eredeti állapotában kell megtartani; a konzerválás nem mehet a tárgy eredeti állapotának és karakterének rovására. Lapidárisan összefoglalva: „Nem többet, mint amennyi szükséges.” Ezt az elvet, sajnos, nagyon sok esetben nem tartják tiszteletben.

A kiegészítő restaurálásnak csak akkor van létjogosultsága, ha régi, töredékes tárgyról van szó és ennek a meghamisítás veszélye nélkül, eredeti állapotát erősen megközelítő aspektust tudunk adni. Az ilyen restaurációt a legnagyobb körültekintéssel, hozzáértéssel, a művészettörténet és az anyag teljes ismeretével, valamint nagy technikai felkészültséggel szabad csak végrehajtani.

A restaurálási és konzerválási módszerek kiválasztásához ugyanilyen felkészültség szükséges. Egy melléfogás helyrehozhatatlan következményekkel járhat, ezért a várható fizikai és kémiai következményeket gondosan kell tanulmányozni és előrelátni, még hozzá hosszú távlatban. A restaurátornak még arra is tekintettel kell lennie, hogy irreverzibilis eljárások alkalmazásával ne tegye lehetetlenné a jövőben esetleg újabb és jobb konzerválási módok felhasználását.

Még egy eléggé elhanyagolt szempontra szeretnénk itt rámutatni, még pedig

arra, hogy a konzerválási munka a legjobb alkalmat nyújtja a különböző szakembereknek: az archeológusnak, történésznek, vegyésznek és a restaurátornak az elmélyült tanulmányozásra. Ezek a tanulmányok az archeológia és a történetírás területén fontos felfedezésekhez, a konzerválás területén pedig újabb eljárásokhoz vezethetnek. Ebből logikusan következik, hogy a különböző muzeumi szakemberek szoros együttműködésére a legnagyobb szükség van.

De még elhanyagoltabb szempont az, hogy a restaurátornak ugy kell dolgoznia, hogy a jelenben folyó munkát a jövő szakemberei is gyümölcsözően tudják felhasználni. Ezért minden restaurátornak kötelezővé kellene tenni a pontos naplővezetést és a kezelés alatti fényképezést.

Végezetül le kell szögeznünk, hogy ha meg akarjuk védeni pótolhatatlan történelmi és muzeális értékű textiliáinkat, feltétlenül meg kell ismertetni és elfogadtatni restaurátorainkkal - a régi, bevált módszerek mellett - a már világszerte elfogadott és bevezetett újabb konzerválási eljárásokat.

Széman István

A HELYI GYŰJTEMÉNYVEZETŐK VELEMI TANFOLYAMA

Velem-Szentvid praehistorikus kohóitól a mai Szombathely üzeméig évezredek törekvéseiről, munkájáról és kulturájáról vall a vasi föld.

A mult és jelen értékeinek megbecsüléséből adódó nevelési célok megvalósítása vezette Vas megye Tanácsa VB Művelődésügyi Osztályát akkor, amikor a szülőföld értékeinek megőrzésére és megismertetésére az értelmiségiek, elsősorban pedagógusok eddig is szívesen vállalt munkájának koordinálására, a spontaneitás megszüntetésére és a tervszerű és tudatos tevékenység kialakítására szervezeti keretet kívánt létrehozni. A muzeumok tanácsi kezelésbevétele után szinte önként kínálkozott a megoldás egyfelől a helyi gyűjtemények vezetőinek szakmai képzésével, másfelől - indokolt esetben - a gyűjtemények működtetéséhez szükséges anyagiak biztosításával. Így jött létre már 1962 áprilisában a kisebb gyűjtemények vezetőiből s a muzeumok külső aktíváiból álló mintegy 35 főnyi kollektíva, amely vállalta a nem lebecsülendő megterhelést: részt vesz a számára 3 éven keresztül rendezendő továbbképzési tanfolyamokon és konferenciákon, utána pedig kész vizsgát tenni az elsajátított anyagból.

A helyi gyűjtemények működtetéséhez ugyanis önmagában még nem elégséges létrehívójuk úgyszeretete, lelkesedése. A feltétlenül megkívánandó lelkesedésnek megfelelő szakmai tájékozottsággal kell párosulnia: csakis ebben az esetben tölthetik be e gyűjtemények rendeltetésüket, csakis ekkor van biztosíték arra,

November 10-én

- 8-13 h: Építészeti stílustörténeti demonstráció Kőszegen.
Vezeti: Dr.Csemegi József és C.Harrach Erzsébet.
- 15-17 h: „Római építmények Vas megyében.”
Előadó: Dr.Szentlélek Tihamér.
- 17-19 h: „A falu építészetének időszerű kérdései.”
Előadó: Gazda Anikó építészmérnök, Budapest, VÁTI.
- 20-22 h: „Műemlékvédelem az NDK-ban.”
Dr.Szentlélek Tihamér élménybeszámolója.

November 11-én

- 8-13 h: Népi műemlékeink felmérése.
Gyakorlati foglalkozás a cáki pincékben.
Vezeti: Gazda Anikó.
- 15-17 h: A népi műemlékek felmérése.
Konzultáció. Vezeti: Gazda Anikó.
- 17-20 h: A műemléki figyelőszolgálat munkájának értékelése.
Konzultáció. Vezeti: C.Harrach Erzsébet.

November 12-én

- 8-10 h: „A műemlékvédelem társadalmi feladatai.”
Előadó: Dr.Szentlélek Tihamér.
- 10-12 h: „A műemléki figyelőszolgálat feladatai az 1963. évben.”
Előadó: C.Harrach Erzsébet.

A tanfolyam gyakorlati értéke a helyi gyűjtemények mindennapi életében, az ismerttetett három irányú feladat megoldásának mikéntjében, a muzeumi gondolat népszerűsítésében mutatkozik meg: lemérni egyelőre még nincs módunkban, de teendőknek tekintjük hosszabb időt igénylő módszertani elemzését, s annak summáját ugyanitt kívánjuk ismertetni. Tapasztalatainkat figyelembe vesszük majd továbbképzésünk első esztendejének második, ugyancsak néprajzi témájú tanfolyamánál is, amikor a társadalmi néprajz és a folklór alapismereteit közöljük gyűjteményvezetői hálózatunk tagjaival.

A Magyar Néprajzi Társaság 1962.évi nyiregyházai vándorgyűlésén nem egy kétkedő hangot hallhattunk arról: szabad-e, lehet-e a muzeumi tárgyak gyűjtését és szakszerű kezelését laikusokra bízni? A velemi tapasztalatok azt mutatják, ha középkádert tudunk e laikusokból nevelni, ha biztosítva ehhez a tanfolyam-hallgatók, a helyi gyűjtők /pedagógusok, állami gazdasági dolgozók, tanácselnökhelyettesek stb./ úgyszeretete és áldozatkészsége, másfelől az országos és a megyei tudományos szervek szakembereinek hozzáállása előadások tartásával s gyűjtőutak, gyakorlati foglalkozások vezetésével, ha a helyi gyűjtemények ügye ilyen módon is szervesen beleépül a megye muzeumi hálózatának munkájába: aggodalomra semmi ok.

Dr.Kiss Gyula

BESZÁMOLÓ A MUZEUMOK IGAZGATÓI TANÁCSÁNAK DEBRECENI ÜLÉSÉRŐL

/1963. március 27-28/

Kulturális forradalmunk erőteljesebb kibontakozása kezdetén, midőn a népművelés hálózatában a muzeumok szerepe is jelentősebbé válik, és nagyrésztük tanácsai kézbe vételének kedvező hatásai is mutatkoznak, az idén Debrecenben először jöttek össze az országos és megyei muzeumok vezetői közös tanácskozásra.

Az ülés programja a következő volt:

1./ Az MSzMP. VIII.kongresszusa és művelődésügyünk feladatai, /Előadó: Dr. Hadnagy László miniszterhelyettes/

2./ Az 1962. évi Muzeumi Hónap tapasztalatai és az 1963. évi Muzeumi Hónap előkészítése, /Előadó: Déni Miklósné főelőadó/

3./ Tájékoztató a tanácsai kezelésben lévő muzeumok 1963.évi pénzügyi helyzetéről. /Előadó: Kovács István osztályvezető/

Ezen a tanácskozáson megjelentek a várakozásukban nem is csalódtak.

Bár mindnyájan fájdalommal gondolunk Dr. Hadnagy László miniszterhelyettes elvtársnak alkotóereje teljében, időközben történt elhunytára, az emlékezés tevékeny és példamutató életére mégjobban felerősíti a népművelésről, közte a muzeumokról az értekezleten elmondott szavait.

Előadása a szocializmus teljes felépítése nézőpontjából előbb az eddig elért eredményeket rögzítette, majd az időszaki művelődéspolitikai feladatokat ismertette. Mindezeket a közoktatás, népművelés, irodalom és művészet oldaláról úgy mutatta meg, hogy a fő politikai tartalmukat: a marxista eszmei offenzívát emelte ki, mint a nemzetközi és belső osztályharc jelenlegi legfőbb elemét. Itt az osztályharc lényege, hogy ideológiai téren semmiféle engedmény vagy alkalmazkodás nincs és nem is lehet, módszere pedig a vita, a meggyőzés, az emberekbe vetett bizalom.

Hangsúlyozta, hogy a népművelés - dolgozó népünk igénye miatt - minőségében is tömegmozgalommá kezd válni. Ez a minőségi változás az alapműveltség megszerzésén kívül gazdasági vonatkozásban a szakismeretek elsajátítását, ideológiailag pedig a szocialista gondolkodás, erkölcs és közizlés kialakulását feltételezi. Ezeket a feladatokat sem lehet a marxista eszmei-politikai offenzíva megértése és helyes gyakorlata nélkül megvalósítani.

A többi művelődéspolitikai feladatot - a tudománypolitikai feladatok nélkül - már erősen a népművelés szemszögéből vizsgálta. A szocialista-realista irodalom és művészet tudatosításában a bevált kollektív formák /klubok, szakkö-

rők, családi Ünnepek stb./ ápolását és az új kezdeményezésekre /a tömegszervezetek kulturális életének erősítése, kulturmegmozdulások szervezése vagy támogatása, nagyobb tömegek bevonása a múzeumokba, stb./ történő gyors reagálást említette. Általában az új formák és módszerek nem ötletszerű vagy öncélú, hanem az élet kívánta keresését és felismerését jelölte meg közvetlen tennivalóul.

A népművelésben az ideológiai offenzíva nemcsak a korszerű szocialista tartalomért és formákért folyik, hanem a negatívumok: a torz és káros nézetek és jelenségek ellen is irányul. Küzdenünk kell a polgári-kispolgári nézetekhez és szokásokhoz való törleszkedés, a dekadens u.n. „nonfiguratív” képzőművészeti irányok és a giccs ellen éppúgy, mint a sematizmus, a közepszerűség ellen. Természetesen a nem ellenséges új művészeti irányok számára is megvan a kísérletezés joga és szabadsága.

Végző soron egész kulturális tevékenységünket a szocialista nemzeti egység kialakításáért végezzük, ami kulturális forradalmunk fejlődésének következő nagy előrelépése lesz. Ez az egység dinamikus, folyamat-jellegű, tehát ellentétek, ütközések, viták mozgatják. A polgári-kispolgári nézetek elleni harc realitása pedig abban rejlik, hogy a békés egymásmellett élés körülményei közt a burzsoá befolyás is méginkább behatolhat.

Végül a tennivalókat pontokban, jelszavakban taktikailag is megfogalmazta.

- 1./ Küzdjünk a korszerű szocialista eszmeiségért, a szocialista kulturáért.
- 2./ Közvetlenebbül segítsük népgazdaságunkat a szakműveltség terjesztésével.
- 3./ Vonjuk be a tömegeket mégjobban a népművelésbe.
- 4./ A szocialista nemzeti egység kialakításában különösen törődjünk a termelőszövetkezeti parasztsággal.
- 5./ Nem adminisztratív eszközökkel, hanem a vita és meggyőzés fegyverével küzdjünk a szocialista eszmeiségért: nem az emberek, hanem a káros nézetek ellen.
- 6./ Növeljük a szocialista realista művészet és ízlés igényességét világ-nézet, tartalom és stílus tekintetében.
- 7./ Harcoljunk az öncélú, dekadens művészeti irányok és a közepszerűség, a sematizmus ellen.

A bevezető előadást követő hozzászólások közül - múzeumpolitikai szempontból - elsősorban Dr. Liptai Ervin főosztályvezető elvtársnak iránymutatását kell kiemelnünk.

A marxista eszmei offenzíva programját muzeumi vonatkozásban részletezte

és fővonásaiban a következőképpen határozta meg:

1./ a muzeumi kutatók marxista-leninista világnézetének emelése,

2./ bizonyos kérdéseknek /marxista eszmeiség/ újra való felvetése és alkalmazása a muzeumi területre. /Van-e marxista régészet, műtörténet, néprajz stb.? A válasz határozott igen!/
 3./ a szakmuzeumok /országos muzeumok/ kutatóinak döntő jelentősége az illető tudományágak marxista eszmeiségüvé válásában, végül

4./ a muzeumi területen az idevágó alapvető feladatok kidolgozása.

Nem arról van szó, hogy amíg a kitűzött feladatokat nem teljesítettük, az eddigi munkákkal talán leálljunk, hanem arról, hogy menetközben a megfelelő erőket döntő ütközetre vonjuk össze és készítsük fel.

Dr.Szentlélek Tihamér, m. muzeumi igazgató /Szombathely/ elsőnek a muzeumok tanácsi átszervezésének, illetve decentralizálásának a létszám és költségvetés növekedésében kifejeződő előnyéről szólt.

Majd a népművelés és a tudományos kutatómunka szükségszerű összefonódása miatt a megyei és muzeumi igazgatók szak- és önképzésének segítségét szorgalmazta.

Foglalkozott a muzeumi honismereti körök kérdésével, illetve munkájuknak muzeológiai szempontból kívánatos rendezésével.

Végül bővebben fejtegette a különféle képzőművészeti irányok és stílusok muzeumi bemutatásának kívánalmait. Többek közt a fiatalok igényét azzal, hogy „az újat nem a régi izlésből kell szemlélni!”

Kaposvári Gyula m. muzeumigazgató /Szolnok/ a szocialista brigádok kulturális támogatásáról szólt. Ők két /egy üzemi és egy mezőgazdasági/ brigáddal vannak kapcsolatban, miközben a falun szociográfiai munkát is végezhetnek. Segítik a tanácsok kulturális felmérő munkáját is.

Helytelen volna szerinte, ha a centralizáltság a megyeszékhely és vidéke viszonylatában újraéledne.

Szükségnek látja a különféle helyi kulturális tevékenység koordinálását.

Befejezésésképpen arról szólt, hogy a muzeumok tanácsi kezelésbe vétele a muzeumokban folyó tudományos kutatómunkát nem korlátozta, hanem ellenkezőleg fokozta.

Dr. Horváth Márton főigazgató /Budapest/. A Petőfi Irodalmi Múzeum

ujyszerű kiállításainak szükségességét hangsúlyozta. A látogatottság csökkenését annak is tulajdonítja, hogy pl. a Petőfi-, Ady-, József Attila-kiállítás nem élezi ki eléggé eszmei-elvi tartalmukat, mondjuk azt ki, hogy a három nagy költőnk elvi kérdésekben soha meg nem alkudott.

Ilyen ujszerű vándorkiállítások készítését is jónak véli iskolák, üzemek, stb. számára.

Éry István, m. muzeumigazgató /Veszprém/ annak a sokrétű és élénk kulturális munkának szépségéről és nehézségeiről beszélt, mely a városban és a megyében /Balatonkörnyék idegenforgalma/ lüktet.

A tanácsosítás kitágította a vidéki muzeumok horizontját és munkáját, megnőtt a társadalmi igény, következésképpen nagyobbak a követelmények a muzeumokkal szemben is. Tapasztalatok átadására van szükség, főleg a párhuzamosság /ugyanazzal a kulturális feladattal más-más központi irányításhoz tartozóan több szerv is foglalkozik/ és az átfedések kikiktatása végett.

Megejében egyre több a helytörténeti muzeum és az u.n. honismereti szakör. Ezeket is a veszprémi muzeum irányítja.

A sokféle és növekvő népművelő munka megfelelő irányítására és ellátására u.n. körzeti muzeumok szervezésének szükségességét veti fel.

Garai Tibor, Muzeumi Ismeretterjesztő Központ igazgatója /Budapest/. Ugy érzi, hogy a Petőfi Irodalmi Muzeum gondját, a gyér látogatottságot is majd az u.n. komplex-kiállítás fogja elhárítani.

Az utóbbival kapcsolatban elvileg már eldöntötték, hogy ilyen kiállítások legyenek, azonban ezeket a gyakorlatban is jól megvalósítani, ahhoz még egy-két év tapasztalatai szükségesek.

Dr. Balassa Iván osztályvezető /Muzeumi Főosztály, Budapest/. A népművelés gyakorlatában döntő jelentőségű változásról beszélt, midőn a népművelés társadalmosításának /demokratizálásának/ nemcsak a szükségességét hangoztatta, hanem az életből vett példákkal /Történeti Muzeum, Néprajzi Muzeum, Műemlékek Orsz. Bizottsága, Szombathelyi Muzeum, stb./ igazolta, hogy milyen széles társadalmi bázist, tevékeny kollektívát lehet a muzeumok köré is vonni.

Ez azért is szükséges, mert annyi muzeológust nem is lehetne találni, mint amennyit a sokrétű népművelő és sajátosan muzeológiai /gyűjtő/ munka megkíván. Természetesen a társadalmosítás döntő jelentősége önmozgásában, tömegmozgalmi aktiváló erejében rejlik.

Az igazgatói tanácsülés másnapján Béni Miklósné minisztériumi főelőadó ismertette a tavalyi első Országos Muzeumi Hónap tapasztalatait és az idei tervezetét.

Az előadáshoz Weiner Mihályné, Uzsoki András, Nagy Zoltán, Kerecsényi Edit, Mezősi Károly, Czenner Mihály, Mészáros Gyula szólt hozzá.

E beszámoló bevezetőjében a muzeumok nagyrésznének a tanácsi kezelésbe vételével előállott kedvező helyzetét említettük. Erről az előnyös változásról kaptunk áttekintést Kovács István osztályvezetőnek költségvetési adatokat is beszédesen megszólaltató előadásából. Erről az előadásról az elnökség külön vitát nem nyitott, felkérve a muzeumvezetőket, hogy esetleges problémákat írásban terjesszék be, hogy a tapasztalatokat összegezve, még sikeresebb legyen a muzeumok jövő évi költségvetése.

A kétnapos eléggé hosszantartó ülések fáradtságát a debreceni Déri Múzeum kiállításainak és gyűjteményeinek megtekintése, egy esti hortobágyi baráti összejövetel, nemkülönben a debreceni Városi Tanács és a Déri Múzeum szíves vendéglátása enyhítette.

Radics Ferenc

A MAGYAR RÉGÉSZET FELADATAI A MSZMP. VIII. KONGRESSZUSA
 UTÁN ELŐADÁS VITÁJA A MAGYAR NEMZETI MUZEUMBAN

Április 9.-én a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztályának kezdeményezésére a Magyar Nemzeti Múzeumban összegyűltek budapesti és vidéki muzeumokban dolgozó régészek, szinte teljes számban, hogy megvitassák Fülep Ferenc főigazgató Az MSZMP. VIII. Kongresszusa és a régészeti feladatok c. vitaindító előadását és őszinte beszélgetéssel próbáljuk megközelíteni elkövetkezendő feladatainkat. Az előadás, amelyet rövidítve a Közleményekben közreadtunk, élénk visszhangot keltett és az elhangzott 15 hozzászólás alapján tisztázódtak feladataink.

A tudományos tervek jelenlegi halmaza helyett az értekezlet résztvevői egyértelműen helyeslik a koncentráltabb távlati tervek újbóli kidolgozását, amely a gyűjtőterület legfontosabb tudományos kérdéseire irányul és összhangban van az országos tervvel. Vita forgott akörül, hogy az egyéni érdeklődést mennyiben szorítja vissza a központi irányítás, de tisztázódott, hogy a központi terv nem egy felső elképzelés ráerőszakolása a területre, hanem közös erővel kialakítandó munka, amely helyi előkészítésekkel egy év alatt készíthető el. Élénk eszmecsere folyt akörül is, hogy a rendelkezésre álló anyagi források mellett folyó feltárási munka helyenként nem túlméretezett-e, mert nem biztosított a feltárt anyag muzeumi és tudományos feldolgozása, mert kevés a középkáder és a régészek erősen túlterheltek. Általános vélemény az, hogy a rendelkezésre álló pénzeszeg nem arányosan elosztott és még ott is, ahol viszonylag

nagyméretű feltárások folynak, a feladat elsősorban az, hogy elmaradt ásatási technikánkat - kezdve a leletmentéstől a kisebb feltárásokig - a kor színvonalára emeljük és a feltételek megérték arra, hogy a korábbi szükségmegoldások helyett mind a munka komplexé tevésére, mind korszerű felszerelések beszerzésére megtegyük a kezdő lépéseket. E vonatkozásban valóban igen súlyos elmaradás tapasztalható és az a két álláspont amely közül az egyik a magyar régészettudomány súlyos elmaradottságát állítja, szemben a kissé rózsaszínű eredménylátással, elsősorban technikai vonatkozásban elmarasztaló számunkra.

Az igen jó légkörben lefolyt megbeszélés egyre világosabbá teszi, hogy a szakmai képzés területünkön úgy biztosítható a legjobban, ha megfelelő fórumokat teremtünk a tudományos előadások számára. A meglévő adottságok - társulat, muzeumi szakkörök - nem elégségesek és nem a legjobb formák a cél érdekében. Általános kívánságként merült fel, hogy tájjellegű, illetőleg egy korral foglalkozó szakemberek számára több lehetőséget adjunk az előadások megvitatására, mert ez mind a készülő tudományos munkákban, mind a kiállításokban lemérhető eredményeket hoz.

Korek József

HIREK

Kitüntetések.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa nyugalomba vonulásuk alkalmából
Bíró Antal személyügyi főelőadónak,
dr. Tokody László, a Természettudományi Múzeum Ásvány- és Kőzettani Osztálya vezetőjének a Szocialista Munkáért Érdemérem,
április 4-e ünnepe alkalmából

Kaposvári Gyulának a Szolnok megyei muzeumszervezet igazgatójának kiváló szervező és népművelő tevékenységéért a Munka Érdemérem kitüntetését adományozta.

A Művelődésügyi Miniszter április 4-e ünnepe alkalmából

Baky Győzőnek a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Múzeum főrestaurátorának a muzeumi szakanyag konzerválása és restaurálása terén kifejtett érdemes munkásságáért a Szocialista Kulturáért miniszteri kitüntetését,

Hancsok Dezsőnének, a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Múzeum adminisztrátorának és

Varga Istvánnak, a Magyar Nemzeti Galéria dolgozójának kiváló munkájuk elismeréseképpen a „Kiváló Dolgozó” miniszteri kitüntetését adományozta.

Kinevezések.

A Művelődésügyi Miniszter dr. Solymár Istvánt a „Művészet” c. lap szerkesztőjét a Nemzeti Galéria,

dr. Márfy Albint a Művelődésügyi Minisztérium osztályvezetőjét a Magyar Nemzeti Galéria,

dr.Szolnoky Lajost a Néprajzi Múzeum osztályvezetőjét a Néprajzi Múzeum főigazgatóhelyettesévé kinevezte.

A Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya Kovács Zoltánt a Múzeumi Főosztály főelőadóját a Néprajzi Múzeum Könyvtárának vezetőjévé,

Kodolányi Jánost a Néprajzi Múzeum Nemzetközi Osztályának vezetőjét a Néprajzi Múzeum Anyagi Kultúra Osztályának vezetőjévé,

Hofer Tamást, a Néprajzi Múzeum muzeológusát a múzeum tudományos titkárává,

Győrffy Sándort az Országos Levéltár tudományos munkatársát a Legújabbkori Történelmi Múzeum tudományos főmunkatársává kinevezte.

A Pest megyei Tanács Végrehajtóbizottsága dr.Mezőssy Károlyt, a kiskunfélegyházai Móra Ferenc gimnázium tanárát, a Pest megyei múzeumszervezet igazgatójává nevezte ki.

Áthelyezések.

A Múzeumi Főosztály vezetője Bartai Ferencet, a Magyar Nemzeti Galéria gazdasági vezetőjét a nyugalomba vonult Kunfalvi Endre helyére, a Petőfi Irodalmi Múzeum gazdasági vezetőjévé,

Karádi Lajost, a Múzeumok Központi Gazdasági Igazgatóságának revizorát, a Magyar Nemzeti Galéria gazdasági vezetőjévé nevezte ki.

A Néprajzi Múzeum munkatársai közül dr.Manga János főigazgatóhelyettes, Vince István tudományos titkár, Diószegi Vilmos osztályvezető, Belényessy Márta és Kovács Ágnes muzeológusokat az ELTE Folklor-tanszék-Néprajzi Kutatócsoportjához helyezte át.

A művelődésügyi miniszterhelyettes Kocztur Évát, a III. kerületi Tanács Népművelési Osztályának munkatársát, a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztályára főelőadónak kinevezte.

Halálozás.

Szántó Judit a Petőfi Irodalmi Múzeum osztályvezetője 1963.évi április 25-én elhunyt.

1963. első negyedében megnyílt kiállítások.

Budapest

Iparművészeti Múzeum: XVI. és XVII. századi falkárpitok

Az ipar művészete

Magyar Nemzeti Galéria: Aba Novák Vilmos emlékkiállítás

Nagybányai festők kiállítása

Nemes Lampérth József emlékkiállítás

Magyar Nemzeti Múzeum: 1848-49 emlékei

Hánn Sebestyén ötvösmunkái

Történelmi kiállítás I.terme

Szépművészeti Múzeum: Németalföldi grafika

Vidék

Baja: Magyar festők a XX.században

- Balassagyarmat: Kiállításorozat a Nógrád megyei képzőművészek munkáiból
/I. Pataki József és Radács Sándor/
- Békéscsaba: Véraló kiállítás /Vöröskereszt/
Építjük, védjük szép hazánkat /Múcsarnok/
Madár kiállítás
Szovjetuniót bemutató kiállítás /MSzBT/
Kerámia kiállítás
- Cegléd: Kossuth kiállítás /állandó/
Giccs a képzőművészetben /Képcsarnok/
- Debrecen: Lengyel könyvkiállítás
- Esztergom: Kötár
- Hajduböszörmény: Takarékosági Kiállítás /OTP/
- Hódmezővásárhely: Tokácsli Lajos festőművész kiállítása
Rembrandt rajzai
- Jászberény: Új állandó kiállítás
- Kaposvár: Barátság hidja - fotókiállítás
Építjük, védjük szép hazánkat /Múcsarnok/
Szabados János festőművész kiállítása
Új szerzemények kiállítás
- Kapuvár: Ritkaságok, különlegességek - új szerzemények kiállítása
Régi választások - dokumentum kiállítás
- Miskolc: Ibos Iván fotókiállítás
Pálcsó Dezső festőművész kiállítása
Várostarténeti és néprajzi műtárgyak kiállítása
- Nyiregyháza: Munkásmozgalom története
- Pápa: Modern magyar festészet
- Salgótarján: Halápy kiállítás
- Sopron: Régészeti kiállítás /állandó/
Órakiállítás /állandó/
- Szeged: Modern iparművészeti kiállítás
László Gyula kiállítás
Építjük, védjük szép hazánkat /Múcsarnok/
Pénztörténeti kiállítás
Ötvösművészeti kiállítás
- Szekszárd: Munka és ember c. kiállítás
Högyészen: Ujváry Lajos festőművész kiállítása
- Székesfehérvár: Erdey Dezső emlékkiállítás
Munkásmozgalom története
- Szentendre: Pilis kiállítás
- Dunaujváros: Hal és halgazdaság
Vadásztársaság kiállítása
- Szombathely: Makrisz Zizi kiállítás /Múcsarnok/
Vadászati kiállítás
- Veszprém: Portrék, fejtanulmányok /Múcsarnok/
Ellenséges tevékenység a Magyar Népköztársaság ellen /BM/
- Zalaegerszeg: Építjük, védjük szép hazánkat /Múcsarnok/

